

KAUJA PIE MAZĀS JUGLAS UPES
1917. GADA 1. UN 2. SEPTEMBRĪ

KAUJA PIE MAZĀS JUGLAS UPES
1917. GADA 1. UN 2. SEPTEMBRĪ

Grāmatas izdošanu atbalstīja

Ikšķiles novada pašvaldība

Namejs Zeltiņš

Jānis Hartmanis

Redaktors *Māris Deģis*

Zinātniskais redaktors *Dr.hist. Jānis Šiliņš*

Literārais redaktors *Anete Dzene*

Vāka mākslinieks *Arnis Bērziņš*

Datorsalikums *Jānis Putniņš*

ISBN 978-9984-823-44-7

© J. Hartmanis – teksts

© J. Putniņš – datorsalikums

© Izdevējs – apgāds “Mantojums”,
Rīga 2020

Grāmatas vāka noformējumā izmantota

Arņa Bērziņa arhīva fotogrāfija, kurā fiksēti latviešu strēlnieki 1917.gadā

SATURA RĀDĪTĀJS

PRIEKŠVārds	4
VISPĀRĒJĀ SITUĀCIJA	
Krievija un tās armija 1917. gada augustā	7
Situācija Vācijā un tās armijā 1917. gada augustā	8
2. latviešu strēlnieku brigāde	9
PLĀNOŠANA UN SAGATAVOŠANĀS	
Vācijas armijas uzbrukuma operācijas plānošana	14
Vācu divīziju organizācija un kaujas spējas	19
Krievijas 12. armijas darbības plāns, kaujas spējas, vienību organizācija un dislokācija	21
KAUJAS NORISES GAITA	
Kaujas sākums	24
Daugavas forsēšana	24
Krievijas 12. armijas vadības un vienību štābu darbība	27
130. Hersonas kājnieku pulka pretuzbrukums	28
2. latviešu strēlnieku brigādes kaujas darbība 1. septembrī	30
Izlūkošana pirms kaujas sākuma	31
2. latviešu strēlnieku brigādes kaujas darbība 2. septembrī	32
Secinājumi un kaujas nozīme	38
PIELIKUMI	
Kritušo karavīru saraksti	43
Ikšķilieši, kuri piedalījās kaujā pie Mazās Juglas upes	45
Kauja pie Mazās Juglas upes karavīru atmiņās	47
Latviešu strēlnieku kaujas un lielākās sadursmes 1915./1917. gadā. Informācija par zaudētajiem karavīriem	55
Kaujā izmantoto ieroču tehniskie dotumi	57
Vietvārdu rādītājs	58
Personu rādītājs	59
Avotu rādītājs	61
Saīsinājumi	62

PRIEKŠVārds

1917. gada 7. septembrī Rīgā, Esplanādē notika varena militārā parāde, kuru pieņēma pats Vācijas ķeizars Vilhelms II. Rīga kļuva par pēdējo lielpilsētu, kuru 1. pasaules kara laikā iekaroja Vācijas armija. Šis notikums tika vērienīgi apdziedāts vācu propagandā. To plaši svinēja arī pēc gada – 1918. gada 3. septembrī, kad kara iznākums, šķiet, visiem jau bija skaidrs. Rīgas centrā, pretī Apgabaltiesas namam, tika uzliets arī uzvaras simbols – pieminekļis vācu karavīriem, kuru tautā iesauca par “koka frici”. Pirmais pasaules karš beidzās, “koka frici” aizvāca, bet Rīgas ieņemšanas “fantomā sāpes” Vāciju vajāja vēl ilgi – līdz pat 1919. gada novembrim. Piekāpjoties Antantes pārsvaram Rietumos, vācieši uzskatīja, ka Austrumos viņi ir izcīnījuši uzvaru. Rīga kļuva par vienu no spilgtākajām šīs zaudētās uzvaras zīmēm, no kuras Vācija ietiepīgi nevēlējās šķirties.

Rīgas ieņemšanas operācija bija vērienīga – tā bija viena no lielākajām Vācijas armijas ofensīvām Austrumu frontē pēc 1915. gada grandiozajiem panākumiem. Uzbrukums pie Rīgas kļuva par otro triecienu vairāku triecienu ķēdē, kas pilnībā demoralizēja Krieviju un piespieda to izstāties no kara. Pēc Krievijas armijas pēdējā lielā uzbrukuma – tā sauktās “Kerenska ofensīvas” sagrāves un sekojošajiem panākumiem Galīcijā, notika strauja Vācijas spēku pārgrupēšana un trieciens otrā frontes flangā, pie Rīgas. Vērienīgā spēku pārdislokācija, kaujas līdzekļu koncentrācija, apmācība un plānošana liecināja par to, ka Vācijas militārā mašīna atrodas savu spēju un spēku zenītā. Krievijai, saprotams, nebija ne mazāko cerību to apturēt. Tā varēja tikai atgaiņāties un bēgt, lai glābtos no pilnīgas katastrofas.

Diemžēl arī latviešu strēlnieku spēkos nebija apstādināt vācu kara mašīnu. Ar milzu upuriem februārī viņi bija spējuši ar abu brigāžu kopīgiem spēkiem apturēt divu kaujās rūdītu un pieredzējušu vācu divīziju uzbrukumu Lielupes krastos. Tagad skrējienā uz Rīgas jūras līci devās nevis divas, bet gan 11 divīzijas, un tām pretī stājās nevis abas, bet tikai viena – 2. latviešu strēlnieku brigāde.

Cīņas pie Mazās Juglas upes kļuva par “vecu” strēlnieku atvadu kauju, kurā vēl varēja manīt “vecu labo laiku” atbalsi un vienlaikus arī tālu, vēl neskaidru nākotnes nojausmu – strēlnieki gāja kaujā plecu pie pleca ar saviem virsniekiem; patriotisms, pienākuma apziņa, varonība un vitalitāte uz brīdi apklusināja politiskos strīdus, šķiru naidu un savstarpējo neuzticību.

To, kas sekoja Mazās Juglas kaujai un Rīgas zaudēšanai, var apzīmēt kā vienu no drūmākajiem posmiem Latvijas vēsturē. Ne tikai karavīros, bet visā latviešu sabiedrībā valdīja vilšanās Krievijas armijā un Krievijas valdībā. Dezertieru bandas siroja Vidzemes laukos, laupīdamas un slepkavodamas. Transporta sistēma bija sabrukusi, un drīz vien sākās bads. Savukārt Aleksandra Kerenska vadībā Pagaidu valdība par Latviju nelikās ne zinīs. Vēl janvārī astoņi latviešu strēlnieku pulki bija devušies apņēmīgā uzbrukumā, lai atbrīvotu Jelgavu un Kurzemi. Tagad, pēc astoņiem mēnešiem, pēc smagās kaujas pie Mazās Juglas, viņi bija spiesti atstāt ilgi sargāto Rīgu. Daudzus no viņiem kara un revolūcijas vētras pavisam drīz aiznesīs vēl tālāk austrumu virzienā un uz vairākiem gadiem izklidinās Krievijas plašumos.

Var teikt, ka Mazās Juglas kauja un tai sekojošie notikumi izšķīra Latvijas tālāko likteni – ceļu uz Latvijas neatkarību. Vilšanās Krievijas institūcijās, armijā un valdības nespēja tikt galā ar haosu un sabrukumu, pat piesardzīgākos pilsonisko aprindu politiķus virzīja uz politiskās patstāvības aizstāvju rindām. Tāpat Vācijas dominēšana nesolīja neko labu, un pat ietiepīgos sociāldemokrātus mudināja apsvērt neatkarības nepieciešamību. Paldies Dievam, neīstenojās sliktākās vēsturiskās alternatīvas – Baltijas valsts Vācijas protektorātā ar masveida vācu kolonistu iepludināšanu; tāpat paputēja

“Sarkanās Latvijas” projekts ar Pēteri Stučku priekšgalā. Tomēr arī šim apstāklim varam meklēt saknes Mazās Juglas upes tranšejās.

Līdz ar Mazās Juglas kauju un sekojošo Rīgas zaudēšanu, sākās lieliniecisma uzvaras gājiena beigas Latvijā. Tiesa, virsniekiem, nacionāli noskaņotajiem politiķiem un valdībai neizdevās pilnībā izmantot strēlnieku vidū valdošās dusmas pret lieliniekiem par Rīgas zaudēšanu. Lielinieku partijas biedru skaits strēlnieku rindās strauji saruka, un dažs labs komitejas vīrs vēl ilgi nevarēja strēlniekiem rādīties acīs, bet, pateicoties Pagaidu valdības pilnīgai nespējai, lielinieki pamazām spēja atgūties. Viņu ietekme uz strēlniekiem un latviešu tautu gan vairs nekad nebija tik liela kā 1917. gada augustā. Sekojot vienai lielinieku nodevībai pēc otras (vispirms Rīgas zaudēšana, tad – Satversmes sapulces padzišana un visbeidzot – Brestļitovskas miera līguma noslēgšana, ar kuru Padomju Krievija atdeva Kurzemi Vācijai), arvien vairāk spēkā pieņēmas pavisam cits vilnis – doma par to, ka Latvijai ir jāiegūst neatkarība par katru cenu, ka tas ir vienīgais ceļš, lai Latvija un latviešu tauta izdzīvotu.

Mazās Juglas kauja ir līdz šim vēstures literatūrā nepelnīti maz aplūkota. Izskaidrojumi tam ir vairāki. Gan Krievijas, gan Vācijas vēsturnieku skatījumā Mazās Juglas kauja bija tikai viena epizode daudz plašākajā Rīgas atbrīvošanas vai zaudēšanas drāmā. Arī Latvijas vēsturniekiem līdz šim citas strēlnieku kaujas dažādu apsvērumu dēļ ir šķitušas svarīgākas, aktuālākas vai vieglāk pētāmas. Šī iemesla dēļ, grāmata, kuru Jūs turat savās rokās, ir sevišķi vērtīga – līdz šim nav tapis neviens speciāls pētījums par Mazās Juglas kauju. Pētījums ir tapis balstoties ne tikai uz rūpīgām literatūras, bet arī arhīvu materiālu studijām.

Grāmatas autors pulkvedis Jānis Hartmanis ir lielu savu mūža daļu veltījis strēlnieku vēstures izpētei un tam, lai strēlnieki nepaģaistu no latviešu tautas piemiņas. Jānis ir ne tikai savas tautas, bet arī savas profesijas patriots. Par to liecina gan vairākas viņa līdzšinējās publikācijas, gan neatlaidīgais darbs pie latviešu strēlnieku saraksta, gan citi projekti, kuros tiek popularizēta Latvijas militārā vēsture, sniegts pienesums mūsdienu Nacionālo bruņoto spēku attīstībai, jauniešu patriotiskajai audzināšanai un mūsu pagātnes labākai izpratnei.

Dr.hist. Jānis Šiliņš

VISPĀRĒJĀ SITUĀCIJA

KRIEVIJA UN TĀS ARMIJA 1917. GADA AUGUSTĀ

Pēc 1917. gada Februāra (Marta) revolūcijas un Romanovu dinastijas monarhijas likvidēšanas, Krievijas armijas kaujas spējas pazeminājās ar katru mēnesi. Jau vasaras nogalē šo karaspēku droši var dēvēt par “tautas miliciju” ar visām izrietošajām sekām. Krievijas regulārā armija 200 gadu laikā bija iekarojusi paliekošu reputāciju pasaulē, un pēkšņi sākās tās neapturams sabrukuma process. Kāpēc tas notika, kas to sekmēja – par to nedaudz detalizētāk. Kā galvenais iemesls jāmin ilgstošā karadarbība vairākās frontēs ļoti plašā teritorijā – vienības tobrīd cīnījās pat Turcijā un Rumānijā. Francijā atradās Krievijas armijas ekspedīcijas korpuss. Valsts nebija spējīga izturēt šādu slodzi, tāpēc imperators Nikolajs II krita. Pēc 1917. gada marta Krievijā iestājās ilgstošs t. s. “divvaldības periods”, kurš pēc jūlija asiņainajiem nemieriem faktiski pārvērtās par Krievijas Pagaidu valdības priekšsēdētāja Aleksandra Kerenska diktatūru. Diktatorisko varu gan nebija iespējams pilnībā īstenot, jo armijas vienību karavīru komitejās daudzviet dominēja lielinieki vai arī citi Pagaidu valdības politiskie pretinieki. Lēnām tuvojās pilnīgs Krievijas krahš politiskajā, kā arī saimnieciskajā un militārajā jomā. Krievijas armijas komandieris ģenerālis Lavrs Korņilovs ar Pagaidu valdības vadītāju un Kara ministru A. Kerenski nesapratās vairākos valsts un armijas darbības pamatjautājumos. Abu šo līderu savstarpējais antagonisms rezultātā noveda Krieviju pie pamatīgas katastrofas.

Minētās negācijas negatīvi ietekmēja karaspēka kaujas spējas. Visbūtiskāk armijas pamatus iedragāja vēsturiskā 1917. gada 1. marta pavēle Nr. 1, kuru Petrogradas kara apgabalam izdeva Petrogradas strādnieku un kareivju Padome. Nedaudz vēlāk šādu pavēli visai armijai parakstīja arī Kara ministrs. Rezultātā virsnieki un komandieri vienībās zaudēja reālo varu karaspēkā – tā pilnībā pārgāja apakšvienību vēlēto karavīru komiteju rokās.

Ievērojamais ģenerālis Aleksejs Brusilovs, kurš pirms ģenerāļa L. Korņilova komandēja Krievijas armiju, situāciju savās atmiņās raksturoja šādi: “1917. gada maijā karaspēks visās frontēs vairs nepakļāvās savai vadībai, arī ieceltos komisārus klausīja tikai līdz tam brīdim, kamēr to viedoklis nebija pret kareivju nostāju”. Situāciju dzelzceļa jomā savā 30. jūlija ziņojumā detalizēti ieskicēja armijas transporta priekšnieks: “No 20 680 lokomotīvēm 24 % atrodas remontā, uz dažiem ceļiem pat 35–40 %. Pieejamais kurināmā apjoms lokomotīvēm samazinājies. Viss transports lēnām nolietojas. Ap 50 % no visiem lokomotīvu katlu meistariem darbojas komitejās un tiek atrauti no darba”. Šeit jāpiebilst, ka Krievijas karaspēks tolaik bija cieši atkarīgs no dzelzceļa pārvadājumiem, jo šoseju tīkls bija neattīstīts, arī automašīnu kopskaits bija neliels. Transporta problēmas, lauku iedzīvotāju negatīvā attieksme pret ieilgušo karu un produktu sūtīšanu uz fronti, kā arī gaļas saldētavu un konservu fabriku trūkums izveidoja draudošu situāciju – pozīcijās esošie karavīri tika nepietiekoši apgādāti ar pārtiku. Normāla bija tikai apgāde ar maizi, jo to armijas maiznīcās cepa paši karavīri. Nepietiekošā uztura rezultātā fronteskaravīri vairāk slimoja, palielinājās dezertieru skaits, kā arī naidis pret valdošo režīmu. Saprotais, ka tā bija ļoti labvēlīga augsne lielinieku un vācu organizētajai pretkara propagandai. Tuvu kraham bija arī Krievijas valsts finanšu stāvoklis. Rubļa vērtība, salīdzinājumā ar 1914. gadu, bija kritusies četras reizes. Zemnieki pārstāja maksāt nodokļus, strādnieki un kalpotāji prasīja palielināt algas, pilsētas pārpludināja spekulanti un dezertieru bari. Ja 1915. gada martā Valsts banka izlaida papīrnaudu 160 miljonu rubļu apjomā, tad 1917. gada augustā – jau vairāk nekā 2 miljardi rubļu. Frontē valdīja disciplīnas sabrukums, brāļošanās un dumpji, aizmugurē – streiki, haoss un pusbads. Tāda kopumā bija situācija Krievijā 1917. gada vasaras beigās.

Lai ārdītu Krievijas armiju no iekšienes un tādējādi sagrautu visu valsti, Vācijas valdība nežēloja finanšu līdzekļus – krievu valodā tika izdoti vairāki pretkara laikraksti, kurus brāļošanās laikā

organizēti izplatīja pretinieka ierakumos. Veicot specoperāciju aprīlī, caur Vāciju no Šveices Krievijā tika nogādāts lielinieku lideris Vladimirs Ļeņins ar saviem tuvākajiem palīgiem. Viņš izvirzīja konkrētus lozungus un darbības mērķus: “Mieru var panākt veicot strādnieku revolūciju pret visu valstu kapitālistiem. Mieru būdīnām, karu pilim!”

Pretstatā A. Kerenska vispārīgajām idejām, lielinieku programma apjomīgajām karavīru masām likās pieņemama un pamatvilcienos saprotama. Šīs radikālās sarkano revolucionāru nostādnes guva atbalstu, kura praktiskās izpausmes gan realizējās atšķirīgās darbībās. Par dezertēšanu jau tika minēts, vasarā vairākās vienībās sākās nemieri. Kā piemērs jāmin 5. armija, kura atradās pozīcijās no Aizkraukles muižas līdz Daugavpils fronteī. Šeit nemieri notika vairākos kājnieku pulkos, tos ar 15 bruņumašīnu palīdzību jūlija sākumā īpašā operācijā apspieda 10 kavalērijas un kazaku pulki. Rezultātā dažādus sodus saņēma 15 000 karavīru. Gan šajā frontes sektorā, gan arī citur, vairākas vienības tika izformētas. Tika samazināts rezerves pulku skaits, demobilizēja 43 gadīgos un vecākus kareivjus, savukārt 40 līdz 43 gadus vecos kareivjus nosūtīja uz mājām vasaras lauku darbu veikšanai. Tas tika darīts, lai samazinātu produktu piegādes problēmas armijai. Disciplīnas uzlabošanas nolūkos un ar cerībām paaugstināt kaujas spējas, armijā no brīvprātīgajiem sāka organizēt Nāves jeb Trieciena vienības, kuru simbols bija miroņgalva. 25. jūlijā Krievijas armijas komandieris ģenerālis L. Korņilovs karaspēkā atjaunoja nāves sodu. Tomēr jāsecina, ka pozitīvais rezultāts šīm darbībām kopumā bija niecīgs. Kareivju pamatmasa vairs nevēlējās karot, un paši kara mērķi viņiem bija nesaprotami. Pamatā dominēja šādi viedokļi:

- miers nostiprinās iekaroto brīvību un revolūcijas sasniegumus,
- nevēlamies mirt pēc trīs gariem cīņu gadiem,
- mums ir jāapstrādā zeme, jāpabaro bērni (precēto karavīru nostāja),
- karš dod labumu un peļņu tikai kapitālistiem,
- mums nevajag svešu zemju, pašiem tās pilnīgi pietiek,
- miers ir jānoslēdz bez kontribūcijām un aneksijām.

Šeit jāpiemin arī psiholoģiskie aspekti, kas ietekmēja karavīru morālo stāvokli. Tolaik Krievijas armijā karavīru lielākā daļa bija kristieši, kuriem par piedzīvotajām kara šausmām radās nopietnas pretrunas saistībā ar Bībelē teikto un miera laikā baznīcās mācīto – cik tālu var sniegties nežēlība attiecībā pret cilvēku utt. Daudzi karavīri atklāti atzina, ka ilgstošā karošana viņos ir radījusi un attīstījusi vairākus nežēlīga zvēra instinktus. Frontiniekiem kardināli mainījās attieksme pret dezertēšanu, zagšanu, marodierismu.

Civilo iedzīvotāju aplaupīšanu viņi uzskatīja par parastu lietu, kura ir kā īpaša kompensācija par pārdzīvotajām kara šausmām un ciešanām.

Kopumā Krievijas karaspēka demoralizācijas process īpaši palielinājās pēc tā neveiksmīgā uzbrukuma Ukrainai jūlijā.

1917. gada augustā visā Krievijas 12. armijas frontē ar zināmu kaujas aktivitāti izcēlās tikai Sibīrijas strēlnieki. Konkrēti – 11. un 55. pulks, kuri 22. un 24. augustā uzbrūka vācu izlūkiem, saņēma deviņus gūstekņus, kā arī nogalināja vairākus pretiniekus.

Izvērtējot notikumus no mūsdienu viedokļa, šķiet loģiska tālāko notikumu secība – divus mēnešus pēc Mazās Juglas kaujas noslēguma, varu Krievijā veiksmīgi sagrāba lielinieki. Vara nedrīkstēja “ilgi karāties gaisā”!

SITUĀCIJA VĀCIJĀ UN TĀS ARMIJĀ 1917. GADA AUGUSTĀ

Ceturtajā kara gadā Vācijas galvenā stratēģiskā problēma joprojām bija nepieciešamība karot divās frontēs. Krievija nebija sakauta, un tāpēc vācu ģenerāļi nevarēja koncentrēt visus spēkus Rietumu frontē. Keizaram Vilhelmam II mieru nedeķa arī citas ilgstošās problēmas:

- Antantes kara kuģu īstenotā Vācijas piekrastes blokāde sekmīgi turpinājās,
- Vācijā 1916. gadā bija slikta raža, kas radīja hronisku produktu trūkumu,
- armijai sāka trūkt dzīvā spēka, jo visi karot spējīgie vīrieši jau bija iesaukti,
- Austroungārija, galvenā Vācijas sabiedrotā, atradās tuvu sabrukumam,
- ceturtajā kara gadā sāka kristies vācu karavīru morāle.

Valsts vadība spēra vairākus soļus šo trūkumu novēršanai – tika nolemts divkārt palielināt ieroču un munīcijas ražošanu. Visiem 16 līdz 60 gadus veciem iedzīvotājiem uzdeva pildīt obligātos valsts darbus. Armijas organizāciju un darbību pakārtoja militārās zinātnes principiem. Iepriekšējā kaujas vadības metode, kas pamatā balstījās uz improvizāciju, tika atstāta pagātnei. Par galveno cīņas komponentu kļuva strauja vienību virzība uz priekšu. Kājnieku divīzijām tika piekomandēti speciāli triecienbataljoni. Tika optimizēta pulkveža Georga Bruhmillera kardināli modernizētā artilērijas taktika. Tāpat uzlaboja kājnieku vienību organizāciju un taktiku. Kaujas darbībā masveidā ieviesa jaunus un atvieglotus 1908./15. gada parauga rokas ložmetējus, liesmu metējus un ar indīgām gāzēm pildītus artilērijas lādījumus. Artilērijā katrs no Vācijas armijas 6473 lielgabaliem un 3532 haubicēm tika testēts pēc speciālas sistēmas, turpmāk kaujas šaušanā ļoti stingri ņemot vērā meteoroloģiskos datus: gaisa spiedienu, vēja virzienu, nokrišņu intensitāti utt. Vācijas valdība 1917. gada vasarā uzskatīja, ka periodā pēc Krievijas 1917. gada Februāra (Marta) revolūcijas ir zaudēts daudz laika. Saudzējošā attieksme pret austrumu ienaidnieku nebija veicinājusi Krievijas centienus noslēgt mieru ar Vāciju. A. Kerenska organizētais neveiksmīgais jūlija uzbrukums un krievu vienību aktivitātes Rumānijā, kā arī sabiedroto angļu un franču sniegtais atbalsts Krievijas armijai – tas viss kopumā vedināja Vācijas valdību uz aktīvu rīcību Austrumu frontē. Krievija bija pēc iespējas ātrāk jāsatriec un jāturpina karš līdz uzvarai Rietumu frontē! Šeit svarīgs bija arī ASV faktors, aprīlī piesakot karu Vācijai – amerikāņu karavīru vienības sāka ierasties Rietumeiropā un gatavoties cīņām ar vāciešiem. Krievijas armijas sakaušana tomēr prasīja ļoti detalizētu un koordinētu darbības plānu, jo Vācijas resursi bija ierobežoti. Īpaši daudz nācās plānot dažādu apjomīgu karaspēka vienību pārvietošanu ievērojamos attālumos. Pirms kaujas grupējot savu karaspēku pie Mazās Juglas upes, vāciešiem katru dienu uz Daugavas kreisā krasta rajonu bija jāsūta vidēji 31 vilciena sastāvs. Tieši nespēja laicīgi pārvietot nepieciešamo karavīru skaitu lika vācu armijas vadībai Rīgas ieņemšanas operācijas sākumu pārlīkt no 20. augusta uz 1. septembri. Neskatoties uz minētajiem faktiem, Vācijas armija 1917. gada vasarā joprojām bija spēcīgākā pasaulē. Valsts attīstītā rūpniecība karaspēku nodrošināja ar visu nepieciešamo, pārdomāti tika izmantoti arī lielā apjomā sagrābto trofeju, ieroču un ekipējuma krājumi. Vācijas armijas augstākā vadība mērķtiecīgi realizēja savus stratēģiskos uzdevumus. Vācu karaspēks, salīdzinājumā ar pretiniekiem Austrumu frontē, tolaik bija krietni kaujas spējīgāks: virsnieki ar lielu cīņu pieredzi, profesionāli apakšvirsnieki, augsta mobilitāte, spēcīga artilērija un aviācija, elastīga taktika un disciplinēti karavīri. Vācijas armijas apakšvienībās bija augsts piesātinājums ar automātiskajiem un smagajiem kājnieku ieročiem. Īpaši tas jāsaka par mīnmetējiem, jo šajā komponentā vācieši vismaz četras reizes pārspēja attiecīgās Krievijas kājnieku vienības.

2. LATVIEŠU STRĒLNIEKU BRIGĀDE

1916. gada novembrī astoņi latviešu strēlnieku bataljoni tika pārformēti par astoņiem pulkiem, no tiem katrs – divu bataljonu sastāvā. Tos šajā mēnesī savukārt sagrupēja divās brigādēs – 1. brigādē ietilpa: 1. Daugavgrīvas, 2. Rīgas, 3. Kurzemes, 4. Vidzemes pulks un 2. brigādē: 5. Zemgales, 6. Tukuma, 7. Bauskas un 8. Valmieras pulks. Kopējais karavīru skaits 2. brigādē pirms kaujas (dati uz 1917.29.08.) – 8652 apakšvirsnieki un strēlnieki (t. sk. durkļi – 7205), tās apbruņojumā bija 47 ložmetēji. Pēc štata sarakstiem brigāde nebija nokomplektēta – trūka 539 durkļu. Virsnieku kopskaits bija lielāks nekā štatu sarakstos noteiktais. Grāmatas pielikumā ir informācija par visām latviešu strēlnieku kaujām un lielākajām sadursmēm ar vācu vienībām 1. pasaules kara laikā.

7. latviešu strēlnieku pulka karavīri pie vienības karoga, 1917. gada vasara
(Latvijas kara muzeja krājums)

8. latviešu strēlnieku pulka karavīri pozīcijās, 1917. gada vasara (Baibas Astres ģimenes arhīvs)

Brigādes karavīri 1917. gada martā zvērēja uzticību Krievijas Pagaidu valdībai. Pirms cīņas pie Mazās Juglas upes, 2. latviešu strēlnieku brigādes četri pulki iepriekš kopā bija cīnījušies Ziemassvētku un 1917. gada janvāra kaujās. Brigāde 1917. gada vasarā karavīru papildinājumus jeb maršrotas saņēma no Latviešu strēlnieku rezerves pulka, kurš bija izvietots Valmieras apriņķī. Pirms Mazās Juglas kaujas, 2. latviešu brigāde trīs mēnešus (no 15. maija līdz 21. augustam) atradās pozīcijās Ložmetējkalna un Kalnciema šosejas rajonā. Šajā periodā kaujas nenotika, tomēr ilgstošā pozīciju darba rutīna, nekārtības pārtikas piegādē un cita veida problēmas nogurdināja karavīrus. Visi četri brigādes pulki Rīgas frontes pirmajā aizsardzības līnijā vienlaicīgi gan neatradās – pēc rotācijas principa, tie viens otru pēc noteikta grafika nomainīja. Pēc “sēdēšanas” ierakumos, brigādes strēlnieki atpūtā parasti tika izvietoti Torņakalnā un tā tuvākajā apkaimē. Šeit, “Torņakalna latviešu palīdzības biedrības” telpās, vasaras otrajā pusē 5. Zemgales pulka komiteja sarīkoja teātra izrādi “Ogļraktuvēs”. Tā bija drāma četros cēlienos pašu karavīru izpildījumā. Tobrīd neviens no zālē sēdošajiem strēlniekiem nevarēja pat iedomāties, ka pēc pāris mēnešiem vairāki no viņiem tiešām raks ogles kā vācu kara gūstekņi.

Vasaras nogalē 2. latviešu brigādes pulki tika nomainīti, viņu vietā nāca Sibīrijas strēlnieki. To panāca vairāki brigādes komandiera lūgumi, vienības tika novietotas 12. armijas rezervē Ropažu, Lielkangaru muižas un Zaķu muižas rajonā. Pēc nogurdinošā kājnieku pārgājiena, brigādes karavīri atpūtās un dzīvoja ciešā kontaktā ar vietējiem iedzīvotājiem.

Bez minētajiem četriem pulkiem, tiešā brigādes komandiera pakļautībā atradās:

- brigādes štābs (štāba priekšnieks, operatīvās daļas vecākais adjutants, sakaru priekšnieks, brigādes ārsts utt.),
- brigādes intendanta pārvalde; komandanta pusrota (militārā policija),
- kājnieku izlūku komanda; sakarnieku komanda; pretgāzu komanda; vezumnieku komanda,
- lazarete, kurā tolaik kā sanitārs dienēja ievērojamais latviešu dzejnieks, rakstnieks un politiķis Jānis Akurāters.

2. latviešu strēlnieku brigādi no 1917. gada maija komandēja pulkvedis Ansis Lielgalvis, pirms tam – 2. latviešu strēlnieku brigādes 6. Tukuma pulka komandieris. Štāba priekšnieka v. i. pienākumus no 1917. gada marta pildīja apakšpulkvedis Aleksandrs Zahariadze, gruzīns. Brigādes štābs pirms kaujas atradās Ropažos, tās četri pulki bija izvirzīti nedaudz uz priekšu dienvidu un dienvidrietumu virzienā.

Pirms kaujas Vācijas armijas ievāktā izlūku informācija par 2. latviešu strēlnieku brigādi liecināja par spēcīgu lielinieku ietekmi visos četros pulkos. Jāņem vērā arī notikumi maijā, kad strēlnieku pulku ievēlētās kareivju komitejas nostājās lielinieku pusē un aktīvi atbalstīja viņu pretkara propagandu. Tomēr kaujas gaita 1. un 2. septembrī rāda citu ainu, mūsu strēlnieki varonīgi cīnījās un apturēja milzīgo vācu pārspēku. Latviešu strēlnieku vienības pirms 1917. gada 1. septembra dažādās aktivitātēs bieži izmantoja sarkanos karogus, tomēr ne tobrīd, ne arī vēlāk, savā pamatmasā nekad nebija pārliecināti lielinieki. Te jāatceras, kāds tobrīd bija visas milzīgās valsts karaspēka kopējais nosaukums – Brīvās Krievijas Revolucionārā armija. Protams, minētā vācu informācija visvairāk attiecās uz 6. Tukuma latviešu strēlnieku pulku. Kaujas pirmajā dienā apmēram 300 karavīru atteicās doties cīņā, un 57 strēlnieki dezertēja. No pulka 11 bumbmetējiem un mīnmetējiem kaujā piedalījās tikai divi. Zināmā mērā par strēlnieku noskaņojumu 6. Tukuma pulkā liecina arī uzraksts uz vienības karoga: “Lai dzīvo sociālisms”.

PLĀNOŠANA UN SAGATAVOŠANĀS

VĀCIJAS ARMIJAS UZBRUKUMA OPERĀCIJAS PLĀNOŠANA

VISPĀRĒJIE APSVĒRUMI. Pēc Kurzemes un Zemgales ieņemšanas 1915. gada jūlijā–oktobrī, Vācijas armijai nācās apstāties Rīgas pievārtē. Puslokā ap Vidzemes guberņas galvaspilsētu, gandrīz 70 km garumā un 25 km dziļumā, izveidojās Rīgas priekštilta placdarms, kur kara gaitā Krievijas 12. armijas vienības izbūvēja vairākas ešalonētas aizsardzības līnijas. Rīgas priekštilta pozīcijas labo flangu droši nosedza Rīgas jūras līcī operējošā Baltijas flotes kara kuģu vienība, vairākas krievu aviotoru eskadriļas bija dislocētas pie Rīgas un Siguldas. Vācijas armijas Austrumu frontes vadībai minētais placdarms bija kā “dadzis aci”, jo 1916. gada martā, jūlijā un 1917. gada janvārī Krievijas armijas vienības ar latviešu strēlniekiem to sastāvē no Rīgas priekštilta pozīcijām veica trīs spēcīgus uzbrukumus. Lai likvidētu placdarmu un ieņemtu Rīgu, Vācijas armijai 1915.–1916. gadā trūka nepieciešamā karaspēka. Krievijas divīziju skaits šajā frontes iecirknī caurmērā bija trīs vai četras reizes lielāks nekā pretiniekam. Situācija kardināli mainījās 1917. gada vasaras beigās, kad, uzbrukuma organizēšanai, no citām frontēm varēja pārvietot skaitliski apjomīgu karaspēku (vismaz desmit divīzijas) ar spēcīgu artilērijas grupējumu. Tomēr ilgstoši tās Latvijas teritorijā nepalika – pēc Rīgas ieņemšanas lielāko daļu karaspēka pārvietoja uz citām frontēm. Pēc kaujas pie Mazās Juglas upes 42. kājnieku divīziju atstāja Liepājā un sagatavoja iebrukumam Igaunijas salās 1917. gada oktobrī. Savukārt 14. Bavārijas kājnieku divīzija piedalījās Krievijas armijas Jēkabpils placdarma likvidēšanas operācijā 1917. gada septembrī.

MILITĀRIE UN POLITISKIE MĒRĶI. Operācijas “Ziemeļu aizsardzība” (“Nordabwehr”) pamatuzdevums bija Rīgas aizsardzības placdarma ielenkšana un iznīcināšana. Rezultātā Vācijas armija iegūtu pilsētā izvietotos pretinieka armijas krājumus, saņemtu gūstā desmitiem tūkstošu krievu karavīru ar visiem ieročiem. Frontes kopējā līnija, pavisoties 50–60 km uz ziemeļaustrumiem, kļūtu īsāka un atbrīvotās vienības varētu nosūtīt uz Rietumu fronti. Tomēr operācijas militārie mērķi bija šauri ierobežoti. Jāpiebilst, ka Vācijas augstākā vadība gala lēmumu par uzbrukumu Rīgai pieņēma pēc zināmas svārstīšanās. Uzbrukuma operācijas politiskie mērķi bija ambiciozāki nekā militārie. Operācijas sekmīgs rezultāts tika uzskatīts par nopietnu priekšnoteikumu, lai Krievija ar Vāciju noslēgtu ilgi gaidīto mieru. Frontes līnija draudoši pietuvotos Krievijas galvaspilsētai Petrogradai, un šāds notikums pavērsiens, kā arī valstī notiekošās nekārtības, piespiedu Krievijas Pagaidu valdību parakstīt miera līgumu.

PLĀNA IZSTRĀDĀŠANAS GAITA. Vācijas armijas Austrumu frontes komandieris Bavārijas princis Leopolds uzbrukuma plānu Rīgai uzdeva izstrādāt savam štāba priekšniekam ģenerālim Kārlim Gustavam Zaubercveigam 1916. gada novembrī. Jau 16. decembrī plāns tika sekmīgi prezentēts, un vēlāk, operācijas “Ziemeļu aizsardzība” sagatavošanas laikā, tā pamatprincipi tika iestrādāti attiecīgajos kaujas dokumentos. Ziņojumā ģenerālis K. G. Zaubercveigs apskatīja divus uzbrukuma variantus.

Pirmais variants paredzēja tiešu triecienu stipri nocietinātajam Rīgas placdarma centram Olaines apvidū. Tas bija pietiekoši riskants plāns, kurš prasītu arī lielus upurus. Saņemot enerģisku krievu vienību pretdarbību, uzbrukums varēja apstāties pie Daugavas kreisā krasta, un tas būtu ļoti bīstami. No šī varianta realizācijas Austrumu frontes vadība atsacījās. Tika akceptēts otrs uzbrukuma variants – Daugavas forsēšana pie Ikšķiles. Vispirms bija jāveic ilgstoša krievu pozīciju apšaušana ar artilērijas uguni un pēc tam jāaplenc vismaz divi 12. armijas korpusi Rīgas priekštilta pozīcijās. Salīdzinājumā ar pirmo variantu, ieguvumi būtu daudz ievērojamāki. Apvidus iepretim Ikšķilei Daugavas kreisajā krastā bija mežiem klāts, šeit slēpti varēja koncentrēt artilēriju un uzbrukumam paredzētās divīzijas.

Piedāvātais uzbrukuma variants solīja labus rezultātus, tomēr principi Leopoldu uztrauca vairāki apstākļi. Jau 1916. gadā vācu gaisa izlūkošana fiksēja spēcīgu traversa pozīciju Krievijas 12. armijas otrajā aizsardzības līnijā, kura bija izvietota gar Stopiņiem no Mazās Juglas upes līdz Daugavai. Šie ierakumi Daugavu forsējošajām vācu vienībām aizšķērsoja ceļu uz Rīgu, tie bija jāienem ar ātru un pēkšņu triecienu. Ģenerālis K. G. Zaubercveigs galveno akcentu lika uz Vidzemes šosejas un Rīgas–Petrogradas dzelzceļa ātru sasniegšanu, ko uzdeva paveikt kavalērijas vienībām. Princis Leopolds kritizēja šādu pieeju, jo pat lielas kavalērijas masas, pēc viņa domām, nespēs aizkavēt krievu vienību organizētu atkāpšanos. Bez tam, apvidus uz ziemeļiem aiz Ikšķiles dzelzceļa stacijas ir klāts mežiem, stipri šķēršļots un ar sliktu ceļu tīklu. Šeit pretinieks var efektīvi veidot dažādus aizsprostojumus un šķēršļus. Jātnieki vieni paši šādu uzdevumu pilnībā nespētu veikt, to virzība uz priekšu būs lēna, viņi obligāti jāpastiprina ar spēcīgu artilērijas un kājnieku grupējumu. Austrumu frontes komandieris arī uzsvēra Krievijas 12. armijas rezerves vienību iespējamo pretuzbrukumu bīstamību. Analizējot operācijas norisi un reālos rezultātus varam secināt – Bavārijas prinča Leopolda aizrādījumi padotajiem 1916. gada 16. decembra sapulces laikā bija taktiski pareizi un loģiski pamatoti. Tomēr operācijas plānā tie pilnībā netika iestrādāti. Tas ir viens no iemesliem, kāpēc savās pēckara atmiņās Vācijas armijas ģenerālštāba bijušais priekšnieks ģenerālis Ērihs Ludendorfs Rīgas operāciju un kauju pie Mazās Juglas upes nosauca par 1917. gada vasaras vācu uzbrukuma Moldāvijā vāju surogātu. Tātad operācijas “Ziemeļu aizsardzība” realizācijai jau 1916. gada decembrī tika iestrādāti galvenie principi un vienību grupēšanas pamatkārtība. Princis Leopolds un pie Rīgas izvietotās 8. armijas komandieris ģenerālis Frīdrihs fon Šolcs noteica trīs uzbrukuma grupējumus:

- galvenā un spēcīgākā grupa ir izvietota centrā, tās sastāvā iekļaujamas vairākas kavalērijas vienības,
- trīs divīzijas pēc Daugavas forsēšanas pagriežas pa kreisi un uzbrūk Rīgai,
- divas divīzijas veido uzbrucēju labo flangu un tiek izvirzītas uz austrumiem un ziemeļaustrumiem.

Plāna praktiskās realizācijas iesākumā spēcīgs artilērijas grupējums vairākas stundas apšauda krievu vienību pozīcijas un to aizmuguri. Tālāk seko Daugavas forsēšana un vācu divīziju uzbrukums. Pēc šādiem pamatnosacījumiem, 8. armijas štābs uzsāka darbu pie nepieciešamo dokumentu sagatavošanas. Jau ar 1917. gada pirmajiem mēnešiem vācu karavīri uzsāka virkni praktisko sagatavošanas darbu ciklu – veica visa veida izlūkošanu un pretinieka pozīciju novērošanu. Kartēs tika iezīmētas un dabā fiksētas savas artilērijas bateriju pozīcijas, munīciju novietnes, pontonu un koka tiltu detaļu izkraušanas vietas. Sapieru virsnieki apsekoja Daugavas krastu un fiksēja labākās vietas trīs tiltu celtniecībai, kā arī atrada četras pārcelšanās vietas. Shēmās iezīmēja sakaru līniju sistēmas un telefona centrāļu vietas. Uzlaboja ceļu tīklu un iekārtoja jaunus novērošanas punktus, tika sagatavotas no pretinieka novērošanas slēptas karaspēka vienību pagaidu nometņu teritorijas. Stingri noteica, kuri ceļi domāti virzībai uz priekšu un, kuri paredzēti evakuācijai.

UZBRUKUMAM NOZĪMĒTO VIENĪBU GRUPĒŠANA UN APMĀCĪBA. Kopā uzbrukuma grupējumā iekļāva 11 divīzijas: 9 kājnieku un 2 kavalērijas. No tām tikai četras bija no 8. armijas patstāvīgā sastāva, pārējās septiņas divīzijas tika pārsvietas uz plānoto uzbrukuma rajonu no attālākiem kauju laukiem, trīs – pat no salīdzinoši tālās Galīcijas. Pirmā trieciena vilņa trīs divīzijas (2. gvardes rezerves divīzija, 14. Bavārijas kājnieku divīzija un 19. rezerves divīzija), kā arī lielākā daļa no otrā un trešā vilņa vienībām augusta sākumā desmit dienu garumā tika praktiski apmācītas upes forsēšanā. Vācu vienību komandieri šajās mācībās izmantoja vairākus ezerus, kuri bija Šauļu pilsētas tuvumā. Pēc tam triecienam nozīmētais karaspēks pa dzelzceļu tika nogādāts līdz Mercendarbes stacijai – 2,5 km uz ziemeļiem no Baldones centra. Pa dzelzceļu bija jāpārvieta arī ievērojams skaits lielgabalu, haubiču, mīnmetēju ar attiecīgo munīciju, kā arī dažādas kaujas nodrošinājuma vienības. No augusta pirmās nedēļas līdz uzbrukuma sākumam, katru dienu vidēji

31 vilciena sastāvs veda karaspēku uz nozīmētajām pulcēšanās vietām. Tālāk, kājnieku vienību karavīri naktīs pa meža ceļiem kājām devās uz Daugavas kreiso krastu, kur novietoja iepriekš norādītajās pagaidu apmetnēs.

KAUJAS PAVĒLĒ NOTEIKTĀ VIENĪBU DARBĪBAS KĀRTĪBA. Operācijas komandieris ģenerālis Oskars fon Itjē (8. armijas komandieris no 1917. gada aprīļa) savā izdotajā kaujas pavēlē noteica šādu uzbrukuma kārtību:

- pirmā uzbrukuma viļņa trīs divīzijas – 2. gvardes rezerves divīzija (Daugavas forsēšanai paredzētais pirmais jeb Mācītāja salas tilts), 14. Bavārijas kājnieku divīzija (otrais jeb Ikšķiles muižas tilts, paredzēts vissmagākajām kravām) un 19. rezerves divīzija (trešais jeb “Elkšņu” tilts) dienu pirms kaujas sākuma slēpti un maskēti novietoja Daugavas kreisā krasta ierakumos. Aizsardzības pozīcijās esošā 203. kājnieku divīzija koncentrēti sapulcējas starp otrā un trešā tilta vietām. Katrai pirmā uzbrukuma viļņa divīzijai ir piekomandēta artilērijas grupa vismaz divu pulku sastāvā. Tālākā darbu kārtība:

- kavalērija koncentrējas uz ziemeļiem no Lieliecavas un gaida pavēli doties uz priekšu,
- vezumniemi atrodas aiz savām divīzijām, virzīties uz priekšu viņi drīkst tikai pēc ģenerāļa O. fon Itjē pavēles,
- artilērijas darbību nosaka un koordinē pulkvedis G. Bruhmillers, uguni tā atklāj plkst. 06.00 un šauj piecas stundas.

Pēc pretinieka artilēristu un kājnieku neitralizācijas tiek organizēta Daugavas forsēšana ar speciāliem pontoniem. Vienlaicīgi sapieri uzsāk trīs tiltu celtniecību (detalizētāk par vācu artilēristu, sapieru un kavalērijas darbu plānojumu lasīt atsevišķajā sadaļā).

Pēc tam, 1. septembrī ir jāieņem pretinieka aizsardzības pozīcijas Daugavas labajā krastā un pie Mazās Juglas upes. Daugavas labajā krastā jāizveido placdarms 10 km dziļumā, jāsatric ienaidnieka pretuzbrukumi, jāveic artilērijas pārgrupēšana,

- 2. septembrī Daugavai jāpārceļas pāri otrā uzbrukuma viļņa divīzijām un jātnieku vienībām. Karaspēka kaujas grupai ar strauju un spēcīgu triecienu, koordinējot artilērijas uguni ar kavalērijas un kājnieku kustību, jāasniedz Rīgas jūras līča piekraste. Tādējādi tiks aplenkta vismaz divi Krievijas 12. armijas korpusi.

Tika arī plānots, ka vācu kara kuģi pie Lielupes grīvas izcels desantu, un šīs vienības uzbruks paralēli jūras piekrastei, precīzāk – Rīgai. Minētā darbība praktiski gan netika realizēta. Vācu kara flote nespēja pārvarēt Irbes jūras šauruma mīnu laukus un nogremdēto kuģu izveidotos aizžogojumus.

Ģenerālis O. fon Itjē brīdinājuma pavēli par operācijas “Ziemeļu aizsardzība” uzsākšanu izdeva 16. augustā, bet 26. augustā par uzbrukuma sākumu tika noteikts 1. septembris. Savukārt gala lēmumu par kaujas uzsākšanu ģenerālis O. fon Itjē pieņēma tikai 31. augusta pusnaktī, un tieši pēc sešām stundām sāka šaut vācu artilērija. Kā iemesls šādai 8. armijas komandiera rīcībai jāmin mainīgie laika apstākļi – meteorologi informēja par iespējamo miglu 1. septembrī, kura varēja nelabvēlīgi ietekmēt vācu artilērijas darbību. Tomēr nākošajās dienās bija paredzami vēl sliktāki laika apstākļi, tāpēc tika nolemts uzsākt uzbrukumu.

ARTILĒRIJAS DARBĪBAS PLĀNS. Šī bija operācijas “Ziemeļu aizsardzība” svarīgākā un vienlaicīgi sarežģītākā plāna sadaļa. To uzticēja izstrādāt un vadīt pulkvedim G. Bruhmilleram, kuru mūsdienās dēvē par modernās artilērijas “krusttēvu”. Vairāki militārās domas teorētiķi viņu dēvē arī par “vīru, kurš sinhronizēja uguni un manevru”. Artilērijas ugunij ir trīs pamatzudumi: iznīcināt, novājināt vai neitralizēt pretinieka spēkus. Pulkvedis G. Bruhmillers attīstīja tieši pēdējo darbības veidu. Pretinieka spēku neitralizācija tika panākta ar ilgu un koncentrētu artilērijas uguni. Mērķi kartēs bija iezīmēti konkrētu ģeometrisku figūru aprisēs. Ņemot vērā apšaudāmo objektu specifiku, tika pielietota un variēta arī attiecīgā artilērijas uguns. Izšauto lādiņu proporcijās ievērojams īpatsvars vienmēr bija atvēlēts indīgās gāzes (ķīmiskajai) munīcijai. Par šo specifisko

tēmu atbildēja viens no pulkveža G. Bruhmillera tuvākajiem palīgiem – majors Vilhelms Marks. Artilērijas uguns organizācija tika cieši saistīta ar sauszemes spēku manevrēšanas plānu. Operācijai attīstoties, šie plāni tika attiecīgi koriģēti. Šī metode bija jauna un balstījās uz dažādu militārās zinātnes pētījumu rezultātu analīzi. Varam droši apgalvot, ka sagatavojot Daugavas forsēšanu pie Ikšķiles, tika veikts ievērojams apjoms dažādu praktisko vingrinājumu. Turpmākajā kara gaitā Vācijas armijas vadība plānoja plaši pielietot šo artilērijas darbības taktiku Rietumu frontē, lai gūtu galīgo uzvaru karā.

Vāciešiem Daugavas kreisā krasta rajonā iepretim Ikšķilei 1. septembra rītā pozīcijās kaujas gatavībā bija novietoti 615 lielgabali un haubices (no tiem 251 smagie), kā arī 544 mīnmetēji (no tiem 136 vidējie un 84 smagie). Ieroči tika koncentrēti no visiem vācu Austrumu frontes iecirkņiem. Kopējais uzbrukumam sagatavotais munīcijas apjoms bija 650 000 lādiņi (vairāk kā 500 munīcijas vienību uz vienu stobru). Organizatoriski visa artilērija bija apvienota 170 baterijās.

Pulkvedis G. Bruhmillers šo apjomīgo artilērijas karaspēku sadalīja četrās grupās, katrai no tām dodot konkrētus uzdevumus:

- artilērijas grupa IKA (vācu militārais apzīmējums). Šīs grupas uzdevums bija cīņa ar pretinieka kājniekiem. Šis bija skaitliski lielākais grupējums – kopā 116 baterijas jeb 75 % no kopējā stobru skaita. Šeit bija koncentrēti gandrīz visi mīnmetēji. Līdzās mīnmetējiem šajā grupā bija liels haubiču īpatsvars. Pavisam bija izveidotas trīs IKA grupas, katra no kurām atbalstīja vienu no pirmā viļņa kājnieku divīzijām. Katra IKA grupa sastāvēja no četrām apakšgrupām – A, B, C un D. Pretinieka pirmo aizsardzības līniju Daugavas labajā krastā apšaudīja A apakšgrupa, C šāva pa Krievijas armijas otro aizsardzības pozīciju, B mērķis bija pirmās aizsardzības līnijas aizmugure, bet D apakšgrupas artilēristi apšaudīja pirmās un otrās aizsardzības pozīcijas flangus, kā arī satiksmes ejas,

- artilērijas grupa AKA. Šīs grupas uzdevums bija pretinieka artilērijas neitralizācija. Tās sastāvā ietilpa 36 baterijas jeb 20 % no kopējā stobru skaita. Cīņai ar pretinieka artilēriju pamatā tika pielietoti lādiņi ar indīgo gāzi. Pirms kaujas, vācu virsnieki aizmugurē bija veikuši praktisku eksperimentu ar krievu trofejām – gāzmaskām. Ar tām ekipēja vācu artilēristus, kuriem lika veikt dažādas darbības pie lielgabaliem. Vienlaicīgi šie karavīri tika apgāzēti un rezultātā tika secināts, ka Krievijā ražotā Kumanta-Zeļinska sistēmas gāzmaska cilvēka aizsardzībai der vismaz divas stundas. Uzbrucēji zināja, ka arī pretinieka artilērijas zirgi ir apgādāti ar gāzmaskām,

- artilērijas grupa IBB (kājnieku tuvais atbalsts). Šīs grupas uzdevums bija tuvā atbalsta sniegšana kājniekiem. Tai vajadzēja atrasties 1 līdz 2 km attālumā aiz uzbrūkošajiem kājniekiem. Šim uzdevumam izmantoja 77 mm vieglos lauka lielgabalus, kurus katru ar attiecīgo munīciju vilka seši zirgi. Kaujas laikā baterijas četri lielgabali darbojās sinhroni pa pāriem. Divu lielgabalu pārvietošanas laikā pārējie divi no pagaidu pozīcijas bija gatavi nekavējoties atklāt uguni. Operācijas laikā katra šāda baterija saņēma papildus piecus sapierus, kas ievērojami uzlaboja baterijas manevrēšanas spējas. Kauju laikā lielgabalus un munīcijas ratus uz priekšu palīdzēja pārvietot arī otrā uzbrucēju viļņa kājnieki,

- artilērijas grupa IGB. Tās uzdevums bija kaujas laikā atrasties tieši aiz pirmā kājnieku uzbrucēja viļņa un iznīcināt pretinieka ložmetējus, kā arī citus mērķus 1–1,8 km attālumā. Šīs grupas artilēristi izmantoja Krievijā ražotos 76 mm trofeju lauka lielgabalus, kuriem bija nozāgēts īsāks stobrs un veikti citi ieroča konstrukcijas svāra atvieglojumi. Kaujas laikā lielgabalus artilēristi ar kājnieku palīdzību pārvietoja saviem spēkiem, bez zirgu palīdzības. Organizatoriski šie specifiskie lielgabali tika piekomandēti tiem bataljoniem, kuri bija uzbrukuma pirmajā līnijā. Lai maldinātu Krievijas 12. armijas vadību par apjomīgās artilērijas grupas izvietojumu iepretim Ikšķilei, vācu artilēristi 31. augustā veica spēcīgu Rīgas priekštilta pozīciju kreisā flanga nocietinājumu apšaudi. Augusta otrajā pusē divas galvenās artilērijas grupas IKA un AKA Ikšķiles frontes sektorā katra drikstēja izšaut tikai 30 lādiņus dienā, tādejādi veicot slēptu mērķu piešaudi.

Pulkvedis G. Bruhmillers artilērijai pirmajai kaujas dienai noteica šādu darbības kārtību:

- uguns atklāšana plkst. 06.00, turpinot to divos etapos 5 stundas un 10 minūtes,
- pirmajā posmā divu stundu garumā bija jānomāc pretinieka artilērija, jo 75 % no izlietotās munīcijas bija pildīta ar indīgu gāzi, savukārt 25 % lādiņu – ar spēcīgu eksplozīvo jaudu,
- otrajā posmā (plkst. 08.00–11.10) galvenais mērķis bija pretinieka kājnieku vienības, vienlaikus turpinot arī ienaidnieka artilērijas bateriju apšaudi. Izšaujamās munīcijas proporcijas: 80 % lādiņi ar augstu eksplozīvo jaudu un 20 % indīgās gāzes lādiņi. Neilgi pirms plkst. 11.10, kad sāktos pirmo kājnieku pārcelšanās pār Daugavu, speciālām komandām bija jānodrošina dūmu aizsargs pa kreisi no pirmā tilta un pa labi no trešā tilta. To uzdevums bija maskēt uzbrucēju abus flangus. Priekšējiem artilērijas korigētājiem plkst. 11.10 bija jādodas uz priekšu kopā ar pontonos novietotajiem kājniekiem, un šajā brīdī artilērijas uguns bija jāpārceļ uz priekšu. Speciāli nozīmēti lielgabali un mīnmetēji nodrošināja pārcelšanos pāri Daugavai, šos ieročus bija jāizvieto upes kreisajā krastā.

SAPIERU DARBĪBAS PLĀNS. Sapieru darbība tika plānota trīs etapos: iepriekšējā izlūkošana – astoņas dienas, sagatavošanās darbi – divas nedēļas, pārcelšanās pār Daugavu un trīs tiltu būve. Izlūkošanas laikā tika fiksētas teritorijas, kur pirms upes forsēšanas tiks novietotas deviņas kājnieku divīzijas, kā arī artilērijas baterijas. Tika noteiktas četras pārcelšanās un trīs tiltu būves vietas. Minētie objekti tika pielāgoti esošajam ceļu tīklam. Apjomīgos izlūkošanas un pēc tam sagatavošanās darbus veica trīs sapieru bataljoni. Sapieru bataljoni izbūvēja 40 jaunus koka tiltus, koka barakas lielāko vienību štābiem, munīcijas noliktavas, pārsienamo punktu novietnes, akas, tualetes, izvilka telefona līnijas līdz pašam Daugavas krastam. Tika iezīmētas kājnieku izvietošanas teritorijas, artilērijas pozīcijas, pontonu un trīs koka tiltu materiālu nokraušanas vietas. Naktīs sapieri smagajiem ieročiem izbūvēja pozīcijas Daugavas krasta tuvumā, kā arī izraka nepieciešamās satiksmes ejas. Šie visi darbi tika rūpīgi maskēti un slēpti no ienaidnieka novērotājiem. Vienlaikus ar sapieriem tālākā aizmugurē vairākas darba rotas 10 km garumā izbūvēja jaunus ceļus ar koka planku segumu, tika remontēti arī esošie ceļi. Augšminēto darbu izpildi nodrošināja vairākas kokzāģētavas, kuras agrāk šajā apvidū bija ierīkojušas citas vācu vienības. Pārcelšanās organizēšanu un tiltu būvi veica 28 sapieru un 7 nodrošinājuma/apgādes rotas. Pontoni (pavisam – 576, no tiem 342 paredzēti tiltiem un 234 – karaspēka pārcelšanai) un trīs ceļamo tiltu materiāls (2163 m kopgarumā) tika koncentrēts no 8 armijas korpusu un 16 divīziju sastāva. Pirmo trīs divīziju pārcelšana bija jāuzsāk plkst. 11.10 un jāpabeidz, vēlākais, pēc sešām stundām. Divām sapieru rotām ar 78 pontoniem reizē bija jāpārceļ 1,5 bataljons no katras pirmā viļņa divīzijas, pēc tam jāatgriežas atpakaļ un jāturpina šis darbs. Arī trīs tiltu būve bija jāuzsāk plkst. 11.10 un, pat pie vissliktākajiem apstākļiem, jāpabeidz pēc deviņām stundām. Katra tilta būvei bija nozīmētas septiņas sapieru rotas, kā arī divas nodrošinājuma/apgādes rotas. Pēc visu trīs tiltu uzcelšanas un funkcionēšanas sākuma, tos bija jāapkalpo deviņām sapieru rotām. Dienas pirmajā pusē starp trešo tiltu un Ogri bija jāierīko aizžogojums pret krievu peldošajām mīnām. Bīstamākā un sarežģītākā pārcelšanās, kā arī tilta būves vieta bija iepretim apdzīvotajai vietai “Elkšņi”, kas atradās vācu uzbrucēju frontes labajā flangā. Šeit Krievijas armijas karavīri jau 1916. gadā bija izbūvējuši pamatīgu bastiona tipa nocietinājumu. Ja pie pirmā un otrā tilta upes kreisais krasts bija mežiem klāts, tad šeit – trešā tilta būves vietā starp Daugavu un mežu – bija 1,4 km gara atklāta teritorija. To ņēma vērā un naktī mežmalā slepus izvietoja 78 pārcelšanai paredzētos pontonus. Tos sadalīja četros paralēlos pirmo bataljonu sektoros. Kaujas gaitā 1. septembrī sapieru vienībām tika uzdots pēc divīziju veiktā pieprasījuma būvēt plostus artilērijas un vezumniņu pārcelšanai. Tomēr trešā tilta būvniecības laikā plāni tika korigēti un mainīti, jo krievu artilēristi no Ogres puses sašāva dažus tā posmus. Tāpēc kopumā tilta būvniecība ievilkās līdz dienas otrajai pusei. Pēc ģenerāļa Otto fon Rauhenbergera datiem, pārvietošanos pa šo tiltu vācieši uzsāka tikai uz vakara pusi. Daļa no uzbrucēju vienībām, kuras bija norīkotas Daugavas forsēšanai pie “Elkšņiem”, 1. septembrī pārgāja Daugavu pa otro tiltu.

KAVALĒRIJAS DARBĪBAS PLĀNS. Virzienu uz Kranciemu un Lielkangaru muižu bija jāizlūko 1. kavalērijas divīzijas eskadroniem. Savukārt Leibhuzāru brigādes vienībām bija jāizlūko “Melnmugures” un Rīgas virziens. Pēc tam šai brigādei bija jādodas tālāk uz ziemeļiem un vienlaikus jāiznīcina vairākus Rīgas–Cēsu dzelzceļa posmus. Leibhuzāru brigādei bija piekomandēts 1. rezerves jēgeru bataljons. Attīstot operācijas izpildi, 1. kavalērijas divīzijai un 17. kavalērijas brigādei bija jādarbojas uzbrucēju grupējuma labajā flangā ar uzdevumu virzīties uz līniju Inčukalns–Sigulda. Šie plāni netika realizēti. Kopumā kavalērija 1. un 2. septembrī darbojās nesekmīgi. Minētais 1. rezerves jēgeru bataljons 2. septembra pēcpusdienā tika iesaistīts sekmīgā uzbrukumā pie “Dragūnām” Tinūžu muižas tuvumā, kur cieta ievērojamus zaudējumus.

AVIĀCIJAS NOZĪME UN DARBĪBA OPERĀCIJAS SAGATAVOŠANĀ. Augusta vidū vācu aviācija aktivizēja savu darbību pirms lielās ofensīvas. Gaisa kaujās tā pārņēma iniciatīvu un notrieca divas Krievijas armijas lidmašīnas. Gāja bojā lidotāji igauņi Jāns Mahlapū un latvietis Oļģerts Kundziņš. Kopumā gaisa izlūkošanu veica ievērojami spēki – viens cepelīns, 60 lidmašīnas un 6 gaisa balonu vadi. Vācu lidotāji-izlūki detalizēti aprakstīja Ikšķiles frontes iecirkni, kā arī fotografēja apvidu starp Daugavas labo krastu un Mazās Juglas upes līniju. Par šo teritoriju tika iegūta ļoti detalizēta informācija. Lai no gaisa sīkāk izlūkotu apvidu starp Mazās Juglas upi un Lielās Juglas upi, vāciešiem pietrūka laika.

VĀCIJAS ARMIJAS VEIKTĀ DRAUDU ANALĪZE.

Veicot rūpīgu un ilgstošu izlūkošanu, kā arī analizējot iegūtos datus un izvērtējot iespējamās situācijas, Vācijas 8. armijas vadība veica draudu analīzi. Vāciešiem Krievijas 12. armijas vienību dislokācija bija zināma, precīzus datus ieguva gaisa izlūkošana un veikli maskētā brāļošanās ienaidnieka ierakumos, kā arī pārbēdzēju nopratināšana. Pirmajās kaujas stundās varēja gaidīt tikai tuvāko krievu divīziju rezervju pretuzbrukumus, dienas otrajā pusē jau varēja pienākt papildspēki no Rīgas. Tika organizēti pasākumi, lai pie Jēkabpils izvietotās pretinieka rezerves nevarētu pietuvoties Ikšķilei. Vācu ģenerāļi analizēja arī iespējamo krievu papildspēku pretuzbrukumu no Cēsu puses. Tomēr šāds risinājums prasītu daudz laika, jo karaspēks būtu jāpārvieta pa dzelzceļu pietiekoši lielā attālumā. Kā bīstamākais ienaidnieka iespējamā pretuzbrukuma virziens tika uzskatīta ofensīva no Inčukalna puses. Uz austrumiem no Rīgas bija konstatēti krievu bruņu vilcieni, kuru apbruņojumā atradās lielgabali.

Izmantojot Daugavas straumi, pretinieks ar laivām un plostiņiem varēja mēģināt uzspridzināt vācu sapieru uzceltos tiltus. Attiecīgi, tika organizēti nepieciešamie pretpasākumi. Nedrīkstēja kavēties, operācija “Ziemeļu aizsardzība” bija jāveic ātrā tempā. Rīgas evakuāciju Krievijas 12. armija bija pakāpeniski uzsākusi jau 20. augustā. Šajā dienā pretinieks bez kaujas atstāja izvirzīto placdarmu pie Rīgas jūras līča un atgāja Rīgas virzienā, uz 12–15 km tālāk izvietoto aizsardzības līniju pie Branču ciema, Babītes ezera tuvumā. Jau 26. jūlijā Krievijas 12. armijas vienības bez cīņas atdeva taktiski svarīgos Ikšķiles priekštilta nocietinājumus (Nāves salu) Daugavas kreisajā krastā. Vācijas 8. armijas vadība pareizi secināja – Krievijas 12. armija gatavojas Rīgu atstāt bez kaujas un atiet uz izbūvētajām Cēsu aizsardzības pozīcijām. To vēlāk apstiprināja 3. septembrī Rīgā atstātās dažādu Krievijas armijas krievu vienību pavēles.

VĀCU DIVĪZIJU ORGANIZĀCIJA UN KAUKAS SPĒJAS

Kara gaitā Vācijas armijas kājnieku divīzijas struktūra tika uzlabota, un 1917. gadā tā pamatvilcienos bija šāda:

- divīzijas štābs, trīs kājnieku pulki, lauka artilērijas pulks, sapieru bataljons, kavalērijas eskadrons, pa vienam lauka un veterinārajam hospitālim, ambulances rota, sakaru komanda. Pēc nepieciešamības divīzijai varēja piekomandēt vēl artilēriju, kavalēristus, jēgeru/izlūku bataljonu, ložmetēju/snaiperu komandu un ritenbraucēju rotas.

Divīzijas štāba struktūra pamatvilcienos bija sekojoša: komandieris, ģenerālštāba virsnieks/štāba priekšnieks, divi adjutanti, trīs pavēļu virsnieki, transporta priekšnieks, intendants, ārsts u.c. Pulka štābā bija četri virsnieki: komandieris, adjutants, transporta priekšnieks un ārsts. Kājnieku pulka sastāvā bija trīs bataljoni, katrā 750 karavīru, 12 mīnmetēju un 42 ložmetēju. Bataljona virsnieku sastāvs bija sekojošs: bataljona komandieris, adjutants, ārsts, finansists, pieci rotu komandieri, 18 leitnanti–vadu komandieri. Bataljonā bija četras kājnieku rotas (katrā seši 1908./15. g. parauga rokas ložmetēji), ložmetēju rota ar sešiem balsta ložmetējiem un mīnmetēju vads ar četriem 76 mm mīnmetējiem. Rotas sastāvs – trīs vadi, kuros kopā 126 karavīri. Katrā vadā bija četras nodaļas – pa 10 vai 11 karavīriem.

Detalizētāk analizēsim katru no divīzijām, kura 1917. gada 1. un 2. septembrī forsēja Daugavu. Vispirms aplūkosim pirmā vilņa trīs divīzijas. Pirmā tilta tuvumā, pie Ikšķiles Mācītāja salas, pāri upei ar pontoniem cēlās 2. gvardes rezerves divīzija. Kad bija uzcelts tilts, pa to uz priekšu devās daļa no divīzijas artilērijas, vezumnieki utt. Līdzīgi tas tika darīts arī ar pārējām divām pirmā vilņa divīzijām. Šo 1914. gada augustā izveidoto gvardes divīziju var raksturot kā vienu no labākajām visā grupējumā, ar pamatīgu kaujas pieredzi. 1917. gada jūlijā Austrumu frontē tā bija piedalījusies veiksmīgajā vācu uzbrukumā. Divīzijas sastāvs: 1., 2. un 4. grenadieru pulks, 2. gvardes lauka artilērijas pulks, 6. dragūnu pulka 1. eskadrons, 102. sapieru bataljons, 2. un 3. lauku hospitālis, 2. ambulances rota un 2. gvardes veterinārais hospitālis.

Uzbrucēju frontes centrā – pie otrā tilta, iepretim Ikšķiles muižai, upi šķērsoja 14. Bavārijas kājnieku divīzija, kura bija izveidota 1916. gada augustā. Arrasas kaujā Francijā 1917. gada pavasarī divīzija zaudēja 2/3 karavīru. Divīzijas darbībai 1. septembrī bija ļoti liela nozīme, jo tā pirmā veica uzbrukumu no patreizējā Ikšķiles pilsētas centra, un arī pirmā sadūrās ar nopietnu ienaidnieka pretdarbību. Divīzija bija formēta no bavāriešiem un varēja lepoties ar augstu karavīru morāli. Tās sastāvs: 4., 8. un 25. kājnieku pulks, 23. Bavārijas lauka artilērijas pulks ar desmit baterijām, 14. Bavārijas sapieru bataljons, 1. un 47. Bavārijas lauka hospitālis, 14. ambulances rota un veterinārais hospitālis. Divīzijas novietošanu uzbrucēju pirmā vilņa centrā panāca Bavārijas princis Leopolds, kurš Vācijas armijas Ģenerālštābā atbildēja par kara darbību Austrumu frontē. Divīzijas pārcelšanu pār Daugavu nodrošināja Landvēra 2. sapieru rota.

Pie trešā tilta iepretim “Elkšņiem” upi šķērsoja 19. rezerves divīzija, kura 1914. gada sākumā bija izveidota no Hanoveres, Oldenburgas un Braunšveigas rajonu rezervistiem. Tā bija vienība ar labām kaujas spējām un ilgāku cīņu pieredzi. 1917. gada jūlijā tā piedalījās sekmīgajā vācu uzbrukumā Austrumu frontē. Divīzijas sastāvs: 73., 78. un 92. rezerves pulks, 19. rezerves lauka artilērijas pulks, 6. rezerves dragūnu pulka 1. eskadrons, 319. sapieru bataljons, trīs lauka hospitāļi, ambulances rota un veterinārais hospitālis. Tomēr šajā vienībā bija jūtams kara pagurums – neilgi pēc kaujas pie Mazās Juglas upes 1917. gada 28. septembrī, Francijas frontē no divīzijas 73. pulka dezertēja 67 karavīri. Otrajā un trešajā uzbrukumā vilnī piedalījās sekojošas vācu divīzijas:

- 1. gvardes rezerves divīzija, dibināta 1818. gadā, to uzskatīja par augsta kaujas līmeņa vienību ar senām tradīcijām un lielu kaujas pieredzi. No 1914. gada šī divīzija karoja gan Rietumu, gan Austrumu frontē. Kaujās Kurzemē 1915. gada maijā–augustā tās 1. un 3. pulks zaudēja 70 virsniekus, kā arī 5121 apakšvirsnieku un kareivi. Divīzijas sastāvs Rīgas operācijas sākumā: 1., 2. un 4. gvardes pulks, 1. gvardes artilērijas pulks, 1. gvardes inženieru bataljona 5. rota, 35. ložmetēju/snaiperu bataljona rota, gvardes huzāru pulka 1. un 3. eskadrons, 6. dragūnu pulka 2. eskadrons, ambulances rota, lauka un veterinārie hospitāļi,

- Gvardes rezerves divīzija bija saformēta 1914. gada augustā no Prūšu gvardes maršbataljoniem un maršrotām. Divīzija lepojās ar labām kaujas spējām. Tā 1916. gadā bija piedalījusies uzbrukumā Francijas cietoksnim Verdēnai. Divīzijas sastāvs: 6. un 7. gvardes pulks, 399. kājnieku pulks, 7. gvardes artilērijas pulks, 301. un 302. sapieru rota, 7. gvardes mīnmetēju rota, 29. ložmetēju/snaiperu komanda un 2. gvardes ulānu pulka 5. eskadrons,

- 42. kājnieku divīzija saformēta 1912. gadā no Vestfāles, Elzasas un Reinas rajonu iesaucajamajiem. ASV armijas analītiķu vērtējumā – 3. klases divīzija. Naroča ezera kaujās Austrumu frontē 1916. gada martā divīzija cieta smagus zaudējumus, vēlāk 1917. gada jūlijā tā piedalījās veiksmīgajā vācu uzbrukumā Galīcijā. Divīzijas sastāvs bija sekojošs: 17., 131. un 138., kājnieku pulks, 15. lauka artilērijas pulks, Gvardes rezerves jēģeru bataljons, 27. sapieru bataljons, 7. dragūnu pulka 1. eskadrons, lauka un veterinārie hospitāļi, ambulances rota,

- 203. kājnieku divīzija izveidota 1916. gada septembrī, tās personāls komplektējās no Brandenburgas, kā arī no Šlezvīgas–Holšteinas rajoniem. To uzskatīja par otrās šķiras divīziju. Tās sastāvā ietilpa: 406., 409. un 410. kājnieku pulks, 403. lauka artilērijas pulks, 406. lauka artilērijas pulka divas baterijas, sapieru bataljons, 202. riteņbraucēju rota, 400. lauka hospitālis, ambulances rota, veterinārais hospitālis,

- 1. kavalērijas divīzija Rīgas operācijā piedalījās pastiprinātā sastāvā. Kopā ar piekomandētajām vienībām tajā skaitījās vairāk kā pieci jātnieku pulki: 1. dragūnu pulks, 3. kirasieru pulks, 8. ulānu pulks (bez 3. un 5. eskadrona), 9. kavalērijas jēģeru pulks, 12. ulānu pulks, 10. kavalērijas jēģeru pulks (bez 2. un 3. eskadrona). Tāpat divīzijas sastāvā bija iekļauti: 3. huzāru pulka 1., 3., 4. un 6. eskadrons, ambulances rota, divi veterinārie hospitāļi, 152., 153. un 159. riteņbraucēju rota, 35. kavalērijas artilērijas vienība. Minētā divīzija bija cīņās pieredzējusi. Pēc dalības Gumbīnes, Stalupienes, Tannenbergas un Mazūru ezeru kaujās, divīzijas vienības 1915.–1917. gadā Kurzemes ziemeļu daļā ilgstoši veica piekrastes aizsardzību,

- Apvienotās kavalērijas divīzijas sastāvā bija divas brigādes: pastiprinātā Leibhuzāru brigāde (uz Rīgas frontes sektoru to pārcēla no Galīcijas) un 17. kavalērijas brigāde. Leibhuzāru brigādē ietilpa 1. un 2. leibhuzāru pulks, kā arī 1. rezerves jēģeru bataljons un trīs riteņbraucēju rotas, kopā – 12 eskadroni un 7 kājnieku rotas. Kaujas pirmās dienas vakarā ģenerālis O. fon Itjē abām divīzijas brigādēm noteica atsevišķu pakļautību, 2. septembrī Leibhuzāru brigāde tika piekomandēta 14. Bavārijas kājnieku divīzijai, bet 17. brigāde darbojās uz austrumiem no leibhuzāriem,

- 20. kājnieku divīzija un 75. rezerves divīzija kaujā pie Mazās Juglas upes nepiedalījās, 2. septembrī tās pārgāja pār Daugavu un sekoja otrā uzbrucēju viļņa vienībām.

KRIEVIJAS 12. ARMIJAS DARBĪBAS PLĀNS, KAUJAS SPĒJAS, VIENĪBU ORGANIZĀCIJA UN DISLOKĀCIJA

DARBĪBAS PLĀNA IESKICEJUMS. Pretinieka uzbrukuma gadījumā, precīza darbības plāna krievu ģenerāļiem nebija. Analizējot vienību pirmskaujas izvietojumu varam secināt, ka 12. armijas vadība bija nolēmusi pielietot t. s. “ēlastīgo aizsardzības taktiku”, kuru no 1917. gada sākuma praktizēja visas karojošās pusēs. Pirmajā aizsardzības līnijā tika izvietotas nelielas vienības, bet galvenie spēki grupējās aizsardzības dziļumā. Prasmīgi organizējot pretuzbrukumus, varēja gūt labus panākumus.

Jau iepriekš tika minēta 12. armijas veiktā frontes līnijas saīsināšana un dažu divīziju pievilkšana tuvāk Rīgai. Tika plānota arī Rīgas atstāšana bez kaujas septembra pirmajā dekādē. Krievijas armijas lidotāji jau augusta vidū fiksēja vācu vienību koncentrēšanos Baldones un Mercendarbes rajonos, kā arī Daugavas kreisajā krastā, ieņemot Ikšķilei. Reaģējot uz šo informāciju, Mazās Juglas aizsardzības pozīciju tuvumā izvietoja kaujasspējīgākās vienības – 2. latviešu strēlnieku brigādi un 33. kājnieku divīziju. Krievijas 12. armijas vadība nolēma pie Ikšķiles sagrupēt spēcīgāku artilēriju. Attiecīga pavēle tika izdota 17. augustā, kura netika izpildīta. Tobrīd 12. armijas frontē kopumā bija 1102 lielgabalu un haubiču, no tiem Ikšķiles–Ogres sektorā gan tikai 66.

Par daudzām problēmām Krievijas armijā jau tika minēts, Rīgas frontē revolucionārās Petrogradas tuvums bija īpaši jūtams. Kā papildus problēma šeit iezīmējās arī naidīgās attiecības starp dažādām vienībām. Nedēļu pirms kaujas sākuma Rīgā notika bruņota sadursme ar upuriem abās pusēs – starp 2. Rīgas latviešu strēlnieku pulku un 38. kājnieku divīzijas Nāves jeb Trieciena

bataljonu. Rezultātā abas vienības tika izvestas no pilsētas. Tikai pāris dienas pirms vācu uzbrukuma, 12. armijas komandieris ģenerālis Dmitrijs Parskis kopā ar savu biedru-eseru un meņševiku vadīto armijas kareivju deputātu izpildkomiteju ar ieročiem rokās neveiksmīgi mēģināja izrēķināties ar lielinieku vadītājiem skaitliski apjomīgajām vienību karavīru komitejām.

Pretdarbība vācu triecienam pāri Daugavai pie Ikšķiles bija balstīta uz trīs pamatlīnijām:

- apturēt uzbrukumu Rīgas un austrumu virzienā abās traversa un galvenajās pozīcijās,
- enerģiski un efektīvi izmantot rezerves, nelaižot uzbrucējus tālāk par otro aizsardzības līniju pie Mazās Juglas upes,

- satriekt pretinieka grupējumu Daugavas labajā krastā ar pretuzbrukumiem abos flangos.

Aizsardzības pozīciju ierīkošanu Ikšķiles frontes iecirknī uzsāka jau 1915. gada rudenī. Pirmajā aizsardzības pozīcijā bija četras ierakumu līnijas: viena – upes krastā, divas – reljefa paaugstinājumos tagadējās Ikšķiles pilsētas centrā, ceturta – apmēram 2 km no Daugavas. Pēdējās trīs ierakumu līnijas, no vācu pozīcijām Daugavas kreisajā krastā, nebija pārskatāmas. Otra aizsardzības pozīcija, ar divām ierakumu līnijām mežmalā, bija ierīkota likumotās Mazās Juglas upes labajā krastā. Pirmā un otrā pozīcija bija nodrošināta ar dzeloņdrāžu aizžogojumiem. Savukārt trešā aizsardzības pozīcija, ar vienu tranšeju joslu, vēl nebija pilnīgi pabeigta un atradās pie Lielās Juglas upes. Ieslīpi pirmajai un otrajai aizsardzības pozīcijai, Stopiņu/Ulbrokas tuvumā un pirms Ogres, bija ierīkotas pietiekoši garas traversa jeb uztverošās pozīcijas. Visa aizsardzības sistēma šeit tika veidota ar vienu mērķi – lai pēc Daugavas forsēšanas vācu vienības nonāktu t. s. “maisā”.

12. ARMIJAS DISLOKĀCIJA. Piecu korpusu karaspēka vienības bija izvietotas plašā teritorijā – no Rīgas jūras līča līdz Jēkabpils frontes sektoram iepretim Jaunjelgavai, šādā secībā:

- no Rīgas jūras līča piekrastes pie Kauguriem, Slokas un Braņķu ciema pie Babītes ezera līdz Bērzmencei, aptuveni 80 km garās pozīcijas ieņēma 6. un 2. Sibīrijas armijas korpusi. Jelgavas šosejas rajonā, pie Olaines atradās 1. latviešu strēlnieku brigāde četru pulku sastāvā,

- no Bauskas šosejas, Doles salas un Bērzmences līdz Ogres upes grīvai, pozīcijas apmēram 32 km garumā aizstāvēja 43. armijas korpus. Vienības tika izvietotas abos Daugavas krastos, kas ļoti sarežģīja komandķēdes funkcionēšanu. Korpusa sastāvā ietilpa 109., 110. un 186. kājnieku divīzija,

- no Ogres līdz Jaunjelgavai pozīcijas ieņēma 21. armijas korpus,

- 13. armijas korpusa vienības apsargāja Rīgas jūras līča piekrasti pret iespējamo vācu desantu no Voistes ciemata, 30 km uz dienvidiem no Pērnavas, līdz Rīgai.

Bīstamāko – pirmās aizsardzības līnijas sektoru pie Ikšķiles ieņēma 43. armijas korpusa 186. kājnieku divīzija ar salīdzinoši zemām kaujas spējām, jo tā bija saformēta tikai 1917. gada sākumā no rezervistiem, zemessargiem un nesen praporščiku skolu pabeigušiem virsniekiem. Divīzija bija nokomplektēta par 50 %, tās četros pulkos (741., 742., 743. un 744. pulks) kopējais karotāju skaits bija tikai 6575 karavīri, virsnieku kopskaits ar reālu kaujas pieredzi bija neliels. Ikšķiles sektorā pozīcijās atradās 741. Pērnavas un 742. Paņevežas pulku vienības. Šo pulku karavīri pret varbūtējā vācu uzbrukuma draudiem izturējās bezrūpīgi – ierakumi un satiksmes ejas netika uzlabotas, tās bija daļēji iegruvušas, daļa kājnieku mierīgi dzīvoja telšu pilsētiņā zem klajas debess. Minēto divīziju komandēja ģenerālmajors Viktors Viktorovs (Eggerts), viņam asistēja 12. armijas kareivju deputātu komitejas par 186. divīziju atbildīgais Haimans. Vienības štābs atradās “Skriptes” viensētā pie Mazās Juglas upes.

Frontes sektorā Ikšķile–Ogre bija izvietoti 66 lielgabali. Lielākā daļa no tiem bija 76 mm vieglie un tikai 12 smagie lauka lielgabali. Minēto ieroču pozīcijas ilgstoši netika mainītas. Katram artilērijas stobram bija vidēji 500 lādiņu liels munīcijas krājums. Pirms vācu ofensīvas augustā, šo bateriju komandieri lielgabalu pozīciju aizsardzībai pret kājnieku uzbrukumu pieprasīja ložmetējus, kuri mums nezināmu iemeslu dēļ netika piegādāti. Vēlākajā kaujas gaitā krievu artilēristi par šo augstāko štābu neizdarību samaksāja ļoti dārgi.

No ģenerāļa D. Parska komandētās 12. armijas rezervēm 50 % atradās uz ziemeļiem no Ikšķiles iecirkņa. Rezerves spēku sastāvā bija četras kājnieku divīzijas, divas strēlnieku brigādes (t. sk. 2. latviešu strēlnieku brigāde) un kavalērijas divīzija. Bez tam, pie Cēsīm atradās daļa no Ziemeļu frontes rezervēm – 10. Turkestānas strēlnieku divīzija, kā arī pa vienai kājnieku divīzijai un brigādei. Pie Valmieras dislocējās Latviešu strēlnieku rezerves pulks ar vairāk kā 10 000 karavīriem.

Kopumā, 12. armijas kaujas sastāvs bija: 222 bataljoni, 80 kavalērijas eskadroni, 1900 ložmetēji, 1102 lielgabali un haubices (t. sk. – 254 smagie), kopā – 182 000 karavīru. Līdz pilnībā aizpildītam štatu sarakstam katrā vienībā trūka vidēji 15 % personāla jeb kopā – 30 000 cilvēku, toties virs štata bija 1000 virsnieku.

Sekmīgai Rīgas aizsardzībai Krievijas armijai bija pietiekoši spēku un resursu. Tomēr armiju postošie procesi pusgada garumā savu bija paveikuši. Tomēr jāatzīst arī, ka 12. armijas rindās vēl bija vairākas kaujas spējīgas vienības, kuru darbību rezultātā, vācu karavadoņu izstrādātais uzbrukuma plāns tika realizēts daļēji.

VIENĪBU ORGANIZĀCIJA. Tolaik standarta Krievijas armijas korpusa sastāvā ietilpa trīs kājnieku divīzijas, katrā no tām pēc štata tabulām bija jābūt 15 000 karavīriem, 48 balsta un 36 vieglajiem ložmetējiem, vieglajai lauka artilērijas brigādei (6 baterijas ar kopumā 48 lielgabaliem). Korpusa komandiera tiešajā pakļautībā vēl atradās sapieru pulks, haubiču divīzijs (3 baterijas, katrā 4 haubices), aviācijas vienība, kazaku sotņa, medicīnas un tehniskie bataljoni. Korpusa štaba priekšnieka rīcībā bija četras bruņumašīnas, sakarnieku vienība un rezerves bataljons. Dažreiz štaba priekšnieks komandēja arī korpusa aviotoru darbību. Salīdzinoši ar vācu vienībām, ložmetēju skaits krievu divīzijā bija apmēram četras reizes mazāks. Kā piemēru var minēt abu pretējo pušu automātisko ieroču skaitu vienā kājnieku bataljonā. Vienā vācu bataljonā pavisam bija 12 balsta ložmetēji un no 24 līdz 32 vieglajiem ložmetējiem. Salīdzinājumam, Krievijas armijas bataljonā bija no 4 līdz 6 balsta ložmetējiem.

Arī artilērijas apbruņojumā vācu divīzija pārspēja attiecīgo krievu vienību, īpaši tas attiecas uz smagajiem lielgabaliem. Krievijas armijas bruņojumā vispār nebija vidējo un smago mīnmetēju, bet vieglo mīnmetēju vāciešiem bija vismaz divas reizes vairāk.

Latviešu strēlnieku tipveida pulka (katrā divu bataljoni) štatu saraksts bija sekojošs: 50 virsnieki, 7 kara ierēdņi, 224 ierindas apakšvirsnieki, 2038 ierindas jefreitori un strēlnieki, 177 ārrindas apakšvirsnieki un strēlnieki. Pavisam pulkā pēc štata skaitījās 2505 karavīru. Zirgu kopskaits – 290, t. sk. – 82 jājamie, 62 – ložmetējnieku un 146 – vezumnieku komandās. Apbruņojums – 8 Maksima sistēmas ložmetēji (1. Daugavgrīvas un 5. Zemgales pulkam katram bija arī pa 10 Kolta sistēmas ložmetējiem), 3 Madsena sistēmas rokas ložmetēji, 4 mīnmetēji, 8 bumbmetēji. Virsnieki bija apbruņoti ar Nagana sistēmas revolveriem, astoņu rotu apakšvirsnieki un strēlnieki – ar Arisaki sistēmas šautenēm, bet desmit komandās iedalītie karavīri – ar Arisaki un Mosina sistēmas karabīnēm.

Virsnieku sadalījums: pulka komandieris, pulka adjutants, divi bataljonu komandieri, pulka saimniecības daļas priekšnieks, astoņi rotu komandieri. Pulkā kopā bija desmit speciālās komandas (ložmetēju, sakarnieku, kājnieku izlūku, jātnieku izlūku, sapieru, militārās policijas, ierakumu lielgabalu, ieroču savākšanas, pretgāzu, ārrindas), katrai bija savs priekšnieks. Pēc iespējām pulki veidoja arī savus orķestrus, kuri organizatoriski darbojās pie ārrindas komandas. Galvenā strēlnieku taktiskā vienība bija rota ar tās četriem virsniekiem: rotas komandieri un trīs jaunākajiem virsniekiem, kuri pēc nepieciešamības komandēja pusrotas un veica rotas komandiera palīga pienākumus. Četrus vadus komandēja četri vecākie apakšvirsnieki. Ikdienas dienesta kārtību un saimniecības lietas rotā pārzināja feldfēbelis kopā ar mantzini, 16 nodaļu komandieri bija jaunākie apakšvirsnieki. Kopā strēlnieku rotas četrus vadus bija 20 jefreitori un 180 strēlnieki. Pavisam rotas sastāvā bija 224 karavīri. Rotas saimniecībā ietilpa arī lauka virtuve, mantu noliktava, zīmogs un vairākas dokumentācijas grāmatas.

KAUJAS NORISES GAITA

KAUJAS SĀKUMS

Kauju sektorā Ikšķile–Ogre pirmie uzsāka Krievijas armijas artilēristi. Pirms 1. septembra pusnakts, uz Krievijas armijas 109. divīzijas ierakumiem pie Bērzmentes pārbēga vācu kareivis Pauls Vīters, kurš pirms iesaukšanas kara dienestā dzīvoja Elzasā. Viņš krievu virsniekiem izstāstīja par vācu sagatavoto Daugavas forsēšanu pie Ikšķiles. Pēc apmēram divām stundām attiecīgās vienības tika informētas. Lai atturētu pretinieka ofensīvas uzsākšanu, krievu lielgabali atklāja uguni plkst. 05.00 pa iepriekš piešautiem mērķiem. Tā bija liela kļūda, jo vācu spēki tobrīd bija sagrupēti uzbrukumam, un viņi koncentrējās noteiktās vietās ar uzdevumu forsēt Daugavu. Tas principiāli ļoti atšķīrās no mierīgās pozīciju dzīves rutīnas izvietojuma. Šaujot tumsā pa šiem iepriekš fiksētajiem objektiem un neredzot eksploziju rezultātus, tika izniekots liels daudzums munīcijas. Turpmāk visas pirmās kaujas dienas garumā krievu artilēristiem tās bieži pietrūka, lādiņu pievešana no rezerves noliktavām nebija noorganizēta. Bez tam, arī vācu artilērijas uguns iznīcināja daļu no šīs munīcijas krājumiem. Nav precīzu datu par vācu zaudējumiem minētajā artilērijas apšaudē. Ir tikai ziņas par deviņiem vācu tilta pontoniem, kurus vēlāk 1. septembrī sašāva krievu lielgabali. Pēc tālākās notikumu gaitas varam secināt, ka Daugavas forsēšanas gaitu šī apšaude tomēr neietekmēja.

Sekojošā kaujas plānam pēc iepriekš noteiktās kārtības, 1. septembrī plkst. 06.00 simtiem vācu lielgabalu, haubiču un mīnmetēju atklāja uguni. Pulkveža G. Bruhmiller izstrādātais plāns deva perfektus rezultātus. Vācu artilērija darbojās piecas stundas un izšāva 560 000 munīcijas vienības, no kurām 27 % bija pildītas ar indīgo gāzi. Tā bija vislielākā ķīmiskās munīcijas proporcija artilērijas sagatavošanas ugunij visā 1. pasaules kara laikā. Izšautās artilērijas munīcijas kopsvars sasniedza 10 500 t. Viss notika tā, kā vācu ģenerāļi iepriekš bija izplānojuši – pirmajā aizsardzības līnijā krievu kājnieki neizrādīja nekādu pretestību, viņi tika pilnīgi demoralizēti, un dzīvi palikušie panikā atkāpās. Aizsardzības pozīcijās esošā 186. divīzija 1. septembrī zaudēja 3283 karavīru – vairāk nekā pusi no kaujas sastāva. Ikšķiles ierakumos izvietotais 742. kājnieku pulks tika iznīcināts gandrīz pilnībā, izglābās tikai četri virsnieki un 150 ar gāzi saindētie kareivji. Ikšķiles sektorā vācieši pirmajā kaujas dienā sagūstīja apmēram 1000 krievu karavīru. Sakaru līnijas starp korpusu, divīziju un pulku štābiem tika iznīcinātas, krievu vienību komandieru komandķēde darbojās lēni un ar traucējumiem. Bieži bija gadījumi, kad divīzijas štābam stundām nefunkcionēja telefona sakari ar attiecīgo pulku. Krievijas armijas artilērija pamatā tika neitralizēta, tikai sektorā no Ikšķiles līdz Ogresi vairākas baterijas turpināja šaut pa “Elkšņu” tiltu. Pēc ierakstiem 186. divīzijas kaujas darbības žurnālā varam secināt, ka krievu lielgabali apklusā plkst. 13.00. Apmēram šajā laikā arī minētā divīzija beidza funkcionēt kā kaujas vienība. Diemžēl, 20 Kolta sistēmas ložmetēji, kuri atradās pie divīzijas štāba, cīņā netika iesaistīti. Minētie automātiskie ieroči lieti būtu noderējuši latviešu strēlniekiem.

Vācu artilēristi savu darbu cīņas pirmajā posmā bija veikuši, tālāk kaujā iesaistījās sapieri un kājnieki. Pagaidām uzbrucēji varēja būt apmierināti – viss viņu iecerētais noritēja pēc noteiktā plāna. Arī laiks, pēc ierastās rīta miglas, turpmāk visas dienas garumā bija skaidrs un sauss, ar nelielām vēja brāzmām.

DAUGAVAS FORSĒŠANA

Upes forsēšanas laikā noteiktais darbības plāns pilnībā netika realizēts, dažas problēmas radīja paši uzbrucēji. Tolaik Daugavas platums bija 300–400 m, upes straume – vidēji spēcīga. Pontonu

Pirmās karavīru grupas ar pontoniem dodas uz Ikšķiles krastu

Ikšķiles krastā karavīri dodas uz sapulcēšanās vietu

Dienas otrajā pusē karavīri pāriet Daugavu pa tiltu pie «Elkšņiem»

Vācu karavīri pie Ikšķiles 1917. gada 1. septembrī forsē Daugavu (Johana Kubes arhīvs)

pārceļšanās maršruti iepretim Ikšķiles muižai un trīs tiltu būves vietas savstarpēji nesakrita, tas kopumā sekmēja ātru kājnieku pārvietošanu un organizētu sapieru darbu.

Daugavas forsēšanas gaita sestdienā, 1. septembrī:

- 10.40 – Tilzītes landšturma bataljona rota bez pretestības ieņēma Ikšķiles (Berkavas) salu, kura atradās starp Ikšķiles centru un “Elkšņiem”. Tika sagūstīti četri pretinieka virsnieki, 180 apakšvirsnieki un kareivji. Tālāk uzbrukuma gaitā vācu karavīri no salas ar flankējošo uguni atbalstīja kājnieku pārceļšanos,

- 10.55/11.10 – vācu artilērija šāva ar maksimālo jaudu, īpaši pa tām pretinieka lielgabalu baterijām, kuras vēl uzturēja uguni,

- 11.00/11.10 – abos vācu uzbrukuma frontes flangos tika izveidots dūmu aizsargs, kuru tūlīt kļūdaini sāka apšaudīt atlikušie krievu lielgabali, pieņemot, ka aiz dūmiem uz priekšu virzās pretinieka kājnieki. Vairāki vācu lielgabali un ložmetēji tika novietoti tieši pašā Daugavas kreisajā krastā, lai pēc vajadzības varētu apšaudīt iespējamās pretinieka karavīru ieroču ugunspunktus upes pretējā krastā. Tas nebija nepieciešams, jo krievu ložmetēju pozīcijas bija iznīcinātas, arī no zemes veidotais nocietinājums pie “Elkšņiem” tika iepriekš padarīts nekaitīgs,

- 11.10 – trīs pirmā vilņa divīzijas ar 234 pontoniem uzsāka pārceļšanos, vienlaicīgi sapieri ķērās pie trīs tiltu būves. Kā pirmie upi forsēja bāvārieši – 14. Bāvārijas divīzijas 8. un 25. pulks. Iepretim Ikšķiles muižai tika izmantotas divas pārceļšanās vietas. Katrā šajā vietā vienlaicīgi novietoja 17 pontonus, Ikšķiles centru bāvārieši ieņēma 25 minūtēs,

- 12.00 – pie Ikšķiles stacijas 14. Bāvārijas divīzijas izlūki šķērsoja dzelzceļa līniju Rīga–Daugavpils,

- 12.35 – 14. Bāvārijas kājnieku divīzijas 8. un 25. pulks pēc noteiktā plāna sāka izvīzīties aptuveni vienu km uz ziemeļiem no dzelzceļa līnijas Rīga–Daugavpils, 4. pulks koncentrējās pie Ikšķiles vecajiem kapiem,

- 14.00 – ar pontoniem tika pabeigta 2. gvardes rezerves divīzijas galveno spēku pārceļšana bez smagā ekipējuma un artilērijas, divīzijas 1. pulks gar dzelzceļu uzsāka vīzīties Rīgas vīzīenā,

- 15.00 – sapieri pabeidza trīs tiltu būvi, nozīmētās karaspēka vienības uzsāka Daugavas forsēšanu,

- 15.00 – 14. Bāvārijas divīzijas diviem pulkiem pievienojās 4. kājnieku pulks,

- 15.30 – 14. Bāvārijas kājnieku divīzijai pievienojās tās kavalērijas eskadrons, kurš pārceļās pār otro tiltu,

- 22.00 – pārceļšanos pa pirmo un otro tiltu pabeidza 203. kājnieku divīzijas lielākā daļa – divi pulki, divi kavalērijas eskadroni un divas artilērijas baterijas. Pārējās divīzijas vienības upi šķērsoja tikai 2. septembrī,

- 22.00 – novēloti pārceļšanos pa otro tiltu pāri Daugavai uzsāka 42. kājnieku divīzija. To aizkavēja 203. kājnieku divīzija un tās vezumnieki. Vēlākajā kaujā pie “Pelnēm” 6. latviešu strēlnieku pulka iegūtie vācu dokumenti liecina – 1. septembrī vācieši paspēja pāri Daugavai pārcelt kopumā sešas divīzijas.

Tālāk 2. septembrī pa trešo tiltu plkst. 04.30 Daugavu uzsāka pāriet 1. gvardes rezerves divīzija, pēc tam tai sekoja 20. kājnieku divīzija. Pa otro tiltu upi forsēja 75. rezerves divīzija, kura kā 8. armijas rezerve sekoja uzbrūkošajam vācu karaspēka grupējumam. Arī abas kavalērijas divīzijas Daugavu pārgāja 2. septembrī, vispirms, plkst. 10.00 pa otro tiltu – 1. kavalērijas divīzija, pēc tam – Apvienotā kavalērijas divīzija.

Tomēr šajā darbības posmā bija zaudēts tik dārgais laiks, kas uzbrukumā ir ļoti svarīgs. Pārkāpjot 8. armijas komandiera pavēli, pirmā vilņa divīzijas upes forsēšanas laikā savās kolonās iekļāva arī vezumniekus. Tas uz vairākām stundām ievērojami aizkavēja visa uzbrūkošā karaspēka vīzību uz ziemeļiem un izjauca pārvietošanās grafiku. Šie vezumnieki Daugavas kreisā krasta šaurajos meža ceļos jau aizsprostoja otrā vilņa divīziju kustību uz priekšu. Bija arī pretējs piemērs – burtiski izpildot pavēli par pārceļšanās kārtību, 203. kājnieku divīzijas virsnieki neizmantoja pirmo trīs divīziju artilērijas vienību pārceļšanu garos starplaikus, kuru laikā 203. divīzija varēja netraucēti

pārvietot pār upi ievērojamu skaitu savu kājnieku vienību.

Tomēr kopumā jāatzīst, ka apjomīgais vācu karaspēks (11 pastiprinātās divīzijas ar vairāk kā 120 000 karavīriem, artilēriju, munīciju, automašīnām, zirgiem, vāgumiem utt.) 1. un 2. septembrī veiksmīgi pārvarēja Daugavu. Vairākas organizatoriskas neizdarības gan mazināja vienību virzības ātrumu uz ziemeļiem. Krievu kājnieku pretdarbība pirmajā aizsardzības pozīcijā upes labajā krastā izpalika, arī pretinieka artilērija īpašas problēmas nesagādāja. No upes labā krasta ierakumiem, pret vācu karavīriem netika atklāta pat ložmetēju uguns. Savās pēckara atmiņās bāvārieši Daugavas forsēšanu 1. septembrī atceras kā vieglu pastaigu. Vairāki demoralizēti krievu kareivji upes labajā krastā pie Ikšķiles muižas pat draudzīgi palīdzēja vācu karavīriem pie pontonu pietauvošanas.

KRIEVIJAS 12. ARMIJAS VADĪBAS UN VIENĪBU ŠTĀBU DARBĪBA

Kā savās pēckara atmiņās atzīmē krievu ģenerālis Andrejs Zajončkovskis, 12. armijas vadība Rīgā uz notikumiem pie Ikšķiles reaģēja diezgan savdabīgi. Dienas pirmajā pusē ģenerālis D. Parskis saņēma ļoti pretrunīgu un neskaidru informāciju. Ģenerālis Vasīlijs Boldirevs, 43. armijas korpusa komandieris, dezinformēja 12. armijas vadību. Viņa ziņojuma saturs neatbilda reālajai situācijai – vācieši Daugavu nav forsējuši, un Krievijas karaspēka vienības ir aizsardzības pozīcijās. Tomēr pie Rīgas tuvumā izvietotās krievu lidmašīnas fiksēja pilnīgi pretēju ainu, par to tika informēts ģenerālis D. Parskis.

Tikai dienas vidū 12. armijas vadība un kareivju komitejas pārstāvju apvienotajā sapulcē tika panākta kopīga vienošanās par tālāko rīcību:

- armijas štābs paliek Rīgā, mūsu karaspēks ar vienotu pretuzbrukumu pie Ikšķiles atbrīvo Daugavas labo krastu un atjauno iepriekšējo frontes stāvokli,
- līdz turpmākam rīkojumam pilnīgu Rīgas evakuāciju neuzsākt,
- 12. armijas kareivju komitejas pārstāvjus nosūtīt uz tām vienībām, kuras dosies pretuzbrukumā,
- pārcelt uz Ikšķiles frontes iecirkni visas brīvās rezerves: pusotru kājnieku divīziju, kavalērijas brigādi un sešas artilērijas baterijas,
- 2. latviešu strēlnieku brigādei ieņemt aizsardzības pozīcijas pie Mazās Juglas upes un latviešu labajā flangā novietot triecienvienības – Nāves bataljonus.

12. armijas komandieris pavēli par 43. armijas korpusa pretuzbrukumu izdeva tikai plkst. 13.00. Vācu artilērijas ilgstošā un precīzā apšaušana radīja haosu daudzos štābos, sakari lielākoties nedarbojās, un saņemtā informācija bija ļoti pretrunīga. Pirms 12. armijas vadības uzdevumu saņemšanas, 43. armijas korpusa komandieris ģenerālis V. Boldirevs 186. divīzijas štābā “Skriptē” plkst. 10.30–11.00 sasauca sapulci padoto vienību komandieriem.

Viņiem tika doti šādi uzdevumi:

- 33. kājnieku divīzijai ieņemt līniju Tīnūžu muiža–Jaunā muiža. Ja izrādītos, ka vācieši pie Ikšķiles forsējuši Daugavu, tad 186. divīzijas priekšnieka ģenerālmajora V. Viktorova (Eggerta) vadībā 130. pulkam ar 186. divīzijas rezerves bataljonu jāuzbrūk no Ikšķiles pagasta “Priekškāju” puses, bet 33. divīzijas priekšniekam ģenerālim M. Skalonam ar diviem pulkiem un diviem bataljoniem jāuzbrūk no Tīnūžu muižas puses un jāatjauno agrāko frontes stāvokli,
- 136. kājnieku divīzijai jāieņem traversa pozīcijas no “Tēraudiem” (“Štāliem”) līdz Pētera I lauka nometnei pie Salaspils, nepieļaujot vāciešu virzīšanos uz Rīgu,
- 2. latviešu strēlnieku brigādei jāatrodas kaujas gatavībā armijas rezervē iepriekš noteiktajās vietās. Ja pretinieks būtu forsējis Daugavu, tad brigāde pārietu 43. armijas korpusa komandiera rīcībā, un tai jāieņem aizsardzības pozīcijas līnijā “Tēraudi” (“Štāli”)–Tīnūžu muiža.

33. divīzijas četri kājnieku pulki plkst. 12.00 devās uz norādītajām vietām – 130. pulks koncentrējās pie “Skriptēm” un ierakumos gar Mazās Juglas upi, 129. pulks – uz līniju Tīnūžu muiža–“Kaspariņi”–“Misiņi”, 131. pulks – uz līniju “Misiņi”–Jaunā muiža, 132. pulks atradās divīzijas rezervē pie Turkalnes muižas.

2. latviešu strēlnieku brigādes pulku komandieri plkst. 13.00 ieradās Ropažos, kur pulkvedis A. Lielgalvis pavēlēja sagatavoties un pēc 43. armijas korpusa komandiera pavēles ieņemt sekojošas aizsardzības pozīcijas pie Mazās Juglas upes:

- 8. pulks – no “Tēraudiem” (“Štāliem”) līdz “Melnmugurei”,
- 5. pulks – no “Melnmugures” līdz “Vilīškalnam”,
- 6. pulks – no “Vilīškalna” līdz Marijas pusmuižai pie Tīnūžiem,
- 7. pulks – brigādes rezervē “Stūrīšos”, uz ziemeļiem no “Skriptes”.

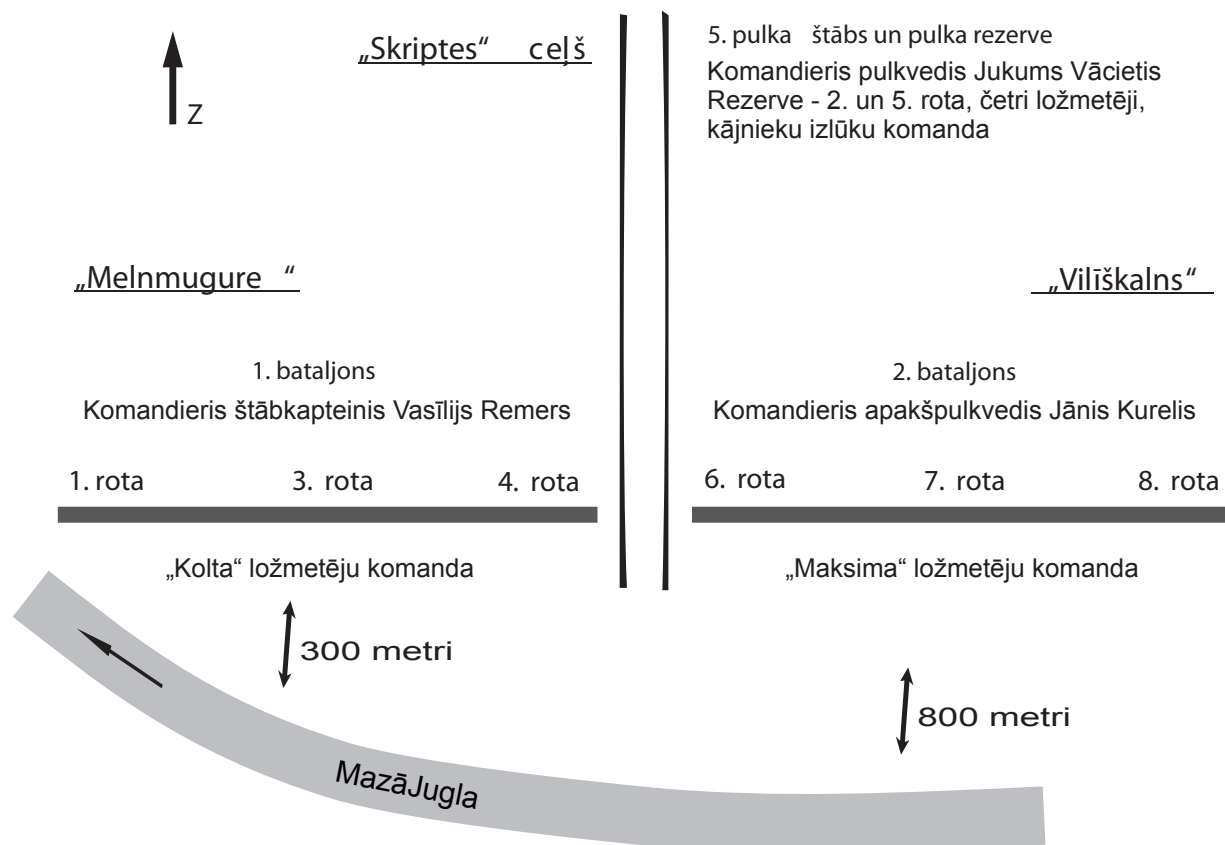
Dodoties uz pozīcijām, tika uzdots izmantot īsākos ceļus. Pulku komandieri ziņoja, ka strēlnieki ļoti labi izprot esošo stāvokli un esot gatavi cīnīties. Neskaidrā un mainīgā situācija, pārrāvumi sakaros un krievu ģenerāļu, kā arī viņiem piekomandēto kareivju komiteju pārstāvju lēnā lēmumu pieņemšanas procesa rezultātā, tikai pēc trīs stundām – apmēram plkst. 15.30/16.00, latviešu strēlnieki saņēma pavēli doties pretī vāciešiem. Jau iepriekš 130. Hersonas kājnieku pulks uzsāka sekmīgu pretuzbrukumu, kurš Ikšķiles sektorā uz vairākām stundām aizkavēja vāciešu tālāko virzību. Plkst. 17.30 pulkvedis A. Lielgalvis un apakšpulkvedis A. Zahariadze ar automašīnu ieradās pie Mazās Juglas upes tilta, netālu no “Skriptēm”, kur tuvumā tika ierīkots improvizēts 2. latviešu strēlnieku brigādes štābs. Pirmie ierakumus augstienē pie “Vilīškalna” ap plkst. 18.30 ar ātru kauju ieņēma 5. pulka 2. bataljona rotas. Šeit pulka 8. rotas karavīri ar rokas granātām un durkļiem iznīcināja vācu izlūkus, kuri jau bija ienākuši ierakumos. Līdz plkst. 20.00 visi trīs brigādes pulki ieņēma norādītās aizsardzības pozīcijas 15 km garumā. Ierakumu līnija bija salāgota ar Mazās Juglas upes līkumotajiem krastiem, tā nebija nepārtraukta un pamatā izvietojās reljefa paaugstinājumos.

130. HERSONAS KĀJNIEKU PULKA PRETUZBRUKUMS

Kājnieku kauju ar uzbrūkošajiem vāciešiem sekmīgi uzsāka 33. kājnieku divīzijas 130. pulks, kura štābs atradās “Skriptes” viensētā. Jau plkst. 06.00 pulks tika pakļauts 186. kājnieku divīzijas priekšniekam. Pulka komandieris pulkvedis Ivans Rubanovs pavēli saņēma plkst. 13.40. Tobrīd visi četri pulka bataljoni jau ilgāku laiku atradās vācu indīgo artilērijas lādiņu eksploziju joslā. Sīkāka informācija par pretinieku nebija, arī ziņas par citu blakus izvietoto vienību pretuzbrukumiem izpalika. Apmēram pirms stundas, 186. kājnieku divīzijas pēdējā kaujas spējīgā vienība (744. pulka 2. bataljons) uz neilgu laiku ar ātru triecienu bija atguvis savas aizsardzības pozīcijas “Kaparāmuros”. Šajā cīņā minētais bataljons zaudēja 7 virsniekus. Tomēr laika trūkuma dēļ 130. pulks nebija izlūkojis sava uzbrukuma virzienus. Sakaru ar priekšā izvietotajiem 186. divīzijas pulkiem nebija. Tā situāciju apraksta štābkapteinis Jānis Kaļķis, kurš uzbrukuma laikā komandēja 130. pulka 1. rotu. Pretuzbrukumā piedalījās pulka 1., 3. un 4. bataljons, 2. bataljons bija atstāts rezervē ierakumos pie “Skriptes”. Pulka vienībām bija uzdots atspiest vāciešus, ieņemt Kaparāmura pusmuižu un tuvākās augstienes.

130. pulka trieciens sākās tūlīt pēc plkst. 14.00 ar visa pulka ložmetēju koncentrētu atbalsta uguni. Šie automātiskie ieroči bija izvietoti abās pusēs ceļam no Ikšķiles uz “Dobelniekiem”/“Skriptēm”. Pa kreisi no šī ceļa uzbruka 1. bataljona 2., 3. un 4. rota, pa labi – 1. rota, no tās tālāk uz rietumiem – 3. un 4. bataljons. Uzbrucējiem ātri virzoties uz priekšu, vācu vienības no 14. Bavārijas kājnieku divīzijas tika atspiestas līdz līnijai “Kaparāmuri”–“Kliģi”. Tika ieņemtas vairākas viensētas un augstienes, no pulka rezerves palīgā tika atsūtīta 5. rota. Kaujas laikā 130. pulks cieta ievērojamus zaudējumus, netika saņemts arī artilērijas atbalsts, kas nelabvēlīgi ietekmēja uzbrukuma gaitu. Savukārt vācu kājnieku spēks nepārtraukti pieauga, viņus atbalstīja vairāki pār Daugavu pārceltie lielgabali un liels skaits ložmetēju, kuru flankējošā uguns bija īpaši bīstama.

14. Bavārijas kājnieku divīzijas komandieris ģenerālis O. fon Rauhenbergers savu štābu bija izvietojis tūlīt aiz dzelzceļa līnijas uz ziemeļiem, pa kreisi no Ikšķiles stacijas. Divīzijas pulki 1. septembra pēcpusdienā uz priekšu virzījās ķīļa formācijā. Priekšā pa kreisi – 8. pulks, priekšā pa labi – 25. pulks, bet aizmugurē – 4. pulks. Pēc 130. Hersonas pulka uzbrukuma apturēšanas

5. latviešu strēlnieku pulka dislokācija pirms kaujas sākuma
 (J. Vācietis, «Latviešu strēlnieku vēsturiskā nozīme», Rīga - 1989)

bavāriešu 8. pulka sektorā, ģenerālis O. fon Rauhenbergers sagatavojās tālākai darbībai – atsist gaidāmo triecienu divīzijas labajā flangā. Tāpēc tā atvairīšanai viņš norīkoja divus kājnieku pulkus, divas smago lielgabalu baterijas un divus lauka artilērijas divizionus. Gaidot šo uzbrukumu, kurš nenotika, tika zaudēts dārgais laiks. Bavāriešiem šajā kaujas sektorā 1. septembrī problēmu vairs nebija, jo krievu 33. kājnieku divīzijas pulku pretuzbrukumi savstarpēji netika koordinēti. Kaujas darbības turpinājumā 131. pulks, pusotru stundu pēc 130. pulka trieciena sākuma, apmēram divus km uz austrumiem no Tinūžu muižas, devās pretuzbrukumā 19. rezerves divīzijas vienībām. Saņemot atbalstu no kaimiņu 129. pulka, krievu karavīri atspieda pretinieku no līnijas “Misiņi” – “Lausiņi” virzienā uz Daugavu. Galvenajā kaujas darbības sektorā iepretim Ikšķiles centram 130. Hersonas kājnieku pulka stāvoklis 1. septembra otrajā dienas pusē strauji pasliktinājās. Nesaņemot citu vienību palīdzību un draudot nokļūt aplenkumā, 130. pulka karavīru ķēdes, atšaudoties, sāka pakāpeniski atiet uz aizsardzības pozīciju pie Mazās Juglas upes. Atkāpšanos sekmīgi atbalstīja pulka 2. bataljons, kurš, latviešu strēlniekiem ieejot ierakumos, devās uz priekšu atbalstīt savus cīņu biedrus. Kopumā 1. septembra kaujā pulks zaudēja 1263 karavīru, t.sk. – krita 6 virsnieki, 130 apakšvirsnieki un kareivji, bet 14 virsnieki, 1113 apakšvirsnieki un kareivji tika ievainoti. Šie upuri nebija veltīgi, jo 130. pulka pretuzbrukums deva iespēju 2. latviešu strēlnieku brigādei pēdējā brīdī ieņemt aizsardzības pozīcijas pie Mazās Juglas upes. Salīdzinoši tādus pašus zaudējumus 1.–2. septembra kaujā cieta 5. Zemgales latviešu strēlnieku pulks, kurš aizstāvēja bīstamāko frontes sektoru. Latviešu strēlnieki 1. septembra vakarā gaidīja vācu uzbrukumus un sagatavojās to atsišanai. Tika izmantotas visas pieejamās vienības. Tāpēc 5. Zemgales pulka pastiprināšanai tika piekomandēti 130. Hersonas pulka 5. un 6. rota, kā arī divi vadi no 1. rotas. Krievu karavīri ieņēma pozīcijas ierakumos pie “Skriptes” viensētas.

Piezīme – atmiņas par 130. Hersonas pulka uzbrukumu skatīt pielikumā esošajā Jāņa Kaļķa kaujas aprakstā.

2. LATVIEŠU STRĒLNIEKU BRIGĀDES KAUKAS DARBĪBA 1. SEPTEMBRĪ

AIZSARDZĪBAS POZĪCIJU IEŅEMŠANA UN VIENĪBU IZVIETOŠANA. Jau 1. septembra vēlā pēcpusdienā 33. kājnieku divīzijas pulki izvērās darbībai pret vāciešiem. Par 130. pulka sekmīgo darbību jau rakstīts iepriekšējā nodaļā. Tas notika situācijā, kad pretinieka ieņemtā placdarma izmēri krievu virsniekiem nebija zināmi, un sakari starp divīzijas štābu Turkalnes muižā un pulkiem darbojās slikti. Kā jau iepriekš minēts, šo vienību savstarpējā darbība netika koordinēta. Rezultātā, dažās vietās Mazās Juglas aizsardzības līnijā vāciešiem radās iespēja ieņemt šos ierakumus bez saskares ar pretinieka spēkiem. Tieši tā tas notika pie “Vilišķalniem”. Ap plkst. 18.00–18.30 tur pienāca 5. Zemgales latviešu strēlnieku pulka 2. bataljons ar Maksima ložmetēju komandu un īsā cīņā iznīcināja nelielās vācu izlūku vienības, kuras jau bija ieņēmušas kādu daļu no ierakumiem. Nedaudz vēlāk pozīcijas pa labi ieņēma 1. bataljons ar Kolta ložmetēju komandu. Pulkveža Jukuma Vācieša komandētajā pulkā pavisam uz to brīdi bija 1600 durkļi, 27 ložmetēji, astoņi mīnmetēji un bumbmetēji. Pulks izvietojās brigādes centrā, kas bija bīstamākais iecirknis. Kā savās atmiņās liecina bijušais 5. pulka strēlnieks P. Zariņš, ceļā no Ropažiem uz Mazās Juglas pozīciju ierakumiem karavīri gāja arī taisnā līnijā, tieši pāri laukiem. Diena bija saulaina un tveicīga.

Aiz 5. pulka uz ziemeļiem pie “Stūrīšiem” īsi pirms pusnakts izvērās brigādes rezerve – 7. Bauskas latviešu strēlnieku pulks, kuru vadīja pulkvedis Gustavs Mangulis. Pulka virsnieki tūlīt izlūkoja ceļus uz Mazās Juglas aizsardzības pozīcijām. Ap plkst. 21.00 ierakumos pa kreisi no 5. pulka novietojās 6. Tukuma latviešu strēlnieku pulks nepilnā sastāvā (pavisam 1000 durkļi), jo vismaz 300 strēlnieku atteicās “karot pret vācu proletariātu”. Tā rezultātā 6. pulka ieņemtajā frontes iecirknī radās zināmi “robi”, par ko latviešu strēlniekiem 2. septembrī nācās dārgi samaksāt. Pulku komandēja apakšpulkvedis Andrejs Krustiņš.

Pa labi no 5. pulka, plkst. 21.45 aizsardzības pozīcijas ieņēma 8. Valmieras latviešu strēlnieku

pulks, kuru komandēja apakšpulkvedis Pēteris Avens. Brigādes pozīcijas centrā atradās 5. pulks, jo tam, salīdzinājumā ar citiem latviešu pulkiem, bija divas reizes vairāk ložmetēju. Kaujas pirmajā dienā 2. latviešu strēlnieku brigādes atbalstam netika piekomandēts neviens lielgabals. Kopumā visi četri brigādes pulki precīzi ieņēma iepriekš noteiktās pozīcijas.

IZLŪKOŠANA PIRMS KAUKAS SĀKUMA

Latviešu strēlnieki labi pārzināja kaujas apvidu un esošo ceļu tīklu, jo atrodoties rezervē, viņi virsnieku vadībā veica nepieciešamos iepriekšējās izlūkošanas darbus. Līdz ar to, strēlnieku izlūki precīzi paredzēja, pa kuriem maršrutiem var gaidīt pretinieka vienību tuvošanos. Šajā svarīgajā izlūkošanas jomā nozīmīgu artavu deva tie karavīri, kuri pirms kara dzīvoja Ikšķiles pagastā un labi pārzināja vietējo apvidu. Kaujas saskarē ar vāciešiem kā pirmie nonāca uz priekšu izsūtītie pulku izlūki. Izmantojot tumsu, daži no tiem aizkļuva pat līdz Kaparāmura ezeram un Ikšķiles dzelzceļa stacijai. Vācu karavīri savās sarunās šeit sprieda, ka cīņas nākošajā dienā būs grūtas, jo pretī stāvēja latviešu strēlnieki. Pulku izlūki noskaidroja, ka pretinieks virzās no Ikšķiles uz Mazās Juglas pozīcijām un grupē ievērojamus spēkus pret frontes sektoru no "Melnmugures" līdz "Vilīskalniem". Iepretim 2. latviešu strēlnieku brigādes centram pretinieks ierakās apmēram 300–500 m attālumā no Mazās Juglas upes kreisā krasta. Daļa no vācu karavīriem devās Stopiņu virzienā. Latviešu izlūki cieta zaudējumus – praporščika Nikolaja Kaņepa vadītā 6. pulka patruļa ar trīs strēlniekiem krita gūstā un poručiks Mārtiņš Glembergs tika ievainots. Pikalnes pusmūžas tuvumā īsā cīņā krita divi nezināmi strēlnieki no 5. pulka, pēc kaujas vācieši viņus apbedīja turpat netālu, blakus saviem kritušajiem.

Pēc kaujas, par drosmi un varonību 1. septembra nakts izlūkošanā vairāki karavīri tika apbalvoti ar 4. šķiras Svētā Jura krustiem: 5. pulka jaunākie apakšvirsnieki Jānis Lunders (3. šķiras Svētā Jura krusts), Gavrila Malafejevs, Jēkabs Dombrovskis, jefreitori Aleksandrs Paeglītis, Jānis Zeltiņš, strēlnieki Pēteris Bemblers, Fricis Grošs, Kārlis Krastiņš, Jānis Kroja, Jānis Kurmis, Kārlis Platmalnieks, Jānis Ramiņš, Juhans Vulfs, Artūrs Znots un Jānis Zonenbergs. 6. pulka jefreitori Ernests Antamsons, Pēteris Lasis, Teodors Šiliņš, strēlnieks Artūrs Goldbergs. 8. pulka jaunākie apakšvirsnieki Pēteris Kursulis, Roberts Zībergs, strēlnieki Ādolfs Cifersons, Jānis Kacis, Teodors Pētersons, Jēkabs Rugainis, Rūdolfs Sniedze, Jegors Timofejevs un Jānis Zīverts. Ar 4. šķiras Svētā Jura krustiem tika apbalvoti arī 2. latviešu strēlnieku brigādes štāba sakaru komandas strēlnieki Andrejs Zariņš Andreja d. (no Ikšķiles "Zariņiem"), Jānis Zariņš Jāņa d., Eduards Zariņš Indriķa d., Pāvels Grosbergs un Fricis Heinrihs, kuri pirms kājnieku kaujas sākuma zem vācu artilērijas uguns izvilka telefona sakaru līnijas starp brigādes štābu un četriem brigādes pulku štābiem. Šajā bīstamajā darbā īpaši svarīga bija ikšķilieša Andreja Zariņa pieredze, kurš labi pārzināja vietējos apstākļus un ceļu tīklu. Viņam bija arī savi personīgie rēķini attiecībā pret Vācijas armiju. Andreja Zariņa sieva Anna 1916. gada rudenī smagi saindējās ar fosgēna gāzi, kura tika pielietota pret Nāves salas aizstāvjiem un izplatījās plašā teritorijā visā Ikšķiles pagastā. Vēl 1917. gada laikā Anna Zariņš vairākas reizes brauca ārstēties no Tīnūžiem uz Rīgu, jo tur bija ierīkota speciāla lazarete cīviliedzīvotājiem, kuri bija cietuši vācu indīgo gāzu uzbrukuma laikā.

KAUKAS SĀKUMS. Latviešu strēlniekiem pēc tumsas iestāšanās pretinieka aktivitātes palīdzēja fiksēt uz priekšu izvērztie posteņi. Vairākās vietās pozīciju tuvumā dega zemnieku viensētas un Mazās Juglas upes tilti, kuru uguns deva papildus apgaismojumu. Sekojot 130. kājnieku pulka karavīriem, vācieši lēnām nonāca pie latviešu strēlnieku ierakumiem. Dažviet viņi nesekmīgi uzbruka, sākās nikna un asa kauja, kura dažbrīd nonāca līdz pat durkļu cīņai. Pēc varoņdarbu aprakstiem mēs varam uzzināt kaujas sākuma posma 5. pulka drosmīgāko karavīru vārdus:

1. rotas vadu komandieri, kuri sekmīgi ar saviem karavīriem atsita vācu pārspēka uzbrukumus: vecākie apakšvirsnieki Kārlis Donenbergs un Heinrihs Podnieks, jaunākais apakšvirsnieks Fricis Folkmanis. Varonības paraugs citiem karavīriem durkļu cīņās: 1. rotas vecākais apakš-

virsnieks Roberts Palma un strēlnieks Jānis Brikmanis, 6. rotas strēlnieki Ignats Gorevičs un Alfrēds Jakobsons.

Tika ievainoti, bet palika pozīcijās un turpināja cīnīties: vecākie apakšvirsnieki Roberts Apinis, Aleksandrs Rauze, jaunākie apakšvirsnieki Verners Anerauds, Krišs Blūms, jefreitori Krišs Nāckalns, Antons Ore, strēlnieki Aloīzs Nagla, Krišjānis Pilstiņš, Jānis Strikers un Augusts Upens.

Nicinot nāves briesmas piegādāja zem vācu uguns uz pozīcijām patronas: 1. rotas strēlnieki Pēteris Zakkens, Jānis Zemītis, Oskars Zimiško, 5. rotas jefreitori Emīls Bungše, Jānis Mazītis, strēlnieki Miķelis Briķis, Nikolajs Irmejs, Kārlis Krauklis, Zenons Kupcāns, Roberts Strazdiņš, Gustavs Treilons un Augusts Zemītis, kā arī Maksima ložmetēju komandas strēlnieki Jānis Eglītis, Vilis Leismejers un Krišs Ruika.

Visi minētie karavīri pēc kaujas tika apbalvoti ar 4. šķiras Svētā Jura krustiem. Kopumā, 1. septembra vakarā un naktī vācieši visaktīvākie bija pie “Auziņām”, “Brektēm” un “Vilišķalniem”.

Visu nakti ik pa brīdim 5. pulka iecirknī uzliesmoja savstarpējas kājnieku ieroču apšaudes. Brigādes kreisajā flangā, pret 6. pulku, vācu karavīri dažās vietās pārgāja Mazās Juglas upi un grupējās iepretim Tīnūžu muižai, kur atradās 2. bataljona pozīcijas, kā arī pie papes fabrikas “Ceplīšos”, iepretim 3. rotas ierakumiem. Strēlnieki viņus apšaudīja ar visiem iespējamiem ieročiem. Visaktīvāk vācieši izlūkoja pie “Ceplīšiem”, tāpēc uz turieni no pulka rezerves tika nosūtīta 4. rota. Savukārt brigādes labajā flangā, 8. pulka iecirknī, īpašas aktivitātes nenotika. Šeit dažas vācu virsnieku un izlūku grupas, kuras pietuvojās strēlnieku pozīcijām, tika apšaudītas ar ložmetējiem. Pulka labajā flangā, vakarā pozīcijas ieņēma 136. kājnieku divīzijas 543. kājnieku pulks, kura vienības tiešā saskarē ar latviešu strēlniekiem nenonāca, jo tika atstāta apmēram 600 m plata atstarpe. Diemžēl, 8. pulks šo pārrāvumu nespēja aizpildīt, jo ierakumos jau atradās septiņas rotas, un tās ieņēma pārāk garu frontes līniju. Savukārt 2. latviešu strēlnieku brigādes kreisajā flangā 6. pulks pie Tīnūžu muižas izveidoja sakarus ar blakus izvietoto 33. kājnieku divīzijas 129. Besarābijas kājnieku pulku. Kopumā, pirmā kaujas diena latviešu strēlniekiem noritēja ļoti sekmīgi. Mazās Juglas aizsardzības pozīcijas ar priekšā izvietotajiem pret ienaidnieku vērstajiem dzeloņdrāšu āžiem izdevās ieņemt bez īpaši lielām problēmām un ar nelieliem zaudējumiem. Pirmie kritušie tika apglabāti netālu no ierakumiem. Tomēr latviešu aizsardzības līnija, salīdzinoši ar karotāju skaitu vienībās, bija pārāk gara. Kā mēs varam secināt pēc kartogrāfiskās informācijas, tad ierakumu līnija bija pielāgota Mazās Juglas daudzo loku tecējumam. Tāpēc 8., 5. un 6. pulks rezervē atstāja nelielus spēkus. Īpaši izstiepta pozīcija bija 6. pulkam, starp abiem pulka bataljoniem tika atstāta pamatīga sprauga. Otra problēma bija artilērijas atbalsta trūkums, jo latviešu strēlniekiem savu lielgabalu nebija. Ikšķiles–Ogres frontes iecirknī izvietotā 66 lielgabalu grupa savu kaujas darbību 1. septembra dienas otrajā pusē principā bija izbeigusi. Krievu artilēristi spēja izvest uz aizmuguri tikai 11 lielgabalus. Pārējos lielgabalus ar lielu prieku trofējās sagrāba vācu karavīri. Munīcijas 2. septembra kaujai šiem atlikušajiem 11 ieročiem trūka, arī lielgabalu apkalpes bija cietušas smagus zaudējumus. Tikai divas britu ražotās 203 mm haubices ar traktoru vilkmi no 44. smagās artilērijas divīziona 2. septembra rītā nostājās aiz 2. latviešu strēlnieku brigādes centra un kaujas gaitā ar uguni sekmīgi atbalstīja 5. pulku. Šos smagos lielgabalus komandēja pulkveža J. Vācieša pirmskara dienesta biedrs pulkvedis Egdesmans. Vienu haubici kaujas noslēgumā vācieši sašāva, bet otra kopā ar 5. pulka karavīriem atkāpās uz Cēsu aizsardzības līnijas pozīcijām. Vēl šajā laikā, no 12. armijas rezerves ieradās un izvietojās minēto haubiču tuvumā 5. artilērijas divīziona 9. un 10. baterija – pavisam astoņi 76 mm lauka lielgabali ar 1600 lādiņiem. Kopumā tas bija necīgs pretspēks uzbrucēju milzīgajam pārspēkam.

2. LATVIEŠU STRĒLNIEKU BRIGĀDES KAUKAS DARBĪBA 2. SEPTEMBRĪ

NESEKMĪGAIS MĒĢINĀJUMS APLENKT LATVIEŠU STRĒLNIEKUS. Pirmajā kaujas dienā, par sasniegtajiem rezultātiem ģenerālis O. fon Itjē īpaši apmierināts nebija. Ikšķiles placdarms bija iegūts un paplašināts, tomēr uzbrūkošās vienības apstājās pirms otrās pretinieka aizsardzības pozī-

cijas pie Mazās Juglas upes. Tā, Itjē dotā pavēle tika izpildīta daļēji, tāpēc kaujas plānus nākošajai dienai koriģēja. Vācu ģenerāļi bija informēti, ka Mazās Juglas pozīciju centrā stāv latviešu strēlnieki. Iesaistīšanās ilgā kaujā ar viņiem nestu lielus zaudējumus, turklāt tiktu izniekots dārgais laiks. Tādēļ ātri tika izstrādāts jauns kaujas plāns – 2. latviešu strēlnieku brigāde ar ievērojamu pārspēku bija jāaplenc. Sekmīgi veicot šo uzbrukumu vācu galvenais un bīstamākais pretinieks tiktu neitralizēts. Tāpēc 2. septembra pirmais uzbrukums plkst. 05.00, pēc artilērijas uguns sagatavošanas, tika virzīts pret 129. Besarābijas kājnieku pulku 2 km uz austrumiem no Tīnūžu muižas, “Misiņu” viensētas tuvumā. Uzbrucēju nodoms bija sakaut šo pulku, un pēc tam, ar galvenajiem spēkiem virzoties pa kreisi, piespiest atkāpties 2. latviešu strēlnieku brigādi, kurai tad draudētu aplenkums. Uzbrukumam tika nozīmēti pulki, kuri kaujā iepriekšējā dienā nebija piedalījušies.

Vācu nodoms neizdevās, jo krievu karavīri atsita vācu 19. rezerves kājnieku divīzijas un dažu tai piedalīto vienību triecienus. Cīņa šeit bija ļoti sīva – kopumā 2. septembra kaujā vācieši trīs reizes ieņēma 129. kājnieku pulka ierakumus, un trīs reizes krievu karavīri viņus no tiem iztrieca.

VĀCU KARAVĪRU SAGATAVOŠANĀS GALVENAJAM UZBRUKUMAM. Mēģinājums aplenkt 2. latviešu brigādi beidzās ar neveiksmi. Tādēļ vācu ģenerāļiem nācās gatavoties uz ilgstošu un grūtu cīņu ar latviešu strēlniekiem. Lai viņus sakautu, vispirms vajadzēja koncentrēt visu pieejamo artilērijas grupējumu Ikšķiles rajonā. Ievērojamu skaitu lielgabalu ar nepieciešamo munīciju 2. septembra dienas pirmajā pusē vācieši pārcēla pār Daugavu un izvietoja ar tādu aprēķinu, lai pretinieka ierakumus varētu apšaudīt ar flankējošu uguni no Ogres puses. Lielgabali pamatā tika novietoti pozīcijās uz Zilo kalnu reljefa paaugstinājumiem. Jau 1. septembrī trīs pirmā uzbrukuma viļņā vācu divīziju sastāvā ietilpstošā artilērija bija izvietota Daugavas labajā krastā. Kaujas otrajā dienā artilērijas uguni pēc nepieciešamības koriģēja lidmašīnas.

Uzbrucēju pirmajās ķēdēs iekļāva arī speciāli apmācītus karavīrus ar uguns metējiem. Aiz uzbrukumā nozīmētajām kājnieku vienībām sagrupēja abas kavalērijas divīzijas, lai frontes parrāvuma gadījumā, jātnieki ātri dotos uz Vidzemes šoseju un Rīgas jūras līča piekrasti. Vācu karavīriem viss gan negāja tik gludi kā plānots – 2. septembrī Leibhuzāru brigādes vienības ilgstoši apmaldījās šķēršļotajā apvidū starp Ikšķili un Tīnūžiem.

2. LATVIEŠU STRĒLNIEKU BRIGĀDES STĀVOKLIS 2. SEPTEMBRA RĪTĀ. Otrās kaujas dienas rītā cīņas lauku klāja migla, un tā vairāk palīdzēja latviešu strēlniekiem, jo vācieši nevarēja izmantot savas gaisa izlūkošanas lidmašīnas. Brigādes labajā flangā vācu izlūku patruļas pietuvojās strēlnieku pozīcijām, bet tās ar kājnieku ieroču uguni tika aizdzītas. Dienā laiks bija labs un skaidrs, vakarā uznāca lietus.

2. latviešu strēlnieku brigādes karavīriem kaujas spars bija augstā līmenī, katrs ļoti labi saprata, par ko un kāpēc ir jācīnās. Ciešot smagus zaudējumus, strēlnieki bija Rīgu aizstāvējuši jau divus gadus. Neviens uz vācu žēlsirdību īpaši necerēja, savstarpējā brāļošanās ātri tika aizmirsta. Saprotams, ka šādā situācijā bez izņēmumiem neiztikt. Tomēr dezertieru skaits kaujas laikā bija neliels – 6. pulkā dezertēja 57 karavīri, 8. pulkā – 45 strēlnieki.

Kaujas gaitā latviešu virsnieki un strēlnieki Mazās Juglas pozīcijās tika baroti ar tukšiem solījumiem – lūk, no Cēsu puses palīgā dodas lieli papildspēki. Reāli tas neatbilda patiesībai, daudzas pavēles netika pildītas. Tikai pēc Mazās Juglas kaujas noslēguma 1. un 2. latviešu strēlnieku brigādei palīgā no Valmieras ātrā kājnieku maršā devās Latviešu strēlnieku rezerves pulks, kuram bija uzdots segt abu brigāžu atiešanu uz Cēsu aizsardzības pozīcijām.

Pulkvedis A. Lielgalvis 2. septembra rītā aizliedza veikt pretuzbrukumus pāri Mazās Juglas upei. Tas tika darīts ar nodomu taupīt spēkus, jo kopējais 2. latviešu strēlnieku brigādes aizsardzības pozīciju garums bija pārāk liels – apmēram 15 km.

KAUJAS NORISES GAITA 2. SEPTEMBRĪ 2. LATVIEŠU STRĒLNIEKU BRIGĀDES IECIRKNĪ:

- 06.00 – lai pastiprinātu 5. Zemgales latviešu strēlnieku pulku, no rezervē esošā 7. pulka izgāja 5. rota ar diviem ložmetējiem, 5. pulka štābā tā ieradās plkst. 06.30 un ložmetējus novietoja pulka labajā flangā. Minētie karavīri štābkapteiņa Augusta Krastiņa vadībā izveidoja saskari ar 8. Valmieras latviešu strēlnieku pulku. Pēc ierakstiem 7. pulka kaujas darbības žurnālā varam secināt, ka 2. septembra cīņa pulkam bija vissmagākā visā 1. pasaules kara laikā. Dienas gaitā pulku sadalīja un pa daļām nosūtīja palīgā citiem 2. latviešu strēlnieku brigādes pulkiem.

Kaujas gaita:

- 10.00 – pie brigādes centra novietotie krievu artilēristi uzsāka vācu vienību apšaudi,
- 11.00 – ar artilērijas atbalstu vācieši uzbruka 8. pulka kreisajam flangam, uzbrucēji tika ar ložmetēju un šauteņu uguni apturēti. Pretinieks ierakās mežmalā, vācu lielgabali bez īpašām sekmēm sāka spēcīgi 8. pulka ierakumu apšaudi,
- 13.00 – vācu artilērija uzsāka 6. pulka pozīciju apšaudi,
- 13.00 – pēc artilērijas uguns sagatavošanas notika vācu uzbrukums pret 5. pulka centru un kreiso flangu, pretinieka trieciens tika atsists,
- 14.50/15.10 – 7. pulka 7. un 8. rota izgāja uz 8. pulka pozīcijām ar uzdevumu izveidot tā rezervi. Ceļā tās vairākas reizes nokļuva zem vācu artilērijas apšaudes. Ejot gar 5. pulka pozīcijām, tur palika 8. rota, un tās karavīri vēlāk palīdzēja šeit novietotajām vienībām organizēti atkāpties,
- 15.00 – no 5. pulka rezerves tā labajā flangā, “Melnmugures” pozīcijās novietoja kājnieku izlūku komandu,
- 15.00 – pēc artilērijas apšaudes notika otrs vācu kājnieku uzbrukums 5. pulka pozīcijām. Sīvā kaujā, kura dažviet pārgāja tuvciņā, vācieši tika atsisti,
- 15.30 – 7. pulks 5. pulka 1. bataljonam nosūtīja palīgā 6. rotu ar diviem ložmetējiem. Ejot zem vācu artilērijas uguns, kā arī 5. pulka pavadonim vedot 7. pulka karavīrus ne pa īsāko ceļu, papildspēki nespēja ierasties laikus – ierakumi bija jau atstāti. Zināmu laiku rota izvietojās meža grāvī uz ziemeļiem no bijušajām strēlnieku pozīcijām un aizsargājās pret vāciešiem, tomēr zem pretinieka spiediena nācās atiet,
- 16.00 – rezervē esošais 7. pulks izsūtīja 3. rotu palīgā 5. pulka 8. rotai uz “Vilīškalna” pozīcijām, ceļā vairākas reizes to apšaudīja vācu artilērija. Ieņemt pozīcijas šī rota nepaguva, sākās atkāpšanās, un rota kopā ar 5. pulka štābu organizēja latviešu strēlnieku atiešanu,
- 16.00 – vācu artilērija uzsāka 5. pulka ierakumu apšaudi ar viesuļuguni,
- 16.15 – saskarē starp 8. un 5. pulku esošā krievu karavīru vienība ar diviem ložmetējiem neizturēja vācu artilērijas viesuļuguni un atkāpās,
- 17.00 – 7. pulks no brigādes rezerves 5. pulkam palīgā sūtīja 4. rotu,
- 17.00 – vācieši sāka lēnām atspiest dažas 6. pulka vienības,
- 18.00/18.30 – brigādes labajā flangā valdošo pauguru pie “Augstkalniem” atstāja 5. un 7. pulka strēlnieki. Tas tika izdarīts pēdējā brīdī, jo latviešu karavīriem draudēja aplenkums,
- 18.00 – 7. pulks 5. pulkam palīgā izsūtīja pēdējo rezervi – 1. un 2. rotu, kuras kaujā nepaguva piedalīties, jo gāja vispirms uz 5. pulka štābu un tikai tad uz šī pulka 1. bataljona pozīcijām,
- 18.00/18.30 – pēc artilērijas uguns sagatavošanas vācieši pie “Dragūnām” uzbruka 6. pulka 1. un 2. bataljonam sadūrē, kur starp 3. un 8. rotu bija atstāta ievērojama sprauga. Pēc intensīvas abpusējas apšaudes pulka fronte tika pārrauta, uzbrucēji ierakumu ieņemšanā šeit efektīvi izmantoja liesmu metējus. No Tīnūžu–Kranciems ceļu krustojuma 6. pulka 1. maršruta ar enerģisku pretuzbrukumu nodrošināja 2. bataljona atkāpšanos. Maršrotas uzbrukumu vadīja podporučiki Kristis Eikarts un Vilhelms Liepiņš, viņiem sekoja 107 apakšvirsnieki un strēlnieki. Šeit kauja dažbrīd pārgāja asā tuvciņā ar durkļu un rokas granātu pielietošanu. Pie “Kalna Tručiem” 6. pulka 1. bataljona atiešanu sekmīgi sedza kājnieku izlūku komanda, kura pirms tam atradās pulka rezervē. Izlūku komandas darbību vadīja praporščiks Kārlis Jēkabsons. Tomēr daudzi 6. pulka karavīri krita gūstā, arī 2. rotas komandieris štābkapteinis Fricis Bērtulsons, 3. rotas komandieris štābkapteinis

Vilhelms Pucirius un 8. rotas komandieris štābkapteinis Voldemārs Kārlis Brakmanis. Vāciešiem 2. septembra kaujā pret 6. Tukuma pulku krita seši leitnanti no 203. kājnieku divīzijas, 410. pulka un 1. rezerves jēgeru bataljona.

Kopumā, 6. pulka rezerves vienību karavīru pretuzbrukumi savu uzdevumu izpildīja, viņu enerģiskā darbība novērsa pilnīgu pulka iznīcināšanu. Tālāk, daļa no vācu spēkiem devās pa labi uz austrumiem un neveiksmīgi centās sakaut 129. Besarābijas kājnieku pulku. Šeit kaujas "Misiņu" viensētas tuvumā beidzās tikai pēc 3–4 stundām. Otrs pretinieka vienību grupējums pa ceļu Tīnūži–Ropaži turpināja sekot 6. pulka karavīriem. Te latviešu strēlnieki pēc diviem km apstājās Jaunās muižas tuvumā, 7. rota un maršruta ieņēma pozīcijas uz nelielajiem pauguriem ceļa abās pusēs. Vācieši ar kājnieku ieroču uguni tika apturēti. Strēlniekus šeit vadīja poručiks Paulis Roberts Hasmanis, poručiks Jānis Lapselis un praporščiks Kārlis Jēkabsons. Šajās pāris vakara stundās tika savākti 6. pulka atlikušie karavīri – vienkopus uz ceļa pie augstienes 15,1 sanāca 300 durkļi ar diviem ložmetējiem, no ierindas kopā bija izsisti 12 virsnieki. No pulka atliekām tika noorganizētas divas apvienotās rotas, kuras ieņēma pozīcijas abās ceļa pusēs. Vēlu vakarā, pēc brigādes komandiera pavēles, 6. pulka karavīri ieņēma aizsardzības līniju no Bērzupītes līdz Kranciemam. Kopējo karavīru skaitu pastiprināja pulka mācību komanda, kura tikai šajā vakarā ieradās no Rīgas,

- 19.00 – pēc artilērijas uguns sagatavošanas sākās trešais vācu uzbrukums 5. pulkam. Pēc apmēram 30 minūšu ilgas kaujas, pulka fronte 1. rotas pozīcijās tika pārrauta, pretinieka karavīri pagriezās pa labi un devās uz 5. pulka 2. bataljona aizmuguri. Tika uzsākta atkāpšanās, un 5. pulka rotas kopā ar 7. pulka karavīriem sāka atiet. Iztrūkst detalizētākas ziņas par kaujas noslēgumu 5. pulka frontē. Varam izdarīt pieņēmumu, ka latviešu strēlnieku rindas bija palikušas tik retas, ka vairs nespēja atturēt uzbrucēju milzīgo pārspēku. Atiešana notika ātri un zem vācu artilērijas uguns, tāpēc karavīri neizmantoja ceļus. Atkāpšanās notika galvenokārt pa purvainām vietām, jo pēc iepriekšējiem novērojumiem pretinieka lielgabalu lādiņi šādās vietās bieži neeksplodēja. Kritušie un ievainotie palika pozīcijās. Līdz mūsdienām ir saglabājušās ziņas par 5. pulka vairāku virsnieku likteņiem 2. septembra vēlajā pēcpusdienā – 1. rotas komandieris kapteinis Jānis Osvalds Sebežs tuvciņā tika smagi ievainots, zaudēja samānu un krita gūstā, poručiks Kārlis Sloka, 5. rotas pusrotas komandieris, kontuzēts krita vācu gūstā. Podporučiks Pēteris Stērste, neskatoties uz labās rokas ievainojumu, palicis viens pie ložmetēja, turpināja uzbrucēju apšaudi līdz pēdējai patronai. Ložmetēju viņš izglāba un atgāja pie 5. pulka 1. rotas. Gūstā krita 7. pulka podporučiks Arnolds Nullīte, Latvijas Atbrīvošanas kara laikā – 3. Jelgavas kājnieku pulka virsnieks. Vācieši sagūstīja arī 5. pulka poručiku Jāni Olafu Lapsu, kurš pēc atbrīvošanas 1919. gadā iestājās pulkveža Oskara Kalpaka komandētājā bataljonā. Kopumā gūstā krita vismaz pāris simtu 5. un 7. pulka karavīru. Daudzi no viņiem bija ielenkti, munīcija bija beigusies, solītā palīdzība no krievu rezerves vienībām neieradās, pretestības iespējas bija izsmeltas. Vairāki karavīri palika pozīcijās pie saviem ievainotajiem biedriem, lai sniegtu viņiem palīdzību. Brīvības vietā viņi izvēlējās gūstu, bet palika uzticami saviem tuvākajiem draugiem. Pirmajās pāris gūsta dienās vairāki strēlnieki izmantoja iespējas bēgšanai un tika atkal uz brīvām kājām. Tālāk viņi devās atpakaļ uz savu pulku, vai arī pavadīja vācu okupācijas laiku savu vecāku mājās. Pēc pulkveža Jukuma Vācieša datiem, 5. pulks šajās divu dienu kaujās zaudēja 80 % savu virsnieku, kā arī 67 % apakšvirsnieku un strēlnieku.

Bijušais 6. pulka jātnieku izlūku komandas karavīrs Niklāvs Strunke savās atmiņās šādi apraksta nelielu ainu īsi pēc kaujas noslēguma 5. pulka pulcēšanās vietā: "Uz kāda pakalna uzsprausts zemgaliešu karogs, pie tā stāv drūms pulka komandieris Vācietis, kamēr trompetists pūš pulka signālu. No visām pusēm lasās kopā strēlnieki – asiņaini, nokvēpuši pulvera dūmos, tā, ka vienīgi acis spīd."

Kaujas noslēgumā telefona līnijas bija bojātas, saziņa ar ziņnešu palīdzību nestrādāja, par atkāpšanos 5. pulks neinformēja pa labi pozīcijās esošos kaimiņus – 8. pulku. Vizuāli un arī pēc kaujas trokšņa, 8. pulka vadība gan saprata, ka viņu vienība palikusi pēdējā Mazās Juglas upes ierakumos.

- 20.00 – 8. pulks sāka gatavoties atiešanai ziemeļu virzienā, tika izsūtīta izlūkpatruļa uz 5. pulka ierakumiem, un viena rota izvietojās pulka aizmugurē, vācieši sāka nopietni apdraudēt abus 8. pulka flangus,

- 21.20 – 8. pulks no ložmetējiem un šautenēm atklāja pēkšņu viesuļuguni pa vāciešiem, kuri bija pietuvojušies jau dažu desmitu soļu attālumā no strēlnieku dzeloņdrašu aizžogojumiem. Pretinieks cieta smagus zaudējumus un uz pulka atiešanu pa klaju lauku līdz mežmalai pat nereaģēja. Atkāpjoties uz līniju “Tiuļi”–Šmīziņkrogs, 8. pulkam visu laiku sekoja trīs vācu lidmašīnas, kuras ik pa brīdim signalizēja ar raķetēm pa strēlnieku darbībām. Kauja pie Mazās Juglas upes bija noslēgusies. Latviešu strēlnieku vienības pa dažādiem ceļiem atkāpās ziemeļu virzienā. Ciešākais kontakts ar pretinieku bija 6. pulkam, kurš atgāja pa Tinūžu–Ropažu ceļu, pārējās latviešu vienības pamatā atkāpās bez īpaša spiediena no vācu puses. Kopumā visas Krievijas 12. armijas atiešana no Rīgas frontes pozīcijām 2. un 3. septembrī daudzviet atgādināja haotisku bēgšanu ar visām izrietošajām sekām. Tāpēc arī 2. latviešu strēlnieku brigādes pulkiem, pēc kaujas pie Mazās Juglas upes, bija jāpārvar uz ceļiem radītais haoss, panika un dažādas nekārtības.

Pa vairākām ceļiem atkāpās 7. pulks, kura rotas kaujas laikā tika piekomandētas 5. un 8. pulkam. Pēc 2. septembra 7. pulks kādu laiku nebija kaujas spējīgs, jo kopā bija zaudējis 1259 šautenes un karabīnes. Karavīru upuri salīdzinājumā ar ieroču zaudēšanu 7. pulkā nebija tik ievērojami – krita vai bez vēsts pazuda 298 karavīri, bet ievainoti tika 73 virsnieki, apakšvirsnieki un strēlnieki. Visvairāk 1. un 2. septembra kaujā cieta 5. pulks, kurš kopumā zaudēja vairāk nekā 1000 karotāju, savukārt 6. pulkam no ierindas bija izsisti 610 karavīri. Kā pēdējais Mazās Juglas upes pozīcijas jau vakara tumsā organizēti un pēc īsas kaujas atstāja 8. pulks, kuram kopumā bija 47 kritušo un 98 ievainoto. Minētais pulks neatradās galvenā uzbrucēju trieciena sektorā, tāpēc kaujas gaitā vienības kreisā flanga rotas ar savu uguni atbalstīja 5. un 7. pulka karavīrus svarīgākajā cīņas sektorā.

Par 2. latviešu brigādes karavīru morāli Mazās Juglas cīņu laikā liecina dokumenti, uz kuru pamata daudzi no viņiem par kauju 2. septembrī saņēma 4. pakāpes Svētā Jura krustus. Pēc viņu varoņdarbu aprakstiem detalizētāk varam izprast kaujas specifiku un norisi. Minēsim mums pieejamos datus par šiem izcilajiem latviešu strēlnieku vienību karavīriem.

Tika ievainoti, bet aizsardzības pozīcijas neatstāja un turpināja cīnīties: feldfēbelis Kārlis Gruzdiņš (apbalvots ar 2. šķiras Svētā Jura krustu), vecākie apakšvirsnieki Andrejs Ilvess un Jānis Klūga, jaunākais apakšvirsnieks Fricis Augusts (visi trīs apbalvoti ar 3. šķiras Svētā Jura krustu), jefreitori Julians Balodis, Hermanis Freimanis, Jānis Priedītis, Krišjānis Samtiņš (apbalvots ar 3. šķiras Svētā Jura krustu), strēlnieki Kārlis Cīrulis, Jēkabs Rudlapa, Andrejs Salovs, Jēkabs Strauts, Aleksejs Vasiļkovs, Fricis Zariņš (5. pulks). Jaunākie apakšvirsnieki Georgs Kļava, Jānis Kukurītis, Vilis Moskovskis, strēlnieki Jānis Audrups, Roberts Barzdāvičs, Kārlis Brambats, Augusts Eknes, Pēteris Mālnieks, Jānis Zukovskis (6. pulks). Strēlnieki Osvalds Aizkalns, Jānis Bembis, Jānis Bergs, Roberts Buravs, Alfrēds Gauks, Jānis Grēns, Vilis Maskals, Fricis Mazvērsītis (turpināja šaut līdz samaņas zaudēšanai), Fricis Upītis, Matvejs Vītols (7. pulks) un Jefreitors Jānis Rutkovskis (8. pulks).

Durkļu cīņās bija varonības piemērs citiem rotas karavīriem: feldfēbelis Jānis Ambainis (apbalvots ar 2. šķiras Svētā Jura krustu), vecākie apakšvirsnieki Jānis Lundbergs, Pēteris Sviķers, jaunākie apakšvirsnieki Mārtiņš Jātnieks, Kārlis Mednis, jefreitori Pēteris Ābols, Eduards Dumpe, Viktors Gotrejs, Pēteris Siliņš, Pāvels Stūrītis un Gustavs Šilfs (visi tika apbalvoti ar 3. šķiras Svētā Jura krustu), Kārlis Bērziņš, Rūdolfs Grīnbergs, Jānis Priedītis, Pēteris Resnis, Pēteris Roze, strēlnieki Ernests Apinis, Eduards Bergmanis, Roberts Bukāns, Tenis Lakins, Alfrēds Leite, Mārtiņš Puriņš, Andrejs Salovs, Jānis Skuja (5. pulks). Jaunākie apakšvirsnieki Jānis Ābelļa, Jānis Baumanis, Kārlis Lagzdiņš, jefreitors Jānis Garoza, strēlnieki Jānis Luļa, Kārlis Vanags, Kārlis Zibens, Andrejs Zvaigzne (6. pulks). Vecākais apakšvirsnieks Donats Urbans, strēlnieki Jegors Inbušs, Žanis Olšteins, Kārlis Švarcs un Gustavs Uhenbergs (8. pulks).

Kritiskā kaujas situācijā, kad komandas virsnieki bija izsisti no ierindas, pēc savas iniciatīvas, kopā ar biedriem, izvirzīja pozīcijā ložmetēju un no tuvas distances atklāja uguni pa vāciešiem: jaunākie apakšvirsnieki Kārlis Mauriņš, Jānis Skulte, jefreitori Kārlis Rutkis, Jānis Sirups, strēlnieki Kazimirs Čubkerkis, Voldemārs Kļaviņš (7. pulks). Jaunākais apakšvirsnieks Andrejs Jeruševics, strēlnieki Arnolds Blaumanis, Pēteris Cīrulis, Kārlis Čāče, Pēteris Dreiškins, Kārlis Flūgins, Jānis Lauris, Krišs Lauris, Jēkabs Liekniņš, Eduards Mauziņš, Julius Metenis, Otto Nipards, Jānis Pulīte, Kristaps Strujevičs un Alberts Zommers (8. pulks).

Kaujas situācijā zem vācu uguns izglāba savas vienības virsnieka dzīvību: strēlnieks Ernests Cimmermanis (6. pulks), strēlnieki Ints Caune, Žanis Grīnvalds, Jānis Lapsiņš, Ansis Liepa, Antons Maskaļunas, Jānis Zupa (7. pulks), strēlnieks Nikolajs Trojanovskis (8. pulks).

Izglāba ložmetēju no krišanas vācu rokās – vecākais apakšvirsnieks Konstantīns Mežko (5. pulks), jaunākie apakšvirsnieki Eduards Egle, Kārlis Jansons, Žanis Krastiņš, Kārlis Ustics, strēlnieks Kārlis Austrups (6. pulks), strēlnieki Kārlis Ābele un Pēteris Bencēns (8. pulks).

Atrodoties izvirzītajā postenī tika aplenkts, ar cīņu izlauzās pie savas rotas: vecākais apakšvirsnieks Kārlis Melnezers, jefreitori Ričards Karels, Fricis Nāckalns, strēlnieki Jānis Apsāns, Jānis Gilla, Kārlis Grīnvalds, Jānis Jansons, Jānis Lojāns, Mārtiņš Rozīte, Kazimirs Spūle, Jānis Štokmanis, Jānis Vingris, Ernests Vilinskis, Julius Zālītis (6. pulks), strēlnieki Antons Galvāns, Arvīds Krauklis un Alfrēds Lapsiņš (7. pulks).

Komandējot vadu un atrodoties izvirzītajā nocietinājumā, atsita vācu uzbrukumu: vecākie apakšvirsnieki Teodors Dzenis un Kārlis Riekstiņš, kā arī 2. rotas karavīri – vecākais apakšvirsnieks Pēteris Dobelis (apbalvots ar 1. šķiras Svētā Jura krustu), jaunākais apakšvirsnieks Ulrihs Grīve (apbalvots ar 3. šķiras Svētā Jura krustu), 6. rotas jaunākie apakšvirsnieki Julius Paegle un Arnolds Siliņš (5. pulks), vecākie apakšvirsnieki Žanis Grīnbergs un Pēteris Karnītis (7. pulks).

Nicinot nāves briesmas zem vācu uguns piegādāja patronas: vecākais apakšvirsnieks Arnolds Grenevičs, jaunākie apakšvirsnieki Kaspars Krutkrāmelis, Georgs Miķelsons, jefreitori Ģederts Lazda, Miķelis Rakstiņš, strēlnieki Fricis Āboliņš, Aleksandrs Baļtruljānis, Krišjānis Bērenfelds, Indriķis Elcers, brāļi Kārlis un Roberts Hermani, Kaspars Kalējs, Sīmanis Krūmiņš, Nikolajs Kučerenko, Apolinārijs Lačars, Eduards Leimanis, Jēkabs Vāle, Konstantīns Veide, Tenis Zaķis, Juris Zaļstrāvis (5. pulks), jaunākie apakšvirsnieki Jānis Brengmanis, Bernhards Ozoliņš, strēlnieki Julius Auniņš, Jānis Beķis, Kārlis Dombrovskis, Indriķis Feldmanis, Pēteris Krauze, Juris Lagzdiņš, Jānis Liepiņš, Roberts Mežs, Artūrs Sprīngis (6. pulks). Strēlnieki Jānis Ameriks, Jānis Berklavs, Jānis Dāboliņš, Ansis Rozentreters, Kristaps Valters, Kārlis Vanadziņš (7. pulks). Strēlnieki Jānis Geidāns, Pēteris Ķīsis, Fricis Neimanis, Jēkabs Plūģis, Jānis Sīka, Eduards Šteins un Eižens Virsis (8. pulks).

Kaujas gaitā bīstamā situācijā veica sekmīgu izlūkošanu: vecākais apakšvirsnieks Jānis Lasmanis, jaunākie apakšvirsnieki Ernests Feldmanis, Voldemārs Ozols, Jānis Sniedze, jefreitori Aleksandrs Egle, Augusts Ezeriņš, Teodors Jūrmalnieks, Mednis (vārds nezināms), Gothards Strautmanis, strēlnieki Pēteris Bušs, Miķelis Fogels, Aleksandrs Liepa, Ludvigs Pelšs, Dāvids Pučurs, Voldemārs Skopiņš (5. pulks). Strēlnieki Jānis Eglītis, Artūrs Grīnbergs, Juris Kervāžs, Pēteris Kupčiks, Kārlis Lūsis, Juris Priede, Teodors Robiņš, Fricis Rodze, Mārtiņš Spožums, Vilis Villers (6. pulks). Strēlnieki Mārtiņš Bergmanis, Indriķis Builis, Pēteris Gureckis, Jānis Krūze, Kristaps Ķeraus, Kārlis Lakstīgala, Julius Likans, Jānis Timma un Arnolds Zvaigzne (8. pulks).

Pretuzbrukuma laikā bija varonības piemērs citiem rotas karavīriem: jaunākais apakšvirsnieks Jānis Lapiņš Jāņa d., strēlnieki Jānis Kronbergs un Pāvels Leitis (7. pulks).

Par vācu zaudējumiem kaujas laikā liecina vairāki Brāļu kapi Ikšķiles, Ogres un Salaspils novadu teritorijās:

- 1. septembra kaujā ar 130. Hersonas kājnieku pulku kritušie ir apglabāti "Pikalnes" (kopā 12 karavīri), "II Kaparāmuru" (42 karavīri) un "Luņģu" (95 karavīri) Brāļu kapos,

- 1. un 2. septembra kaujā pret latviešu 5. un 7. pulku kritušie ir apglabāti “Auziņu” (135 karavīri) un “Liepāderu” (43 karavīri) Brāļu kapos,
 - 1. un 2. septembra kaujā pret latviešu 6. pulku 138 kritušie vācu karavīri ir apglabāti “Lejastīnūžu” Brāļu kapos,
 - 1. un 2. septembra kaujā pret latviešu 8. pulku kritušie ir apglabāti “Tēraudu” (“Štālu”) Brāļu kapos (188 karavīri). Daļa no tiem krita cīņās ar 136. kājnieku divīzijas pulkiem, kuri atradās 8. pulka labajā flangā,
 - 1. un 2. septembra kaujā pret 129. Besarābijas kājnieku pulku kritušie 124 karavīri ir apglabāti “Silu” Brāļu kapos,
 - Ogres pilsētas Jāņa Čakstes prospekta Brāļu kapos apbedīts nezināms skaits vācu karavīru, kuri krituši kaujā 1. un 2. septembrī,
 - vairāki 1. septembra upes forsēšanas laikā kritušie vācu karavīri tika apglabāti Daugavas kreisā krasta “Vēveru” Brāļu kapos. Izveidojot Rīgas HES ūdenskrātuvi, viņi tika pārāpbedīti uz Daugmales pagasta “Čandaru” kapsētu. Precīzs šo kritušo karavīru skaits nav zināms.
14. Bavārijas divīzija no 1. līdz 5. septembrim kopā zaudēja 1300 karavīru, t. sk. 294 kritušo. Viņi apbedīti astoņos dažādos Brāļu kapos, t. sk. arī pie Šmīziņkroga, Lielās Juglas upes tuvumā. Pamatā šie zaudējumi 1. un 2. septembrī bija latviešu strēlniekiem, apmēram trešdaļa no tiem – kaujā pret 130. Hersonas kājnieku pulku.
2. latviešu strēlnieku brigādes kritušie un no ievainojumiem mirušie karavīri ir apglabāti kopumā septiņos Brāļu kapos: “Auziņu” (153 karavīri, 5. un 7. pulks), “Lejastīnūžu” (73 karavīri, 6. pulks), Ogres pilsētas Turkalnes ielas kapsētā (33 karavīri, 6. pulks), “Pikalnes” (2 karavīri, 5. pulks), “Tēraudu” (“Štālu”) – 8. pulks, šeit apbedīto karavīru skaits nav zināms. Pirmajās kaujas stundās vairāki kritušie tika apbedīti netālu no pozīcijām. Nezināms skaits latviešu strēlnieku apbedīti Mālpils un Siguldas Brāļu kapos.
- Diemžēl, 33. divīzijas 129. Besarābijas un 130. Hersonas kājnieku pulka 1. un 2. septembrī kritušo karavīru kapu vietas zināmas daļēji. Ogres pilsētas Jāņa Čakstes prospekta kapsētā apbedīti vairāk kā 200 krievu karavīri no 33. un 186. kājnieku divīzijas vienībām, no tiem divi nezināmi – no 129. Besarābijas kājnieku pulka. Vācieši pēc kaujas “Misiņu” viensētas tuvumā, “Silu” Brāļu kapos apglabāja trīs nezināmus 129. pulka karavīrus. Ikšķiles vēstures pētnieks Eduards Vanags 2010. gadā bijušajās Krievijas armijas 472. kājnieku pulka aizsardzības pozīcijās pie “Elkšņiem” atrada divus kritušos ložmetējniekus, kuri bija gājuši bojā 1. septembra vācu artilērijas apšaudes laikā. Karavīru mirstīgās atliekas tika apglabātas Ropažu Brāļu kapos.

SECINĀJUMI UN KAUJAS NOZĪME

Abas karojošās puses par cīņas iznākumu nevarēja būt sevišķi apmierinātas. Vācieši, kuri 3. septembra rītā no Salaspils–Ulbrokas puses iesoļoja Rīgā, bija cerējuši gūt daudz vērienīgāku uzvaru. Kopumā uzbrucēji sagūstīja 8900 Krievijas armijas karavīrus, trofejās tika iegūti 273 lielgabali, 256 ložmetēji, 185 bumbmetēji un 48 mīnmetēji. Uzbrucēju ieguvumi galvenokārt bija politiski, militārajā ziņā ieguldīto resursu milzīgais apjoms reāli neatbilda gala rezultātam. Tomēr secinājumi, īpaši par kaujas pirmo etapu, kad vācu artilēristi pēc pulkveža G. Bruhmillera plāna pie Ikšķiles sagatavoja Daugavas forsēšanu, turpmākajā kara gaitā tika plaši izmantoti. 1918. gadā Rietumu frontē Vācijas armijas vadība ar šo moderno artilērijas taktikas pielietošanu plānoja sakaut Antantes karaspēku. Vācu ģenerāļi, pēc rūpīgas analīzes, izdarīja secinājumus par 1. septembra uzbrukuma starp Ikšķili un Tīnūžiem lēnā tempa iemesliem. Šajā jomā kājnieku taktiku pilnveidoja, īpaši nākošajā mēnesī, kad tika ieņemtas Igaunijas salas. Vērtīgas atziņas tika gūtas arī no veiksmīgās sapieru un aviotoru darbības. Vācu lidmašīnas veica izlūkošanu, artilērijas uguns koriģēšanu, kā arī ar ložmetējiem apšaudīja pretinieka artilērijas pozīcijas un kājniekus. Bavārijas prinča Leopolda aizrādījumi 1916. gada decembra Rīgas ieņemšanas plānošanas sapulcē bija izrādījušies pravietiski –

vācu kavalērijas darbība kaujas laikā jāvērtē kā neefektīva. Tikai cīņas noslēgumā vācu jātnieki vairākās vietās centās vajāt nelielas atejošas latviešu strēlnieku grupas un krievu karavīru vienības. Tika aplenkti un sagūstīti vairāki krievu lielgabali ar visu apkalpi, bet citās epizodēs vācu jātnieki sastapās ar organizētu un efektīvu pretdarbību. Protams, ja viss būtu noticis kā iepriekš plānots, tad uzbrucēju kavalērija jau 1. septembra vakarā sasniegtu Vidzemes šoseju un Rīgas jūras līča piekrasti. Kā var redzēt 14. Bavārijas divīzijas kaujas darbības atskaitē, šīs vienības un blakus esošās 42. kājnieku divīzijas karavīri jūras piekrastes rajonu sasniedza tikai 4. un 5. septembrī.

Latviešu strēlnieki zaudēja divus gadus sargāto Rīgu un daļu no Vidzemes. Par Kurzemes un Zemgales atbrīvošanu turpmāk varēja tikai sapņot. Rīgas ieņemšana septembra nogalē un oktobrī deva iespēju Vācijas armijai realizēt Baltijā vēl divas sekmīgas operācijas – Jēkabpils placdarma likvidāciju un Igaunijas salu okupāciju.

Atvairot nemītīgos vācu uzbrukumus, strēlnieki ar pašuzupurēšanos un varonību uz mūžīgiem laikiem ir ieguvuši nozīmīgu vietu mūsu tautas vēsturē. 1. pasaules kara plašos cīņu laukus latviešu karavīri atstāja ar lepmi paceltu galvu. Uz dienu apturot daudzkārt spēcīgāko Vācijas karaspēku Mazās Juglas ierakumos, 2. latviešu strēlnieku brigādes karavīri no aplenkuma izglāba visus četrus 1. latviešu strēlnieku brigādes pulkus (2. Rīgas latviešu strēlnieku pulks 3. septembrī pie Šmīziņkroga sīvā cīņā uz ilgāku laiku aizturēja vācu uzbrucējus un uzspridzināja tiltu pār Lielās Juglas upi), kā arī 2. un 6. Sibīrijas korpusa vienības. Kopā ar Krievijas armijas vienībām bēgļu gaitās prom no Rīgas un tuvākās apkārtnes devās tūkstošiem latviešu ģimeņu. Strēlnieki atkāpās ar godu, viņu varonību un nāves nicināšanu 1. un 2. septembra kauju laikā augstu ir novērtējuši arī Vācijas armijas vienību komandieri.

SITUĀCIJA PĒC KAUKAS LATVIEŠU STRĒLNIEKU PULKOS 1917. GADA SEPTEMBRĪ. Pēc cīņām pie Mazās Juglas upes latviešu strēlnieki sapulcējās Nītaurē un tās tuvumā, pulku kaujas spējas bija iedragātas. Kopumā visas latviešu strēlnieku vienības Rīgas atstāšanas kauju laikā trīs dienās zaudēja 6437 karavīrus, t.sk. 2. latviešu strēlnieku brigādes vienības – 2998 karavīrus, no kuriem 76 bija virsnieki. Lielākā daļa no zaudētajiem karavīriem bija pazuduši bez vēsts. Tuvākajā laikā katrā pulkā atgriezās vairāki desmiti karavīru, kuri, atkāpjoties, bija nomaldījušies. Kaujas vienības no Latviešu strēlnieku rezerves pulka saņēma papildinājumus, no ierindas izsisto karavīru vietā stājās citi cīnītāji. Zaudēto ieroču vietā tika izsniegti jauni. Kopumā, cīņas gars joprojām bija labā līmenī, salīdzinoši, pat augstāks nekā augusta nogalē. To pierāda 12. septembra kauja pie “Pelnēm”, kad veicot sekmīgu uzbrukumu, 6. Tukuma latviešu strēlnieku pulks ar krievu bruņu automašīnu atbalstu sakāva un atspieda vāciešus vairākus km uz dienvidiem no Cēsu aizsardzības pozīciju līnijas. Tomēr no karavīru morāles viedokļa, Rīgas zaudējums latviešu strēlnieku apziņā radīja pamatīgu krīzi. Pēc vēsturnieka Valda Bērziņa datiem, 1917. gada septembra sākumā vairāk nekā uz pusi samazinājās lielinieku partijas biedru skaits visos deviņos latviešu strēlnieku pulkos – no 3300 līdz 1430. Lielinieku ietekme pulku kareivju komitejās ievērojami saruka. Daudzi strēlnieki jutās pievilti, jo šie ievēlētie varas vīri mītiņos vienmēr sludināja par brālību starp vāciešu un latviešu proletariātu. Lielinieki ik pa brīdim uzsvēra un atkārtoja – uzbrukuma Rīgai nebūs, drīz frontē iestāsies pilnīgs miers. Pēc tam ieroči tiks pagriezti pret buržujiem un kapitālistiem.

Par latviešu strēlnieku noskaņojumu, saņemot apbalvojumus par varonību kaujā pie Mazās Juglas upes, atceras 1947. gadā bijušais 6. pulka 4. rotas praporščiks Jūlijs Priedītis: “Mūsu vīri priecājās nevis par Krievijas ordeņiem, bet zināja, ka karojuši, lai būtu pirmie cīnītāji savas Latvijas brīvībai. Sāpēm sirdī izpratām, ka mūs izmanto Krievijas brūkošās varas saglabšanai, bet savās domās glabājām citus ideālus.”

Krievijas armijas komandierim ģenerālim L. Korņilovam 1917. gada septembra sākumā bija savi plāni. Pēc Rīgas zaudēšanas ģenerālis sāka pulcēt ap valsts galvaspilsētu Petrogradu sev uzticamās karaspēka vienības, pamatā kavalēriju. Viņa nodoms bija gāzt A. Kerenska vadīto Krievijas Pagaidu valdību, izrēķināties ar lieliniekiem un nodibināt Krievijā militāro diktatūru. Tomēr L. Korņilovs

bija nepieredzējis politiķis, viņš nepārzināja situāciju valstī un rezultātā viņa plāni cieta pilnīgu krahū. Pēc L. Korņilova neveiksmīgā militārā apvērsuma, latviešu strēlnieku pulkos pakāpeniski samazinājās karavīru cīņas gars un kaujas spējas. Iemesli bija vairāki – aktivizējās lielinieku propaganda, pasliktinājās visa veida apgāde un nodrošinājums ar pārtikas produktiem. Tomēr saikne ar latviešu sabiedrību joprojām palīdzēja strēlniekiem, arī šajos grūtajos mēnešos. Ziemeļvidzemes pilsētas un pagasti iespēju robežās atbalstīja strēlnieku pulkus ar pārtiku un finanšu līdzekļiem. Savukārt mūsu karavīri vairākās vietās šajā teritorijā veica kārtības uzturēšanas pienākumus.

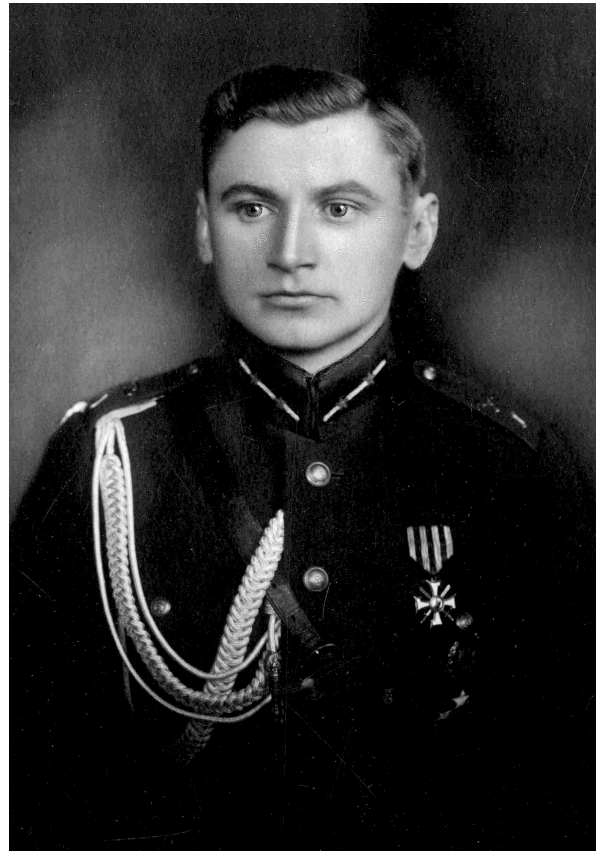
Rīgas zaudēšana un sekojošās militārās neveiksmes tuvināja Krievijas valsts sabrukumu, līdz kuram ilgi nevajadzēja gaidīt – 7. novembrī lielinieki ar bruņotu spēku sagrāba varu, un frontē iestājās pilnīgs pamiers. Pagāja vēl tikai daži mēneši, un visa Latvijas teritorija jau atradās vācu karavīru rokās. Latviešu strēlnieku vienības nepilnā sastāvā atkāpās uz Krieviju, kur visi deviņi pulki pēc diviem mēnešiem tika demobilizēti. Skaudrajās 1918. gada februāra nogales ziemas dienās gandrīz puse no katra pulka karavīriem nevēlējās atstāt Tēvzemi un doties svešumā. Pēc tā laika strēlnieku leksikas, viņi “piesita pēdu”. Šo vīru vidū bija arī vēlāk tautā populārais skatuves mākslinieks Ēvalds Valters, tolaik 5. Zemgales latviešu strēlnieku pulka kājnieku izlūku komandas karavīrs.

DAŽI SECINĀJUMI UN KAUJAS VĒSTURISKĀ NOZĪME. Latvijas un visas Baltijas militārajā vēsturē 1917. gada 1. un 2. septembra Daugavas forsēšana, kā arī tai sekojošā kauja pie Mazās Juglas upes, ieņem īpašu vietu. Tā bija pirmā un vienīgā reize, kad upi forsēja tik liels karaspēks – kopā 11 divīzijas ar piekomandētajām vienībām: vairāk nekā 120 000 karavīru, simtiem lielgabalu, mīnmetēju utt. Jau pašā kaujas sākumā vācu artilērija gan skaitliski, gan taktiski, kā arī ieroču kvalitātes ziņā demonstrēja pārkāpumu attiecībā pret Krievijas armijas artilēristiem. Tas arī lielā mērā noteica tālāko notikumu un cīņas gaitu. Tomēr latviešu strēlnieku un dažu krievu vienību karavīru varonība neļāva pilnībā realizēties vācu ģenerāļu plāniem. Arī šķēršļotais apvidus starp Ikšķili un Tīnūžiem uzbrucējiem radīja daudz problēmu. Rīga krita tikai šo kauju trešajā dienā un uzbrucējiem bija jāsamierinās ar daļēju savu plānu izpildi. Kaut gan vācieši guva uzvaru ar tālu ejošām sekām, Krievijas 12. armijas vienības izvairījās no aplenkuma. Tās, zaudējot tikai apmēram 10 % no sava kaujas sastāva (kopā – 25 000 karavīru, no tiem 15 000 krita gūstā vai pazuda bez vēsts), atkāpās uz iepriekš sagatavotajām Cēsu aizsardzības pozīcijām. Uzbrucēju zaudējumi, salīdzinoši, bija apmēram piecas reizes mazāki (dažādos avotos tiek minēti divi dati – 4200 un 5000 karavīri). Vācijas karaspēka kvalitāte un iespaidīgais pārsvars artilērijas jomā, kā arī citu atbalsta ieroču efektīvā darbība noteica šādu pretējo pušu zaudējumu proporciju. Paies tikai divi gadi un vairāki tūkstoši Mazās Juglas kaujas veterāni stāsies Latvijas Republikas jaunās armijas rindās. Šie pieredzējušie karotāji veidos mūsu topošā karaspēka mugurkaulu. Šoreiz liktenis lēma latviešu karavīriem cīņu turpināt līdz galīgai uzvarai. Iestājoties ilgi gaidītajam mieram, Latvijas Republika Mazās Juglas kaujas varoņus neaizmirsīs – astoņi cīņas dalībnieki par varonību 1917. gada 1. un 2. septembra cīņās tiks apbalvoti ar 3. šķiras Lāčplēša Kara ordeni: štābkapteinis Pēteris Bebris, 5. pulka rotas komandieris, apbalvots 1924. g., štābkapteinis Eduards Bruže-Bružis, 6. pulka rotas komandieris, apbalvots 1922. g., praporščiks Kārlis Jēkabsons, 6. pulka kājnieku izlūku komandas priekšnieks, apbalvots 1924. g., štābkapteinis Augusts Krastiņš, 7. pulka 5. rotas komandieris, apbalvots 1923. g., apakšpulkvedis Jānis Kurelis, 5. pulka 2. bataljona komandieris, apbalvots 1920. g., poručiks Kārlis Sloka, 5. pulka rotas komandieris, apbalvots 1924. g., podporučiks Pēteris Stērste, 5. pulka ložmetēju komanda, apbalvots 1924. g., praporščiks Kristaps Upelnieks, 5. pulka ložmetēju komanda, apbalvots 1921. gadā.

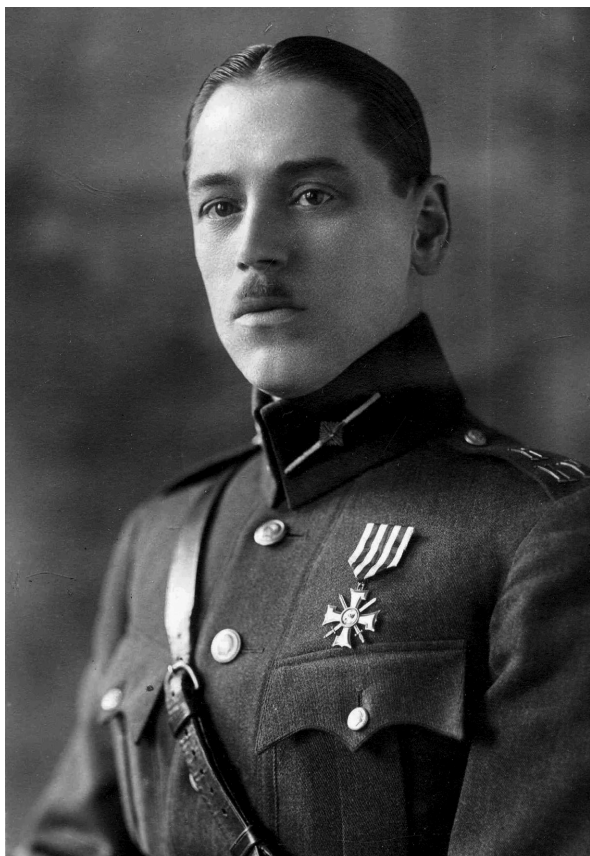
Vairāki desmiti Mazās Juglas kaujas dalībnieki, latviešu strēlnieku cīņu veterāni, šo augstāko latviešu karavīra apbalvojumu saņēma par varonību Latvijas Atbrīvošanas kara cīņās 1919.–1920. gadā. Šeit varam minēt vismaz daļu no viņiem: virsleitnants Eduards Aplociņš, kapteinis Arnolds Artums-Hartmanis, kapteinis Nikolajs Balodis, pulkvedis Krišjānis Berķis,

Pēteris Bebrišs

Kārlis Jēkabsons

Augusts Krastiņš

Pēteris Stērste

Par varonību kaujā pie Mazās Juglas upes ar Lāčplēša kara ordeni apbalvotie
karavīri (Latvijas Valsts Vēstures arhīvs)

pulkvedis-leitnants Fricis Bērtulsons, kapteinis Georgs Voldemārs Dzeguze (kritis kaujā pret bermontiešiem 1919.06.11.), seržants Jānis Gabliks, kapteinis Paulis Roberts Hasmanis, seržants Nikolajs Krastiņš, pulkvedis-leitnants Andrejs Krustiņš, seržants Augusts Rubenis, leitnants Jānis Puksis, leitnants Jakovs Seļionovs, virsleitnants Kārlis Strazdiņš, kapteinis Oto Ūdentiņš un seržants Žanis Vācietis. Pēdējai minētai karavīru grupai dienesta pakāpes fiksētas tādas, kādas tās bija Latvijas Atbrīvošanas kara laikā – kad tika paveikts varoņdarbs.

Latviešu karavīra galvenā vērtība visos karos vienmēr bijusi savas zemes un tautas aizsardzība. Strēlnieki savā 1. pasaules kara pēdējā lielajā kaujā bija vienoti, jo ticēja kopīgam mērķim. Vairāki faktori, kurus tolaik viņi nevarēja nedz noteikt, nedz izmainīt, diemžēl nosvēra uzvaras kausus par labu Vācijas armijai. Šī kauja tika zaudēta, taču vēstures rats nebija apturams. Kalpu zēni un zemes arāji bija kļuvuši par brīvības cīnītājiem, kuri nedaudz vēlāk izkaroja mūsu valsts neatkarību.

Kādu laiku latviešu karavīru kaujas karogs tautai bija zudis, to 1991. gadā atkal pacēla atjaunotās Latvijas patrioti. Nekas nav zudis, vēsturisko kauju nozīme un piemiņa ir nezūdoša. Strēlnieku, kuri stingri stāvēja pret vācu pārspēku Mazās Juglas pozīcijās, cīņas garu mūsdienās ir droši pārņēmuši Latvijas Republikas Nacionālo bruņoto spēku karavīri un zemessargi.

Nacionālo bruņoto spēku karavīri Tīnūžos pie pieminekļa, kurš veltīts Mazās Juglas upes kaujas varoņiem (Jāņa Hartmaņa arhīvs)

PIELIKUMI

KRITUŠO KARAVĪRU SARAKSTI

5. ZEMGALES LATVIEŠU STRĒLNIEKU PULKS

- *Arklis Andrejs, 5. rotas strēlnieks*
- *Arulis Andrejs, 5. rotas strēlnieks*
- *Augulis Jānis Pētera d., 1.rotas strēlnieks, pulkā iedalīts 1916.22.12.*
- *Avotiņš Jānis, 5. rotas strēlnieks*
- *Ādiņš Bernhards, 3. rotas strēlnieks*
- *Bērziņš Ādolfs, 7. rotas strēlnieks*
- *Birziņš Teodors Uldriķa d., dzimis 1896.20.09. Popes pagastā, zvejnieks no Lūžņas ciema, bataljonā no 1916.16.03., 6. rotas strēlnieks*
- *Bleis Jānis Matīsa d., 6. rotas jefreitors no Kurzemes, par Ziemassvētku un 1917. gada janvāra kaujām apbalvots ar 4. šķiras Svētā Jura krustu*
- *Briedis Pēteris, 7. rotas strēlnieks*
- *Broks Bronislavs, Kolta ložmetēju komandas strēlnieks*
- *Būmanis Kārlis Jāņa d., pulkā iedalīts 1916.22.12., Maksima ložmetēju komandas strēlnieks*
- *Cīrulis Emīls, 8. rotas strēlnieks*
- *Cvetkovs Isajs, 5. rotas strēlnieks*
- *Čučenākers Andrejs, strēlnieks*
- *Dembergs Juris, 1. rotas strēlnieks*
- *Dulbergs Ādolfs, 8. rotas strēlnieks*
- *Dzelzkalns Mārtiņš, 5. rotas strēlnieks*
- *Dzirkalis Matīss, 5. rotas strēlnieks*
- *Ertmanis Jānis, 5. rotas strēlnieks*
- *Gaigals Jānis, 5. rotas jaunākais apakšvirsnieks*
- *Gailītis Artūrs, strēlnieks*
- *Galiņš Artūrs, 6. rotas strēlnieks*
- *Gembergs Juris, 1. rotas strēlnieks*
- *Grinblats Eduards, 5. rotas praporščiks, 1917.04.01 pabeidzis praporščika kaujas kursu un atgriezies pulkā*
- *Grīnfelds Jānis, 3. rotas strēlnieks*
- *Grīnfelds Vilis, 3. rotas strēlnieks*
- *Guss Staņislavs Staņislava d., 8. rotas strēlnieks, pēc nāves apbalvots ar 4. šķiras Svētā Jura krustu*
- *Hartmanis Jānis Friča d., 1. rotas strēlnieks, par kauju 1917.27.01. apbalvots ar 4. šķiras Svētā Jura medaļu*
- *Hlopčovs Filips Mefodija d., 4. rotas vecākais apakšvirsnieks, par Ziemassvētku kaujām apbalvots ar 4. šķiras Svētā Jura medaļu*
- *Ilziņš Ģederts Miķeļa d., 8. rotas podporučiks, par varonību kaujā 1917.01./02.09. pēc nāves apbalvots ar 4. šķiras Svētā Jura krustu ar lauru zariņu*
- *Ilziņš Jēkabs Miķeļa d., 5. rotas komandieris, poručiks, pēc nāves par varonību kaujā 1917.01./02.09. apbalvots ar 4. šķiras Svētā Jura krustu ar lauru zariņu*
- *Jurgensons Andrejs, strēlnieks*
- *Jurgensons Fricis Kārļa d., 8. rotas strēlnieks*
- *Jurgensons Kārlis Miķeļa d., strēlnieks, pulkā iedalīts 1917.12.01.*
- *Kirilovs Georgs, 5. rotas strēlnieks*
- *Kiseļevskis Boļeslavs, 5. rotas strēlnieks*
- *Klūga Fricis, 5. rotas strēlnieks*
- *Kramuls Alberts, 6. rotas strēlnieks*
- *Krastiņš Kārlis, 5. rotas strēlnieks*
- *Kriķis Kārlis, strēlnieks*
- *Legzdīņš Augusts, Maksima ložmetēju komandas strēlnieks*
- *Lazda Julius, Kolta ložmetēju komandas strēlnieks*
- *Lelis Eduards, 7. rotas strēlnieks*
- *Lielbriedis Jānis, Kolta ložmetēju komandas jaunākais apakšvirsnieks*
- *Liepiņš Jēkabs, 3. rotas strēlnieks*

- *Liepiņš Klementijs, jātnieku izlūku komandas jefreitors*
- *Līģeris Kārlis, jefreitors*
- *Mālkalns Mārtiņš, 5. rotas strēlnieks*
- *Mētriņš Juris, 8. rotas strēlnieks*
- *Nāckalns Krišs Jāņa d., pierakstīts Valdgales pagastā, 8. rotas jefreitors, pēc nāves par varonību kaujā 1917.01./02.09. apbalvots ar 4. šķiras Svētā Jura krustu*
- *Osītis Roberts Jāņa d., 5. rotas strēlnieks, dzimis 1894.18.04. Rīgā, kur strādāja par koku brāķeri*
- *Ošs Otto, 7. rotas jaunākais apakšvirsnieks*
- *Ozoliņš Augusts, 8. rotas strēlnieks*
- *Ozoliņš Kārlis Trīnes d., 1. rotas strēlnieks, dzimis 1894.20.06., pierakstīts Kastrānes pagastā*
- *Ozols Roberts Kārļa d., 1. rotas praporščiks, pulkā iedalīts vienu dienu pirms 1917.01.09. kaujas sākuma*
- *Palme Pēteris Klāva d., pierakstīts Grenču pagastā, 1. rotas vecākais apakšvirsnieks, miris no ievainojuma 1917.02.09., apbalvots ar 4. šķiras Svētā Jura krustu par varonību durkļu cīņās 1917.01.09.*
- *Pample Vilis, 3. rotas strēlnieks*
- *Pleišs Staņislavs, 4. rotas strēlnieks*
- *Podnieks Jānis, 7. rotas strēlnieks*
- *Podzāls Dāvis, 8. rotas jefreitors*
- *Polūleitis Ansis Ādama d., 5. rotas vecākais apakšvirsnieks, pierakstīts Skrundas pagastā*
- *Pumpmahers Fricis Andrejs Andreja d., Maksima ložmetēju komandas strēlnieks, dzimis 1889.06.03., Stendes pagastā*
- *Pūpols Bernhards, Kolta ložmetēju komandas strēlnieks, pierakstīts Limbažu pagastā*
- *Rakijans Francis Ādama d., 8. rotas vecākais apakšvirsnieks, par varonību Ziemassvētku kaujās apbalvots ar 4. šķiras Svētā Jura krustu*
- *Reinbergs Juris, 5. rotas strēlnieks*
- *Rigalis Mārtiņš, 4. rotas strēlnieks*
- *Rublis Staņislavs, 8. rotas strēlnieks*
- *Sprīņģis Aleksandrs Staņislava d., pierakstīts Nabas pagastā, strēlnieks, kritis 1917.01.09., pēc nāves par varonību kaujā 1917.01.09. apbalvots ar 4. šķiras Svētā Jura krustu*
- *Štucers Jānis, 8. rotas strēlnieks*
- *Tilners Jānis, 7. rotas strēlnieks*
- *Vēveris Ādolfs, 5. rotas strēlnieks*
- *Vilde Roberts, strēlnieks, iedalīts pulkā 1917.12.01.*
- *Vītolīņš Jēkabs, Maksima ložmetēju komandas jaunākais apakšvirsnieks*
- *Znatnajs Jānis, pulkā iedalīts 1917.12.01., 8. rotas jefreitors*
- *Zvingulis Jānis, 3. rotas strēlnieks*

Piezīme – kopā sarakstā 76 karavīri, datu trūkuma dēļ saraksts ir nepilnīgs

6. TUKUMA LATVIEŠU STRĒLNIEKU PULKS

- *Dacis Roberts Kristapa d., 1. maršrotas strēlnieks*
- *Kalniņš Voldemārs Voldemāra d., 1. maršrotas strēlnieks*
- *Karčevskis Jāzeps Jāņa d., sapieru komandas strēlnieks*
- *Krieviņš Silvestrs Jāzeps d., 7. rotas strēlnieks*
- *Lagockis Staņislavs Staņislava d., 4. rotas strēlnieks*
- *Lagzdiņš Pēteris Augusta d., sapieru komandas strēlnieks*
- *Lediņš Voldemārs Kārļa d., sapieru komandas strēlnieks*
- *Leimanis Rūdolfs Augusta d., 8. rotas strēlnieks, Ziemassvētku kaujās izsists no ierindas, pēc ārstēšanās hospitālī atgriezās rotā*
- *Mīķelsons Jānis Jēkaba d., sapieru komandas strēlnieks*
- *Sermulis Artūrs Pētera d., dzimis 1886.29.10. Cēsīs, pirms kara – kantorists Rīgā, 1916.28.06. iedalīts bataljonā, par kauju pie Ķekavas 1916.16.07. apbalvots ar 4. šķiras Svētā Jura krustu, 1. rotas vecākais apakšvirsnieks*
- *Strautiņš Andrejs Jāņa d., 1. maršrotas strēlnieks*
- *Ulšteins Vilis Friča d., 4. rotas strēlnieks*
- *Vārpiņš Pēteris, sapieru komandas jaunākais apakšvirsnieks*

Piezīme – saraksts ir nepilnīgs, kaujā 1917.01./02.09. bez vēsts ir pazuduši 512 pulka apakšvirsnieki un strēlnieki. Spriežot pēc kaujas gaitas un apbedīto 6. pulka karavīru skaita “Lejastīnūžu” un Ogres pilsētas Brāļu kapos, lielākā daļa no viņiem būs krituši gūstā kaujas noslēgumā 2. septembra otrajā pusē pie “Dragūnām”. Vairāki desmiti pulka karavīri, kuri pēc kaujas bija nokļīduši vai izbēguši no vācu gūsta, tuvākajās nedēļās atgriezās savās rotās vai komandās – kā piemēru varam minēt 8. rotas strēlniekus Pēteri Hartmani, Vilhelmu Noriņu, Juliusu Strumpi un Žani Švāģeri

8. VALMIERAS LATVIEŠU STRĒLNIKU PULKS

- *Baltais Jānis Pētera d. – ložmetēju komandas strēlnieks, Ziemassvētku kauju laikā ievainots kājā, pēc ārstēšanās hospitālī atgriezies ložmetēju komandā*
- *Bukalders Voldemārs Kārļa d. – 1. rotas strēlnieks*
- *Jansons Jānis Jāņa d. – kājnieku izlūku komandas strēlnieks*
- *Kondratjevs Fjodors Aleksandra d. – pretgāzu komandas strēlnieks*
- *Laure Andrejs Jāņa d. – pretgāzu komandas strēlnieks*
- *Lidumnieks Jānis – 6. rotas strēlnieks*
- *Radzions Felīks – 6. rotas strēlnieks*
- *Rimša Pēteris – 6. rotas strēlnieks, pulkā iedalīts 1916.10.12.*
- *Svirskis Jānis – pulka 2. bataljona poručīks, miris no kaujā gūtā ievainojuma 1917. 18. septembrī, pirms kara dzīvoja Latgalē, 8. Valmieras latviešu strēlnieku bataljonā ieskaitīts 1916. jūnijā*
- *Toločko Edgars Edvīna d. – kājnieku izlūku komandas strēlnieks*
- *Zobins Mārtiņš Jāņa d. – kājnieku izlūku komandas strēlnieks*

IKŠĶILIEŠI, KURI PIEDALĪJĀS KAUFĀ PIE MAZĀS JUGLAS UPES

- *Blumbergs Jānis Dāvida d. – 7. latviešu strēlnieku pulka 4. rotas jefreitors, dzimis 1890.18.02. Ikšķiles pagasta “Kalnapūcēs”, pirms kara amatnieks Ikšķiles pagasta “Kļaveniekos”, kaujā 1917.02.09. pazuda bez vēsts, par varonību Ziemassvētku kaujās apbalvots ar 4. šķiras Svētā Jura krustu*
- *Budzis Ernests Jāņa d. – 8. latviešu strēlnieku pulka sapieru komandas podporučīks, dzimis 1882.09.10. Ikšķiles pagastā, dalība Latvijas Republikas armijas sastāvā Atbrīvošanas karā 1919./1920., virsleitnants*
- *Dinbirs Kārlis Jāņa d. – 7. latviešu strēlnieku pulka strēlnieks, dzimis 1889.24.10. Ikšķiles pagasta Turkalnes “Rumbās”, šis viensētas īpašnieks 1916. g., latviešu strēlniekos no 1916.20.02.*
- *Eglītis Kārlis Pētera d. – 5. latviešu strēlnieku pulka karavīrs, dzimis 1898.21.03. Ikšķiles pagasta “Lāčkalnos”, Latvijas Atbrīvošanas kara laikā kaprālis 9. Rēzeknes kājnieku pulkā, par varonību kaujā pret bermontiešiem 1919.15.11. apbalvots ar Lāčplēša Kara ordeni, dzīvoja Ikšķiles “Jaunzemjos”, miris 1960. gadā un apbedīts Ikšķiles vecajos kapos*
- *Gregors Jānis – 5. latviešu strēlnieku pulka podporučīks, dzimis 1893.02.04. Jaunpiebalgas pagastā, 1914. gadā absolvējis Valmieras skolotāju semināru un 1916. Vladimira kara skolas praporščiku kursu, Krievijas Pilsoņu kara laikā dienēja Sarkanajā armijā, atgriezās Latvijā, starpkaru posmā Ikšķilē, Lejas ielā uzcēla divstāvu mūra māju, kur dzīvoja ar ģimeni, skolu inspektors. Pēc Vācijas kara tiesas lēmuma, par dalību ģenerāļa J. Kureļa grupējumā 1944.20.11. Liepājā nošauts*
- *Hermanis Kārlis Kriša d. – 7. latviešu strēlnieku pulka jefreitors, dzimis 1897.29.03. Ikšķiles pagasta “Kalējos”, zemnieks, 1916.05.04. iestājās latviešu strēlniekos, par varonību Ziemassvētku kaujās apbalvots ar 4. šķiras Svētā Jura krustu*
- *Indriksons Jānis Kārļa d. – 6. latviešu strēlnieku pulka 6. rotas vecākais apakšvirsnieks, dzimis 1894.11.06. Ikšķiles pagastā, pabeidzis Ikšķiles 6. klašu pamatskolu, pirms kara tirgotājs Ikšķilē, latviešu strēlniekos no 1916.14.01., Ziemassvētku kaujās ievainots, pēc hospitāļa atgriezās pulkā, cīņas gaitā 1917.02.09. krita gūstā, par varonību 1916.16.07. kaujā pie Ķekavas apbalvots ar 4. šķiras Svētā Jura krustu*
- *Jakovskis Jānis Andreja d. – 5. latviešu strēlnieku pulka 4. rotas strēlnieks, pierakstīts Ikšķiles pagastā,*

mobilizēts 1916.05., kaujā pie Mazās Juglas upes 1917.02.09. pazudis bez vēsts

- *Jansons Jevdokims Indriķa d. – 6. latviešu strēlnieku pulka sapieru komandas podpraporščiks, 1917. g. pierakstīts Ikšķiles pagastā, par varonību 1917.02.09. kaujā apbalvots ar 4. šķiras Svētā Jura krustu*
- *Jumucis Andrejs Jāņa d. – 6. latviešu strēlnieku pulka strēlnieks, dzimis 1897.12.11. Ikšķiles pagastā, pabeidzis pagasta skolu, pirms kara dzīvoja pie vecākiem, 1916.18.05. mobilizēts un iedalīts latviešu strēlniekos*
- *Jurgensons Kārlis – 5. latviešu strēlnieku pulka strēlnieks, dzimis 1890.28.04., pirms kara – namdaris no Ikšķiles pagasta “Lejasbērziņiem”, tobrīd pierakstīts Ulbrokas-Stopiņu pagastā*
- *Kalnozols Frīdbersts Kārļa d. – 6. latviešu strēlnieku pulka strēlnieks, dzimis 1897.13.04. Ikšķiles pagastā, kur bija pierakstīts, 1915. strādnieks Rīgā alus rūpnīcā, mobilizēts 1916.27.05.*
- *Kauliņš Jānis Kārļa d. – 5. latviešu strēlnieku pulka karavīrs, dzimis 1897.24.05. Ikšķiles pagastā, zemnieks no Ogres, 1915.12. iestājies latviešu strēlniekos*
- *Kļaviņš Jānis Jura d. – 6. latviešu strēlnieku pulka feldfēbelis, dzimis 1892.04.06. Ikšķiles pagastā, pirms kara brauca uz kuģiem, uz latviešu strēlniekiem pārnāca no krievu vienības, kur 1915. gada februārā kaujā bija ievainots*
- *Kļaviņš Otto Jāņa d. – 6. latviešu strēlnieku pulka strēlnieks, dzimis 1897.25.03. Mālpils pagastā, 1915. g. dzīvoja un strādāja par namdari Ikšķiles pagastā, 1916.05. mobilizēts un iedalīts latviešu strēlniekos*
- *Krūmiņš Kārlis Pētera d. – 8. latviešu strēlnieku pulka strēlnieks, pierakstīts Ikšķiles pagastā, par ložmetēja izglābšanu kaujas noslēgumā 1917.02.09. apbalvots ar 4. šķiras Svētā Jura krustu*
- *Ķiselis Jānis Mārtiņa d. – 7. latviešu strēlnieku pulka jefreitors, dzimis 1888.24.04. Ikšķiles pagasta Kranciemā, kur pirms kara strādāja par ratu meistaru savā darbnīcā, 1914.28.09. brīvprātīgi iestājies armijā un karojis krievu vienības sastāvā, vēlāk pārgājis uz latviešu strēlniekiem, par varonību 1916.07. kaujā pie Katrīnmuižas apbalvots ar 4. šķiras Svētā Jura krustu*
- *Osis Kārlis Mārtiņa d. – 8. latviešu strēlnieku pulka feldfēbelis, 1. pasaules kara sākumā karojis krievu vienībā, vēlāk pārcelts uz latviešu strēlniekiem, 1917. pierakstīts Ikšķiles pagastā, par varonību 1917.01./02.09. kaujā apbalvots ar 3. šķiras Svētā Jura krustu*
- *Ozoliņš Kārlis Kaspara d. – 5. latviešu strēlnieku pulka jaunākais apakšvirsnieks, dzimis 1883.30.04. Ikšķiles pagasta “Ašmaņos”, pirms kara strādāja par ierēdni Rīgā, pierakstīts Ikšķiles pagastā, atraitnis, 1. pasaules kara sākumā kaujā pie Belostokas smagi saslimis, ārstējies 10 mēnešus, 1916. g. sācis dienestu latviešu strēlniekos*
- *Podnieks Kārlis Teodors Kārļa d. – 6. latviešu strēlnieku pulka poručiks, dzimis Ikšķiles pagasta Turkalnes “Godiņos” 1896.28.10., absolvējis Gatčinas praporščiku skolu un 1916.31.03. ieskaitīts latviešu strēlniekos, 1916.10.07. ieskaitīts 6. latviešu strēlnieku bataljonā, gāja bojā PSRS lielā terora laikā 1938. gadā*
- *Priede Augusts Klāva d. – 7. latviešu strēlnieku pulka ložmetēju komandas jefreitors, dzimis 1887.12.12. Ikšķiles pagastā, kur 1914. g. dzīvoja un bija laivas īpašnieks, nodarbojās ar zvejniecību Daugavā, 1916. g. bija precēts vīrs, ģimenē auga viens bērns, kaujas noslēgumā 1917.02.09. pazuda bez vēsts*
- *Riekstiņš Jānis – 7. latviešu strēlnieku pulka 1. rotas karavīrs, piedalījies Ziemassvētku kaujās Tīrelpurvā, pēc kara dzīvoja Ikšķiles pagasta “Sēlēkās”*
- *Rubenis Kārlis Jura d. – 6. latviešu strēlnieku pulka 2. rotas strēlnieks, dzimis 1897.23.08. Ikšķiles pagastā, kur bija pierakstīts, 1915. strādāja par mūrnieku Ogrē, 1916.09.02. brīvprātīgi iestājies latviešu strēlniekos, kritis vācu gūstā 1917.03.09., no kura atbrīvots 1918.10., vēlāk mobilizēts Sarkanajā armijā, 1921. gadā no Krievijas atgriezies Latvijā*
- *Strausmanis Rūdolfs Viļa d. – 8. latviešu strēlnieku pulka karavīrs, dzimis 1890.13.01. Ikšķiles pagastā, kur strādāja par galdnieku, Latvijas Atbrīvošanas kara laikā kaprālis 2. Ventspils kājnieku pulkā, par varonību 1920.13.01. kaujā Latgalē apbalvots ar Lāčplēša Kara ordeni, miris 1955. un apbedīts Nītaures kapos*

- *Vilde Jānis Jura d. – 8. latviešu strēlnieku pulka praporščiks, 1917. pierakstīts Ikšķiles pagastā, 1917.20.07. ieskaitīts 8. latviešu strēlnieku pulka sastāvā*
- *Zariņš Andrejs Andreja d. – 2. latviešu strēlnieku brigādes štāba sakaru komandas strēlnieks, 1882.09.01. dzimis Salaspils pagastā, kur pirms kara bija pierakstīts, zemes rentnieks, laivinieks un plostnieks no Ikšķiles pagasta Mācītāja muižas “Zariņiem”, mājas zemi starpkaru posmā izpirka, pirms latviešu strēlniekiem dienēja zirgu iejādes vienībā, pēc tam 6. latviešu strēlnieku pulkā, par varonību kaujā 1917.01.09. apbalvots ar 4. šķiras Svētā Jura krustu, miris 1957.16.10. un apbedīts Ikšķiles vecajos kapos*

KAUJA PIE MAZĀS JUGLAS UPES KARAVĪRU ATMIŅĀS

Štābkapteinis Jānis Kaļķis, 130. Hersonas kājnieku pulka 1. rotas komandieris:

“Tas, ka vācieši gatavojās forsēt Daugavu Ikšķiles rajonā, bija visiem labi saprotams. No augusta vidus vācieši diendienā diezgan intensīvi izdarīja artilērijas piešaudi, pie kam pretinieka aizmugurē parādījās novērošanas baloni, vai katru dienu parādījās virs mūsu pozīcijām vācu lidmašīnas. Viena vai otra vācu lidotāja pārdrošā darbība bija vairāk kā ievēribas cienīga.

Dažas dienas pirms uzbrukuma sākuma virs mūsu pozīcijām lielā augstumā parādījās vācu lidmašīna, kuru apšaudīja mūsu artilērija. Spriežot pēc sprādzienu dūmu mākonīšiem, tie lidmašīnas tuvumā it kā nebija, bet piepeši lidmašīna sāka strauji krist lejā un nonāca tieši virs mūsu novietnes. Lidmašīnas kritiens visos sacēla lielu sajūsmu, jo tādi skati ir liels retums. Tādēļ arī visi atstāja aizsegus un izskrēja uz klajāku vietu, lai labāk redzētu kritienu. Tāpat mūsu novērošanas balons, kurš atradās netālu no “Adatām”, redzot lidmašīnu krītot, pārstāja nolaisties zemē, bet palika karājoties nedaudz virs koku galiem.

Visiem par lielu pārsteigumu, krītošā lidmašīna nedaudz virs koku galiem izlīdzinājās un atklāja uz mūsu novietni ložmetēju uguni. Pēc tam strauji pagriezās un uzbruka novērošanas balonam, kuru aizdedzināja. No sāniem novērojām, ka lidmašīnas ložmetēja uguns rada gaišu ložu skrejliniju. Pēc tam, nepaceļoties augstāk par koku galiem, lidmašīna aizlidoja uz savām pozīcijām. Viss tas notika tik ātri, ka nedabūjām raidīt uz lidmašīnu nevienu šāvienu. Pie novērošanas balona gan atradās zenītložmetēji, bet apkalpi bija pārbiedējusi lidmašīnas ložmetēja uguns. Tā pameta ložmetējus un paslēpās zemnīcās. Mūsu 130. pulkā smējās, ka balons gan sadedzis, bet apkalpe dzīva. Pa dienu gaisā turējuši tukšu balonu.

Sengaidītais vācu uzbrukums tomēr pārsteidza vienu otru 130. pulka karavīru pie kāršu partijas (pulks atradās rezervē “Skriptes” rajonā). Dažu pēc iebaudītā ukraiņu degvīna grūti nācās piecelt ne vien viņa ziņnesim, bet arī vācu granātu sprādzieniem. Vācu artilērijas uguns bija tik spēcīga, ka zemnīcu logi un durvis drebēja. Visas pulka vienības ātri nostājās kaujas gatavībā. Vienības gan bija sagatavojušās kaujai, bet nebija nekāda rīkojuma kas darāms. Drīz sākās arī mūsu noietnes apšaudišana, bet retie šāviņi zaudējumus nenodarīja, tikai viena otra vienība izklīda. Apmēram pēc kādas stundas saņēmām no pulka štāba rīkojumu – 1. bataljonam uzdeva pāriet uz Mazās Juglas kreiso krastu un iet uz “Skripti”, lai saņemtu tuvākus uzdevumus no 186. divīzijas štāba. Pārejot uz Mazās Juglas upes kreiso krastu, kur zemākas vietas klāja savāda migla, visiem sāka stipri tecēt asaras un slapināties deguns, kas radās no gāzēm. Viens otrs mēģināja uzvilkt gāzmaskas, bet drīz tās bija jārauj nost, jo tās asaru tecēšanu neaizturēja. Arī pīpmaņiem nācās pieredzēt lielu pārsteigumu, jo papirosi uzsūca gāzi, kas pie pīpošanas radīja mutē rūgtu garšu. Nonākot pie “Skriptes”, izrādījās, ka 186. divīzija jau sagatavojusies uz projām braukšanu, lai glābtos no ienaidnieka artilērijas uguns. Mūsu bataljons tika novirzīts Mazās Juglas upes labā krasta pozīcijās, lai tur gaidītu tālākos rīkojumus. Tāda veltīga staigāšana zem ienaidnieka artilērijas uguns radīja zināmu sarūgtinājumu. Visi gaidīja vācu uzbrukumu, bet iepriekš nekas netika darīts, lai sagatavotos to atsist. Neviena vienība nekā nezināja – kas tai darāms uzbrukuma gadījumā. Pretuzbrukuma virzieni netika izlūkoti, par sakariem ar priekšējām karaspēka vienībām neviens

nedomāja ne pirms uzbrukuma, nedz arī uzbrukumam sākoties. Kas notiek pozīcijās uz Daugavas labā krasta, nezināja ne tikai mūsu 130. pulka štābs, bet arī 33. divīzijas štābs. Ar 186. divīzijas štābu, pēc tā aizbraukšanas no “Skriptes”, pulks vairs sakarus nenodibināja. Pretinieka artilērijas uguns, kas uzbrukuma sākumā vairāk tika virzīta uz artilērijas pozīcijām, palika sevišķi stipra, un tās uguns galvenokārt gūlās priekšējās kājnieku pozīcijās. Reizē ar artilērijas uguns pastiprināšanu, virs mūsu Mazās Juglas pozīcijām parādījās trīs vācu lidmašīnas, kuras lidoja ļoti zemā augstumā. Artilērijas uguns pārstāja, un tās pārtraukuma laikā virs mūsu pozīcijām nelielā augstumā visu laiku lidoja viena lidmašīna. Pēkšņais klusums un nezināšana, kas priekšā notiek, visus stipri nervozēja. Mums radās pārliecība, ka vācieši jau pārcēlušies pāri Daugavai. Bijām izbrīnījušies, kad no pulka štāba saņēmām paziņojumu, ka vācu pārceļšanās pāri Daugavai esot atsista, un 186. divīzijas daļas atrodoties savās pozīcijās. Nebija pagājusi pat ceturdaļstunda no minētā paziņojuma, kad pie manis ieradās bataljona komandieris un paziņoja, ka vācieši esot pārgājuši Daugavu un jau ieņēmuši “Kaparāmuru”. Bataljona komandieris deva sekojošu pavēli – 1. rotai uzbrukt gar “Skriptes” – “Kaparāmura” lielceļu, un pārējām vienībām izvērsties no manas rotas pa kreisi. Vai kādas vienības ir jau kontaktā ar ienaidnieku, vai no manis pa labi arī kāds uzbruks, to bataljona komandieris nezināja pateikt. Par pretinieku nekas tuvāk nebija zināms.

Pretuzbrukumā 130. pulks pārgāja diezgan enerģiski. Nebija tāda gadījuma, ka kāda vienība būtu atteikusies izpildīt uzbrukuma pavēles. Pretuzbrukumā raidītie bataljoni tika izstiepti vienā līnijā. Katrs bataljons sev rezervē atstāja vienu rotu, kura sekoja 200–300 soļu attālumā. Pēc priekšējo rotu pirmā trieciena rezerve saplūda kopā ar pārējām priekšējām vienībām. Pēc pirmās sadursmes ar pretinieku bijām izstiepti vienā līnijā bez flangu nodrošinājuma. Pirmās vācu vienības pulks sastapa “Pikalnes” pusmuižas rajonā. Tās bija nelielas atsevišķas grupas, 4–5 karavīri, apbruņoti ar vieglo ložmetēju. Saprotams, ka šāds pretspēks nespēja uzbrukumu apturēt. Tobrīd ne no vienas puses nebija artilērijas un mīnmetēju uguns. Mūsu rotas triecienā pārgāja viegli. Izrādījās, ka pulka ložmetēju rota, sakarā ar bataljonu straujo izvēršanos, nespēja sadalīties pa bataljoniem un uzbrukuma sākumā atradās vēl uz “Skriptes” – “Kaparāmura” ceļa, un līdz ar to, turpat arī ieņēma pozīcijas. Tā iznāca, ka manas rotas rajonā atradās vesela ložmetēju rota. Mūsu ložmetēju stiprā uguns bija tā, kas rotas aizrāva triecienā. Visi vienā līnijā ar “urrā” saucieniem pārgāja triecienā. Pēc šī uzbrukuma, kurš beidzās bez lieliem zaudējumiem, vienības ar sajūsmu devās uz “Kaparāmuru”. Tuvojoties “Kaparāmuram” mūs vāci apšaudīja ar stipru ložmetēju un retu mīnmetēju uguni. Rotas sāka nogulties, daudzas bedres un kartupeļu vagas piepildījās ar pakaļpalicējiem. Mūsu karavīri no visām pusēm uzstājās ar jautājumiem – kāpēc mūsu artilērija nešauj? Krievu lielgabalus pretinieka artilērija iznīcināja jau pašā Daugavas forsēšanas sākumā.

Es pievirzījos tuvāk pie pretinieka ieņemtajiem uzkalniem un piecēlos uz ceļiem, lai ar tālskati saskatītu pretinieku. Pēkšņi saņēmu stipru belzienu pa kreiso plecu, kas mani notrieca zemē – biju ievainots plecā. Te piepeši mūsu kreisajā spārnā iešalcās “urrā” saucieni, kas aizrāva līdz triecienā arī labā spārna rotas. Trieciens izdevās, un vienības sāka tuvojties “Kaparāmuriem”, bet te labajā spārnā parādījās neliela vācu grupa un sāka ar ložmetēju uguni apdraudēt uzbrūkošās rotas. Ejot uz aizmuguri novēroju, ka daži kareivji no labā spārna jau sāka skriet atpakaļ. Tas jau vēstīja, ka mūsu pretuzbrukumam tālāku panākumu nebūs.

Kad nonācu pulka štābā Mazās Juglas pozīcijās, es to atradu galīgi nevarīgā stāvoklī. Izrādījās, ka dažus simtus soļus no štāba uzsprāgusi gaisā patronu noliktava. Lielais gaisa spiediens un viens otrs zemes gabals bija štāba personālu kontuzējis. Biju pirmais ievainotais virsnieks, kas ieradās štābā. Pulka komandieris sāka mani iztaujāt, kā sekmējies pretuzbrukumam un izturoties kareivji. Izrādījās, ka pulka komandierim nebija telefonisku sakaru ar bataljoniem. Pulka štābā uzkavējās vairāk kā stundu, kamēr mani pārsēja pulka ārsts.

No šaušanas trokšņa bija vērojams, ka vienības nāk atpakaļ. Ieradās vairāki ievainotie kareivji un apakšvirsnieki, kuri pastāstīja, ka vācieši mūs no labās puses apejot, un rotas ar kauju nākot

atpakaļ. Pulka komandieris, atdevis pavēli par pozīciju ieņemšanu Mazās Juglas upes labajā krastā un pāriešanu uz aizstāvēšanos, ar štābu atgāja tālāk uz aizmuguri. Drīz pienāca 5. Zemgales latviešu strēlnieku pulks un nostājās pozīcijās pa labi no 130. pulka.”

Pulkvedis Jukums Vācietis, 5. Zemgales latviešu strēlnieku pulka komandieris:

“Visi ceļi no Rīgas uz ziemeļiem bija kā bāztin piebāzti ar daždažādiem braucamiem veidiem. Te bija traktori, veseli un salauzti vieglie automobiļi, te bija artilērijas vezumi, vezumi ar sievām un bērniem ratos un ap ratiem. Brauca ne tikai pa ceļu, bet arī pa ceļa malām un taisni pa laukiem un krūmiem.

Nāca prātā domas: priekš kam Vācijai vajadzīga Rīga? Nekādas stratēģiskas nozīmes Rīgai priekš Vācijas nebija. Tikai pacelt Francijas frontē piekauto laupītāju garastāvokli. Par vēlu nākt uz Krieviju. Vajadzēja nākt pašā kara sākumā, kad te bija stratēģiski objekti: Krievijas armija, valsts tehniskā kara bāze – Petrograda. Tagad, līzdami Krievijā un sagrābdami bez kāda aprēķina vienu teritoriju pēc otras, viegli varēja “aizrīties”. Vācijas stratēģija vēlreiz pierādīja, ka tā nebija spējīga pasaules karu vest.

Latviešiem bija padarīta sāpīga rēta un mūžam neaizmirstama pārestība. Mēs labi zinām, ka visi vācieši sen jau ir hipnotizēti no domām, ka Baltija ir Vācijas kolonija. Vecajā Krievijā pa cara laiku tādas blēņas varēja ienākt galvā. Tad pat Krievijas politika bija vācu, īpaši Baltijas muižnieku rokās. Vāciešiem toreiz bija tiesības runāt, ka Krievija dzīvojot no viņu talantiem, ka viņi esot vēsturiska tauta, ka viņos esot pasaules gars ieperējies. Tomēr tas viss nedeļa tiesību Vācijas valdībai iznīcināt tautu, kurai ir zināma vēsturiska izturība, kuru vēsture iznesa caur septiņsimts gadu ilgu verdzību. Tagad caur Krievijas revolūciju latvieši bija dabūjuši brīvību, bet Vācija un vācieši bija tie, kas bija gatavi mūs ar kājām samīdīt.

Protams, jau tanī vēstures stundā mēs sapratām, ka tiksim pārspēti. Bet mēs šo apziņu pieņemām ar vīrišķību, kā varoņi, ar savām dzīvībām un asinīm pierādīdami, cik dārgs mums ir katrs Latvijas stūrītis. Visu ko var aizmirst, bet to, ka Vācija centās nožņaut revolucionāro Krieviju, ka, ejot uz šo mērķi, viņa samīdīja zem kājām Latviju, to viņai nepiedos neviens kulturāls cilvēks nemūžam. Vācu imperiālisti par to nedomāja. Viņiem pašiem bija nāve zobu galos. Vajadzēja kaut Krievijā revanšu meklēt.

Bet latviešu strēlnieku asinis plūda pie Juglas krastiem, viņas rādīja vāciešiem, ka mūsu krūtīs pukst karsta sirds, pildīta ar mīlestību uz Latviju, ka mēs neizklīdīsim... ka mēs centīsimies nākt atpakaļ kā uzvarētāji.

Pēc briesmīgās artilērijas darbības, atkal visas baterijas uz reizi apklusā. Mēs gaidījām sturmi. Bet pēdējā vietā parādījās, pavisam zemu pār mūsu pozīcijām, vācu aeroplāns un aplidoja ķēdi no flanga līdz otram un atpakaļ, gribēdams izlūkot, vai latvieši bēg vai ne. Redzēdami, ka bēgļu nav, lidotāji deva signālu. Atkal iesākās artilērijas uguns. Pēc pusstundas atkal klusums, un atkal aeroplāns pār mūsu pozīcijām. Pēc tam atkal artilērijas uguns. Gūstekņi vakarā mums stāstīja, ka pie pirmā uzbrukuma esot bijuši tik lieli zaudējumi, ka vācu priekšniecība bijuse spiesta laist artilēriju vaļā ar visu viņas spēku, lai sagatavotu kājniekiem vieglāk panākumus.

Artilērija apklusā, un visā 5. Zemgales pulka frontē vācieši grūdās uz priekšu. Dažās vietās aizžogojumu vairs nebija, un tur viņi uz reizi ieradās mūsu tranšējās. Iesākās viena no vissīvākajām kaujām, kādu var tikai iedomāties. Pa lielākai daļai kauja notika pie mūsu tranšējām. Te no abām pusēm tika laistas darbā rokas granātas un štiki, 4. rotas komandieris kapitans Mucenieks “saķērās krūtīs” ar vācu rotas komandieri, kurš bija savu rotu vedis uzbrukumā. Mucenieks, kaut arī tika ievainots, tomēr saņēma savu pretinieku gūstā. Vienā mūsu rotā bija gadījums, ka mūsu strēlnieki dzina vāciešus atpakaļ pa muguru ar ēdiena katliņiem un akmeņiem.

Pulka labā spārnā vāciešiem izdevās pārraut mūsu līniju. Te mūsu spēki tika galīgi iznīcināti. Vācieši sāka doties uz “Sīļu” pusi. Viņiem es pretim sūtīju kavalērijas brigādi. Kreisā pulka flangā vācieši aizrāvās zemgaliešiem aizmugurē caur bijušām tukumiešu pozīcijām un devās uz “Bērziņu”

pusi. Pēc kāda laiciņa mani ordinārieši atāja no Valdenrodes puses atpakaļ un ziņoja, ka kavalērijas brigāde bēgusi no turienes uz Ropažu pusi.

Lai kā nekā izpalīdzētos ar esošiem spēkiem, es pavēlēju divām 7. Bauskas pulka rotām kapitana Vītola vadībā iet kontratakā uz “Sīļu” pusi un aizdzīt vāciešus atpakaļ, bet kapitans Vītols bēga kopā ar savām rotām aizmugurē. Uz “Sīļu” pusi tika sūtīti divi “vzvodi” no 2. zemgaliešu rotas, kura bija manā rezervē.

Centrā, pie “Skriptes” vācieši atkal tika atspiesti atpakaļ ar lieliem zaudējumiem. No šī laika kautiņš turpinājās visā pulka frontē. Dažās vietās vācieši tika atsviesti, dažās viņiem izdevās, uz ilgāku vai īsāku laiku, palikt mūsu tranšējās. Zaudējumi 5. Zemgales pulkā bij tik lieli, ka uz katriem pārdesmit soļiem iznāca pa vienam kareivim. Vācieši pieveda frontē arvien jaunas rezerves, kuras grūda cīņā, gribēdami tikt ātrāk uz priekšu...

Saulīte jau sen bija nogājuse. Lielā kara darbība apklusā. No Mazās Juglas krastiem skrēja gaisā daudzums visvisādu raķetu. Karaspēkus bija ļoti grūti dabūt kopā un ievest satiksmi.

Zemgales pulks stāvēja pozīcijās pie “Skriptes” ceļa starp “Auļiem” un “Bērziņiem” un apšaudījās ar vāciešiem, kuri nepierādīja lielu gribu no jauna lauzties ugunī. Mežā bij’ drūmi. Garastāvoklis nospiests, bet sirdsapziņa skaidra. Ap plkst. 22.00 Zemgales pulks atnāca pie “Riekstiņiem” un ieņēma tur pozīcijas kalnāja pie krogus ēkas.”

Piezīme – atmiņu fragmentā aprakstīti kaujas 2. dienas notikumi

Strēlnieks Kārlis Baltgailis, 5. Zemgales latviešu strēlnieku pulka jātnieku izlūku komanda:

“1. septembra agrā rītā mūs uzmodināja nikna un nepārtraukta artilērijas viesuļuguns dunoņa Daugavas pusē. Nebija šaubu – tur sākusies kauja. Steidzīgi seglojam zirgus un dodamies uz Ropažu muižu. Pie atsevišķām lauku mājām pulcējas strēlnieki. Satraukums. Štābā no armijas vadības pienākusi ziņa, ka vācieši mēģinājuši forsēt Daugavu, bet atsisti. Šai ziņai tomēr nevar ticēt. Laiks iet, un dobajā dunoņa pamalē nemazinās. Uz ceļiem parādījušies bēgļi, kuri stāsta, ka vācieši jau esot Daugavas šīnī pusē. Nāk ievainotie karavīri un bēgoši krievu zaldāti – bez ieročiem un daži pat bez cepures. Mums rīkojums – aizturēt dezertierus un griezt tos atpakaļ. Veltīgas pūles. Pa katru stundu bēgošo skaits vairojas, tāpat – ievainoto un no gāzes saindēto.

Strēlniekos uztraukums – kamdēļ mūs nesūta uz fronti, jo tur vārās kā raganu katlā. Ievainotie stāsta, ka pēc ārkārtīgi niknas apšaudes arī ar gāzu lādiņiem, vācieši pārcēlušies pāri Daugavai un piespieduši krievu karaspēku atkāpties. Bet armijas štābs vēl arvien ziņo par vācu uzbrukumu sekmīgu atvairīšanu.

Nav vairāk ko gaidīt. Uz ceļa sāk pulcēties Zemgaliešu rotas. Piebrauc munīcijas diviņi. Strēlnieki steidzīgi ņem no tiem patronas un rokas granātas. Neparasts skats – no Ikšķiles puses nāk izklaidus krievu sakautās armijas cīnītāji, brauc armijas vezumos saklupuši karavīri. Visi steidzas tikai projām, bet šeit, stingrās rindās stājas strēlnieki un gaida pavēli, lai dotos uz priekšu. Pie kroga gala sastājušās dažas bēgļu sievas, skatās nopietni un skumji uz mums – latviešu kara vīriem. Kāda jauna meitene saplūkusi dāliju ziedus pienāk un sāk tos izdalīt tuvāk esošajiem strēlniekiem.

Atskan pavēle un dodamies ceļā. Steidzamies. Vācieši jau esot izlauzušies labu gabalu uz priekšu. Tuvojamies Mazajai Juglai, rotas sagūlās pa labi un pa kreisi, lai ieņemtu agrāk sagatavotās Mazās Juglas aizsardzības līnijas. Mūsu komanda apmetusies sīkās priedītēs pa labi no ceļa. Nokāpuši no zirgiem, klausāmies kā pāri mums aizgaudo vāciešu lādiņi un daži plīst augstu virs mūsu galvām. Riebīga ir krītošo šķēpeļu smilkstoņa. Mežmalā nogūlusies kāda krievu pulka ķēde, bet pēc neilga laiciņa viņu tur vairs nav.

Kādu puskilometru priekšā ir Mazās Juglas upe. Pa labai rokai no ceļa, mežmalā pie kādiem veciem mūra šķūņiem novietojies pulka štābs, telefonisti, daži artilērijas virsnieki un starp kokiem mūsu zirgi. Pie štāba nāk un iet ziņneši, zvana telefoni. Saņemmu rīkojumu no pulkveža Vācieša doties ar steidzošu ziņu uz otrās latviešu brigādes štābu, kurš atrodas “Bajāru” kroga tuvējās dzirnavās.

5. latviešu strēlnieku pulka jātnieku izlūku komandas karavīrs Kārlis Baltgailis (Latvijas Kara muzeja krājums)

6. latviešu strēlnieku pulka jātnieku izlūku komandas karavīrs Niklāvs Strunke (Latvijas Kara muzeja krājums)

5. latviešu strēlnieku bataljona jātnieku izlūku komandas karavīri Rīgā, pie Krusta baznīcas, 1916. gads (Latvijas Kara muzeja krājums)

“Bajāns” rikšo gausu soli, šodien jau diezgan ir auļots. Vēla novakare. Jo tālāk no frontes, jo biežāk sastopu gājējus un braucējus. Retie bēgļi nogriezušies ar saviem ratiem un pie tiem piesietām gotiņām ceļa malā. Noguruši, noskumuši.

Mežā atskan rets šaviens, tur kāds “gudrinieks” liek draugam nošaut kādu viņa kreisās rokas pirkstu. Ir jau tādi “speciālisti”.

Pie “Bajāru” kroga uz Lubānas lielceļa daudz braucēju un gājēju. Ceļš piepildīts. Krievu armija atkāpjas. Dodos uz lielā štāba novietni netālajās dzirnavās. Sameklējis dežūrējošo adjutantu, nododu viņam savu sūtījumu un palieku gaidot atbildi. Pēc kāda laika atbilde ir man rokā un varu doties atpakaļ ceļā. Nav ko steigties. Nakts ir gara, un arī ceļš nav īsais. Mazās Juglas pusē blāzmo debesis – tur kaut kas deg. Man pretī no tumsas iznirst atsevišķu kareivju stāvi. Viņi ir bez ieročiem un klusēdami dodas prom no briesmām. Ko viņiem teikt? Viņi bailīgi paraujas sānis un nozūd tumsā. Jo tuvāk fronteī, jo ugunsgrēks mutuļo spēcīgāk. Beidzot esmu atgriezies, nododu pulkvedim atvesto atbildi un pievienojos saviem draugiem, kas izvietojušies tepat zem priedītes.

Pamazām aust gaisma. Vēl aizvien redz augstus dūmus un dūmus pāri degošajām noliktavām. Brokastis paēduši vācieši uzsāk uzbrukumu mūsu aizsardzības līnijai. Ir liels troksnis, jo pilnā sparā darbojas visi vācu cīņas ieroči. Sākas arī mūsu jātniekiem dažādi uzdevumi, tā kā pēdīgi pie štāba paliekam nedaudz vīru. Dzirdu, ka krievu artilērijas virsnieks ziņo pulkvedim, ka viņiem municija esot pie beigām. Pulkvedis nervozē, jo gaida apsolītos papildspēkus – artilērijas vieglās un smagās baterijas. Mums palīgā nākot vesela krievu divīzija – tomēr viņus neredz. Nu jau laiks krietni pāri pusdienai. No rotām zvana par lieliem zaudējumiem un par viņu apņemšanos atkāpties. Ievainoto skaits vairojas. Pa ceļu nāk trīs vīri – viens nes uz pleca sašautu “Kolta” ložmetēja stobru, ar roku pieturot draugu, kuram sabindēta roka un galva, arī trešais nācējs ir ievainots. Pirmais jautā, ko darīt? Pulkvedis atbild – nolikt “Koltu” un atiet. Tad trīs vīri izšķiras, ievainotie dodas uz aizmuguri, ložmetējnieks paņem šauteni un atgriežas ierakumos. Stāvoklis paliek arvien nopietnāks. Artilērijas virsnieks ziņo, ka viņiem uz lielgabaliem atlicis tikai pa astoņiem šāvieniem. Pulkvedis saka – kad tie būs izšauti, varēsiet atstāt pozīcijas. Seko steidzīgas krievu lielgabalu zalves, un mūsu vienīgā artilērija aplūst. Dažos frontes posmos sāk rasties tukšas vietas – mūsu spēki sāk izsīkt... Pulkvedis Vācietis pieaicina mani, un dod rakstisku rīkojumu 7. pulka priekšniekam nekavējoties sūtīt palīgspēkus, bet man – bez tiem neatgriezties. Aizjāju. 7. pulks esot kaut kur pa kreisi no lielceļa. Beidzot ieraugu pie kādas mājas kareivjus. Meklētie atrasti. Ar 3. rotu pāri tīrumiem un pļavām dodos uz mūsu atrašanās vietu. Ātrāk! Pāri mūsu galvām pārlido vācu lidmašīna, un drīz vien pār mūsu galvām sprāgst vācu šrapneli. Jau esam uz kara ceļa. Tālumā redzu uz ceļa iznākušu vīru, kurš krata dūres. Dodu “Bujānam” piešus un nesos pie viņa. Tas ir “Vecais”, kliež: “Kur tik ilgi! Vai neredzi, fronte ir pārrauta!” Pa ceļa grāvjiem steidzas pieliekušies 7. pulka vīri, jo ceļu no labās puses sāk apšaudīt vācu ložmetējs. Pajāju pa ceļu tālāk uz priekšu, kur var redzēt pļavu un labā gabalā pa to – vācu ķēdi. Atnākušie strēlnieki dodas tiem pretim. Pulkvedis runā pa telefonu ar rotām liekot pamazām tām atkāpties, lai turpinātu cīņu. Dažas rotas vairs neatbild. Pulkvedis liek telefonistiem novākt vadus. Parādās atējošo rotu paliekas. Pulkvedim pieved zirgu, bet viņš nesteidzas. Mūsu jātnieku pulciņš sarāvēs pavisam mazs.

Vācieši redzams pamanījuši mūsu atkāpšanos, jo sāk nikni šaut viņu artilērija. Sākam arī mēs atkāpties. Pulkvedis soļo vezdams zirgu pavadā, tāpat daži viņa pavadoņi un mēs. Kad tiekam sīkajā meža jaunaudzē, kāpjam zirgos un uzmanīgi dodamies uz priekšu. Vācieši nikni šauj, veidojot tā saucamo uguns aizkaru. Labi, ka šis aizkars iet labu laiku mums pa priekšu.”

Piezīme – Kārlis Baltgailis (1893–1979), izcils latviešu gleznotājs–batālists, strēlnieku cīņu tēlotājs. Par varonību kaujā pie Mazās Juglas upes tika apbalvots ar 4. šķiras Svētā Jura krustu

Strēlnieks Jānis Gulbis, 8. Valmieras latviešu strēlnieku pulka sakarnieku komanda:

“1917. gada 1. septembrī, sestdienas rītā tālumā bija dzirdama stipra artilērijas rūkoņa. Spriedām

visādi, bet nonācām pie viena slēdziena – ja vācieši būtu pārnākuši Daugavai pāri, tad mēs jau sen šeit nesēdētu, bet būtu tur un klapētu “frīčus”, ka lupatas vien putētu. Nebijām vēl beiguši lāgām spriest, kad saņēmām pavēli steigšus doties uz pozīcijām. Pēc dažām minūtēm, sarkaniem karogiem plīvojot, un skanot dziesmām, soļojām uz Ikšķiles pusi. Pie Zaķu muižas izklidām ķēdē, jo vāciešu baterijas pa retam apšaudīja. Pie Mazās Juglas novietojāmies pa labi no tās, pie “Štālu” mājām. Strēlnieki uz ātru roku nostādīja ložmetējus un patšautenes, lai izdevīgā brīdī varētu frīci apsveikt. Krievu kareivji bēga bariem. Arī mūsu baterija nestrādāja. Tikai viens lielgabals, kā putnu biedēklis, pa retam izšāva, meža malā nostādīts. Mēs izvilkām telefona līniju, lai var ar rotām un štābu sazināties. Pa retam parādījās viens otrs izlūks, kurus mūsējie “nolaida no kājas”.

Aiz Mazās Juglas, diezgan patālu uz pakalna, bija salasījušies vairāki vācu virsnieki un, turot karti rokā, par kaut ko sprieda. Viens no tiem rādīja ar roku uz mūsu pusi. Ložmetējnieki nesnauda. Tai vietā, kur stāvēja virsnieki, pacēlās putekļu mākonis, un pēc tam neviena vairs neredzējām. Vēlāk daži stiepa uz muguras ievainotos prom, bet arī tos netaupīja. Pēc neilga laika vācietis sāka darboties uz mūsu ierakumiem un zemnieku mājām ar artilēriju.

Vācietis arvien spiedās mums virsū, bet ložmetēju un šauteņu uguns nelaida tos tuvāk. Rotu komandieri zvanīja ļoti bieži, pieprasdami papildspēkus. No štāba atbildēja, lai turas, cik var, jo no Cēsīm nāk strēlnieki palīgā. Par šo ziņu bijām ļoti priecīgi un ticējām, ka sadzīsim drīz visus vāciešus Daugavā. Bataljona komandieris Aplociņš ar divām rotām pārlēca ierakumus un, pārgājis Mazo Juglu, devās pret vāciešiem durkļu cīņā. Pulka komandieris Avens, to uzzinājis, deva pavēli tam atgriezties. Tā pagāja pirmā diena. Naktī kauja tapa klusāka, jo vācietis uzbrukumā nenāca. Mēs naktī gaidījām pienākam papildspēkus, bet velti.

Pienāca rīts, bet palīgu nebija. Neatlika nekas cits, kā paļauties uz pašu spēkiem un nezaudēt cerības.

Otrajā dienā vācietis bija savilcis lielākus spēkus un nāca arvien vairāk mums virsū... Strēlnieki cīnījās nepaguruši, atsisdami katru uzbrukumu. Kauja turpinājās nepārtraukti visu dienu. Te, no štāba piezvanīja pulka komandieris Avens un lika pie aparāta piesaukt rotas komandieri. Biju tad par stacijas vecāko telefonistu. Aizsūtīju vienu pēc rotas komandiera. Pulka komandieris Avens, nevarēdams rotas komandieri sagaidīt, lika man viņam pateikt, lai tūdaļ atkāpjoties un glābjoties, jo vācietis pārrāvis fronti aiz mūsu pulka kreisā flanga un gribot mūs ielenkt. Kad piesteidzās rotas komandieris, ar štābu vairs nevarēja sazvanīties, jo tas bija jau atkāpies. Tad nodevu viņam pulka komandiera pavēli. Pulks sāka atkāpties. Līniju noņemt vairs nepaspējām. Es paķēru telefona aparātu, citi – tukšās telefona kaučukas. Kad bijām atkāpušies nelielu gabalu, vācietis no kreisā spārna sāka mūs dūšīgi apšaudīt. Mēs šāvām pretīm un līdām pa krūmiem. Tikām visi sveikā cauri, bet bija arī pēdējais brīdis – būtu tikai drusku nokavējušies, tad vācieši būtu mūs ielenkuši.”

Jānis Krūmiņš, 8. Valmieras latviešu strēlnieku pulka virsnieks:

“Pulka štābā pašlaik ēda pusdienas. Blakus istabā iezvanījās telefons. Pēc brīža dežūrējošais virsnieks sauca: “Kungi, jāiet! Uz Mazo Juglu – jāaiztur vāciešu tālākā virziņā Ropažu virzienā, jo viņi pie Ikšķiles jau esot pārgājuši pāri Daugavai.” Komandieris nolasa telefonogramu: “Nekavējoši ar pulku iziet caur Zaķu muižu virzienā uz Mazo Juglu, ieņemt un uz aizstāvēt pozīciju uz minētās upes labā krasta, no tilta pie “Čekuļu” mājām – pa labi, līdz upes līkumam, pie “Melnmuguru” mājām – pa kreisi. Pavēle tiks piesūtīta vēlāk.” Tā, jāiet! Pulksten 14.40 Sāk zvanīt telefoni – tiek nodoti rīkojumi gājienam. Pēc minūtēm 20 pie “Lauvas kroga” stāvošā pulka daļa jau bija nostājusies gājiena kārtībā uz ceļa. Īsa komandiera uzruna, tad – soļos marš! Mēs ejam. Ātri, steigšus, gandrīz vai skriešus. Garastāvoklis negaidīti labs. Strēlnieki runā: “Nu, “frīcīt”, dabūsi peldēt atpakaļ!” Cits smejas. Pa ceļam viena otra rota uzvelk dziesmu. Neticam, neviens negrib pielaist, ka Rīga kritīs, ka vācieši ieņems visu latviešu zemi. Drīz esam jau pie Zaķu muižas. Tur pievienojas pulka otrais bataljons. Ejam tālāk pa plato, blankoto ceļu. Pretīm nāk atsevišķi krievu kareivji. Nāk viņi, apmulsuši, nevarīgi. Uzrunā strēlniekus: “Par vēlu! Labāk neejiet! Vācietis jau sen pāri Daugavai!”

Vecs, rūdīts strēlnieku apakšvirsnieks neiztur šo glēvuļa runāšanu un dod krievam krietnu belzienu pa skaustu. Krievs kūleņiem ievēlas grāvī. Vecais veterāns pēc tam dusmīgi nosaka krievu valodā: “Spi, zaraza!” Skan strēlnieku smiekli. Krievelis bēdīgs izlīda no grāvja, nopurinājās un bēdīgs atsēdās ceļa malā. Gāja garām strēlnieki, smējās: “E–he! Unķerskiĭ kulak poņuhal!”

Jo tālāk gājām, jo vairāk krievu nāca pretim – nekārtībā, bez komandas, pa divi un vairāk. Tas atstāja nospiedošu iespaidu. Ap pulksten 18.00 jau bijām pie Mazās Juglas. Rotas saņem uzdevumus un iziet pa iecirkņiem. Pulka štābs novietojās pa kreisi no ceļa, mežā aiz “Pidiņu” mājām. Tur jau bija speciāli uzceltas mājiņas. Pa kreisi no mūsu pulka – 5. Zemgales strēlnieku pulks, bet pa labi vajadzēja būt kādam krievu pulkam, sakaru ar kuru tomēr nebija. Nakts pagāja mierīgi. Priekšā pa kreisi bija dzirdama apšaudīšanās. Nākošajā dienā no rīta mūs apciemoja reti vācu šaviņi. Rotas bija novietojušās pa krūmiem un lielā kartupeļu laukā, izvirzoties soļus 100–150 uz priekšu no meža. Priekšā netālu, pat dažviet 20 soļu attālumā, likločiem vijās krūmu ceriem apaugusi Mazās Juglas upe. Aiz Mazās Juglas apvidus bija klajs ar slīpu nogāzi uz mūsu pusi. Pēc pusdienu vāciešu artilērija sāka mūs apšaudīt. Šaviņi gulās pie mežmalas, rotu stāvoklis bija drošs. No pulka štāba mežmalas priedē tika izlikts novērotājs – virsnieks, kurš pārredzēju tālu visu priekšieni. Uguns pieauga. Tās galvenais spēks vērsās pa kreisi, pret 5. pulku. No novērošanas punkta varēja redzēt, ka vācieši vairākiem viļņiem plūda lejā pa nogāzi uz Mazo Juglu. Atmiņā palikusi neaizmirstama aina. Kalna galā, soļus 2000, parādās vācu priekšnieku grupa jāsus. Viņi ar tālskatu novēro priekšieni. Vācu priekšējās daļas jau ved niknu apšaudīšanos ar mums. Grupu novērojis arī mūsu 3. rotas komandieris. Atskan pirmā zalve – nokūp smiltis krietnu gabalu tuvāk. Pēc mirkļa otrā – divi jātnieki noveļas no zirgiem, daži zirgi klūp, grupa acumirkli izklist. Tad otra aina – podporučiks P. stāv kājās kartupeļu laukā un nemitīgi šauj. Blakus ceļos nometies kareivis padod viņam patronas. Pašauj brīdi – noguļas kartupeļu laukā. Tad atkal kājās – atkal šauj. Gandrīz ik pēc šaviena redz kūleņojam kādu vācieti. Vācieši ir jau pie upes. Viņi no mūsu niknās uguns cieš smagus zaudējumus. Te no kreisā spārna, no 8. rotas, kura novietota ārā upes līkumā uz kreisā krasta, ziņo, ka 5. pulka blakus vairs nav. Arī no pulka štāba nevar sazvanīt 5. pulku. Tātad atgājis, atstājis pozīcijas, neziņodams kaimiņiem. Dusmas, sašutums! Vācieši jau parādās pulka kreisajā spārnā. Stāvoklis kritisks – pa labi krievu nav, pa kreisi latviešu arī nav. Pulka komandieris zvana uz pulka štābu. No turienes pasaka: “Turieties, kamēr varat. Kad vairs nevar – atējiet uz jaunu pozīciju pie upītes, mežā no “Ķiūļiem” līdz “Šmīziņiem”.” Neko teikt – apmēram 10 km gara fronte. Te pēkšņi pa kreisi no pulka štāba, no biezokņa soļus 120 parādās vācieši. Izlūku komanda tos ietriec atpakaļ mežā. Stāvoklis kļūst nedrošs. Liekam atiet. Uz ātru roku noņēmām telefonu vadus, rotas sāk lēni, pakāpeniski virzīties atpakaļ. Sajūta skumja, spiedoši smaga. Tātad jāiet. Bet negribas iet. Pie štāba esošo rokas granātu un patronu krājumu vairs nevar izvest – sazviežam akā. Netālu skan šāvieni. Vai tiešām jāiet? Jāiet – saka blakus stāvošais dūšīgais apakšvirsnieks. Tiešām – esam palikuši tikai abi. Bet mājiņas nevar atstāt vāciešiem – jāaizdedzina. Ātri uzliesmo sausie salmi un paegli, kurus iemetam mājiņu durvīs. Mazas sarkanas liesmiņas, kā kāras mēlītes, šaudās gar durvju stenderēm. Jau uzliesmo jumts. Sēdu uz celma un skatos. Negribas iet. Tik sāpīgi apzināties, ka nāks citi – viņi, ienīstie vācieši! Rodas šaubas, vai viņus kādreiz aizdzīs atpakaļ, vai izdosies Fricīti Daugavā peldināt. Te apakšvirsnieks spēji rauj mani pie rokas un kliec – vācieši! Jā, no biezokņa soļus 80 iznākuši kādi 20 vācieši! Skrejam. Kājas ī nemana celmus. Galvā vienīgā doma – tikai nekļūt vāciešu nagos! Priekšā grāvji – pat nemanu, kā pārlecu. Pēc laba laiciņa panākam pulku. Pa ceļa abām pusēm uz aizmuguri virzās rotas. Virs galvām, līdz ar koku galotnēm – piecas vai sešas vācu lidmašīnas. Nepatīkama, apkaunojoša sajūta, ka nevari nekā izdarīt. Reti vāciešu šaviņi krīt gājiena astē. Ievainoto maz...

Pulkā ļaužu mazāk, kā izejot uz Mazo Juglu. Daļa ievainoti, daži krituši, daži mežā nomaldījušies. Visiem ļoti gribējās ēst, jo nebijām ēduši jau otro dienu. Ēdām kāļus, burkānus, ko pa tumsu varējām sagramstīt. Sāka jau gaisma aust un varēja izšķirt burkānu no bietes. Ēda virsnieki, ēda strēlnieki. Izgājām Zaķu muižai cauri un apmetāmies “Baguma” mājās Lielās Juglas upes krasta

likumā. Nogurums bija liels – tas pārvarēja pat ēstgribu. Vācieši nebija tālu. Grūti bija apsardzību izlikt – miegs un nogurums lieca galvu uz krūtīm. Daudzos strēlniekos bija radies īgnums – kur tad krievi, kur artilērija, ko tie dara, vai mums vieniem jākaro? Šis rūgtums bija lasāms daudzās nogurušajās sejās. Zuda mērķis – latviešu zeme, zuda ticība krieviem.”

LATVIEŠU STRĒLNIEKU KAUJAS UN LIELĀKĀS SADURSMES 1915./1917. GADĀ. INFORMĀCIJA PAR ZAUDĒTAJIEM KARAVĪRIEM

1. DAUGAVGRĪVAS LATVIEŠU STRĒLNIEKU BATALJONS (PULKS)

1915.25.10. – “Kraslovski”, pie Tīreļpurva (4 krituši, 5 ievainoti, 3 pazuduši)
1915.29.10. – pie “Plakaņiem” Misas upes labajā krastā (4 krituši, 11 ievainoti)
1915.02./03.11. – Olaines muiža
1915.03.11. – pie “Mangaļiem” Tīreļpurvā (19 ievainoti, 6 pazuduši)
1915.04.11. – Olaines purvs pie “Kūtniekiem” (22 krituši, 63 ievainoti, 19 pazuduši)
1915.23.11. – pie “Veisiem” Misas upes kreisajā krastā (2 ievainoti)
1915.03.12. – “Kūtnieku” tuvumā pie Olaines purva (1 kritis)
1915.18./19.12. – Katrīnmuiža, pie Ķekavas (3 ievainoti)
1916.12./13.03. – pie “Veisiem” (6 ievainoti)
1916.13.03. – “Krogzemji” pie Misas upes (8 kritušie, 26 ievainoti, 4 pazuduši)
1916.21.03. – pie “Frančiem” Ķekavas tuvumā (134 krituši, pazuduši, 223 ievainoti)
1916.16./22.07. – “Skates”, Ķekavas frontē (106 krituši, 569 ievainoti, 37 pazuduši)
1917.05.01. – “Mangaļi” un “Skangaļi” (102 krituši, 354 ievainoti, 25 pazuduši)
1917.07.01. – Tīreļpurvs (8 krituši, 60 ievainoti)
1917.10./14.01. – Tīreļpurvs (4 krituši, 38 ievainoti)
1917.25.01. – Tīreļpurvs (22 krituši, 117 ievainoti, 12 pazuduši)
1917.30./31.01. – Tīreļpurvs (99 krituši, 140 ievainoti)
1917.01./03.09. – pie Rīgas un Šmīziņkroga (4 ievainoti, 427 pazuduši)
1917.10.09. – pie Siguldas (1 kritis)
1917.11.10. – pie Siguldas (2 krituši, 4 ievainoti)

2. RĪGAS LATVIEŠU STRĒLNIEKU BATALJONS (PULKS)

1915.31.10. – pie “Meža Odiņiem” (1 kritis, 3 ievainoti)
1915.02.11. – pie “Mežbeltēm”, starp Sloku un Ķemeriem (9 krituši, 39 ievainoti)
1915.07./11.11. – Ķemeru tuvumā (5 krituši, 28 ievainoti, 14 pazuduši)
1915.18.11. – pie Smārdes kroga (1 kritis, 1 ievainots)
1916.02.01. – pie “Mangaļiem” Tīreļpurvā (1 kritis)
1916.18./19.01. – Jegansona mežs, Tīreļpurva tuvumā
1916.09.03. – pie Bērzsmentes (7 krituši, 10 ievainoti)
1916.21.03. – pie “Frančiem” Ķekavas tuvumā (128 krituši, pazuduši, 187 ievainoti)
1916.02.05./04.07. – Ikšķiles priekštilta nocietinājumi (40 krituši, 188 ievainoti)
1916.08./09. – pie Smārdes (2 krituši, 38 ievainoti)
1916.08./11.10. – Ikšķiles priekštilta nocietinājumi (2 krituši, 23 ievainoti)
1916.31.10. – Daugavas kreisais krasts pie Ogres (16 krituši, 2 ievainoti, 5 pazuduši)
1917.05.01. – Tīreļpurvs (125 krituši, pazuduši, 275 ievainoti)
1917.06./11.01. – Tīreļpurvs (26 krituši, 150 ievainoti, 26 pazuduši)
1917.25.01. – Tīreļpurvs (63 krituši, 230 ievainoti, 133 pazuduši)
1917.30./31.01. – Tīreļpurvs

1917.01./03.09. – pie Rīgas un Šmīziņkroga (krituši 5, ievainoti 19, pazuduši 437)
1917.10./11.10. – pie “Krustkalniem” un “Vecimmām” Jūdažu tuvumā

3. KURZEMES LATVIEŠU STRĒLNIEKU BATALJONS (PULKS)

1915.04.11. – Pavasara muiža pie Slokas (89 krituši, 204 ievainoti, 25 pazuduši)
1915.07.11. – pie Ķekavas (7 krituši, 20 ievainoti)
1915.07.11. – “Upes Odiņi” pie Lielupes (2 krituši, 3 ievainoti)
1915.08.12. – pie Bērzsmentes (2 ievainoti)
1916.10.01. – “Staķi” un “Pitļi” pie Ķekavas (1 ievainots)
1916.11.01. – pie Katrīnmuizas (3 krituši, 5 ievainoti)
1916.08.02. – uz austrumiem no Saulgožkalna Ķekavas tuvumā (nav zaudējumu)
1916.14.04./10.09. – Ikšķiles priekštilta nocietinājumi (108 krituši, 454 ievainoti)
1917.05.01. – Tīrelpurvs (150 krituši, 382 ievainoti, 35 pazuduši)
1917.06./11.01. – Tīrelpurvs (14 krituši, 47 ievainoti)
1917.25.01. – Tīrelpurvs (102 krituši, 257 ievainoti, 335 pazuduši)
1917.30.01. – Tīrelpurvs (27 krituši, 184 ievainoti)
1917.01./03.09. – pie Olaines un Ropažiem (2 krituši, 21 ievainots, 485 pazuduši)

4. VIDZEMES LATVIEŠU STRĒLNIEKU BATALJONS (PULKS)

1916.16.02. – pie Ķemeru–Tukuma šosejas (2 krituši, 2 ievainoti)
1916.14.02. – pie Smārdes kroga (4 pazuduši)
1916.10.03. – pie Klapkalnciema un Ragaciema
1916.15.04. – starp Smārdi un Rīgas jūras līci (5 kritušie)
1916.01.09. – pie Ķemeriem (4 kritušie, 25 ievainoti)
1916.08./09. – pie Smārdes, Ķemeriem (15 kritušie, 52 ievainoti)
1917.05./06.01. – Tīrelpurvs (177 kriti, 525 ievainoti, 218 pazuduši)
1917.11./13.01. – Tīrelpurvs
1917.25.01. – Tīrelpurvs (kopā 896)
1917.30./31. – Tīrelpurvs (kopā 217)
1917.02.09. – pie Grēna muižas Olaines tuvumā

5. ZEMGALES LATVIEŠU STRĒLNIEKU BATALJONS (PULKS)

1916.21.03. – pie “Frančiem” Ķekavas tuvumā (1 kritušais, 6 ievainotie)
1916.16.07. – pie “Lapsām” Olaines tuvumā (2 kritušie, 37 ievainotie)
1916.29./30.08. – pie Smārdes (4 kritušie, 20 ievainotie)
1916.31.08. – pie Smārdes (6 kritušie, 20 ievainotie)
1917.05./07.01. – Tīrelpurvs un pie Lielupes (106 kritušie, 234 ievainoti, 110 pazuduši)
1917.17.01. – Tīrelpurvs (5 kritušie, 17 ievainoti)
1917.25.01. – pie “Lediņiem” un “Vītiņiem”
1917.26./28.01. – Lielupes labais krasts (3 krituši, 11 ievainoti)
1917.30.01./03.02. – Lielupes labais krasts (26 krituši, 144 ievainoti)
1917.01./02.09. – pie Mazās Juglas upes (kopējie zaudējumi virs 1000)
1917.18.09. – Mores tuvumā

6. TUKUMA LATVIEŠU STRĒLNIEKU BATALJONS (PULKS)

1916.01.07. – Ķekavas frontē (5 ievainoti)
1916.03.07. – Ķekavas frontē (3 krituši, 9 ievainoti)
1916.16./22.07. – Ķekavas frontē (109 kritušie, 669 ievainoti, 84 pazuduši)

1917.05./07.01. – Tīrelpurvs (79 krituši, 385 ievainoti, 102 pazuduši)
 1917.25.01. – Lielupes labais krasts (56 krituši, 104 ievainoti, 73 pazuduši)
 1917.01./03.09. – Mazās Juglas upe (kopējie zaudējumi – 610)
 1917.12.09. – pie “Pelnēm” Nītaures tuvumā (32 krituši, 80 ievainoti)
 1917.18.09. – Mores tuvumā

7. BAUSKAS LATVIEŠU STRĒLNIEKU BATALJONS (PULKS)

1916.21.03. – “Skates” un “Pitļi”, Ķekavas fronte (3 krituši, 29 ievainoti)
 1916.04./05.07. – pie Katrīnmuīžas (54 krituši, 311 ievainoti, 41 pazudis)
 1916.16./19.07. – Lielais Smerdukļa purvs (29 krituši, 284 ievainoti)
 1916.09.08. – Smārdes purva rajonā (5 krita gūstā)
 1916.31.08. – Smārdes purva rajonā (7 krita, 21 ievainots)
 1917.05./11.01. – Tīrelpurvs un pie Lielupes (59 krituši, 263 ievainoti, 115 pazuduši)
 1917.25.01. – Lielupes kreisais krasts
 1917.01./02.09. – Mazās Juglas upe (krituši, pazuduši 298, ievainoti 73)
 1917.25./26.09. – pie Mālpils skolas

8. VALMIERAS LATVIEŠU STRĒLNIEKU BATALJONS (PULKS)

1916.24.06. – pie Katrīnmuīžas (nav zaudējumu)
 1916.16./20.07. – Lielais Smerdukļa purvs (7 krituši, 50 ievainoti)
 1916.30.08. – pie Smārdes muīžas (16 krituši, 15 ievainoti, 6 pazuduši)
 1916.21.09. – “Dambes”, pie Smārdes
 1917.05./11.01. – Tīrelpurvs un pie Lielupes (117 krituši, 476 ievainoti, 130 pazuduši)
 1917.01./02.09. – Mazās Juglas upe (47 krituši, 98 ievainoti)

KAUJĀ IZMANTOTO IEROČU TEHNISKIE DOTUMI

Ieroča nosaukums, kalibrs	Šaušanas tālums	Svars
Krievijas armija		
Vikersa sistēmas haubice, 203 mm	9,8 km	8,7 t
Smagais lielgabals, 120 mm	10 km	
Lauka lielgabals, 76 mm	6,5 km	1,092 t
Mīnmetējs, 90 mm	500 m	70 kg
Bumbmetējs, 58 mm	350 m	
Maksima sistēmas ložmetējs, 7,62 mm	2,27 km	18,4 kg (bez ūdens)
Kolta sistēmas ložmetējs, 7,62 mm	2,3 km	16,1 kg
Madsena sistēmas rokas ložmetējs, 7,62 mm	1,7 km	8,9 kg
Arisaki sistēmas šautene, 6,5 mm	2,4 km	3,9 kg
Vācijas armija		
Smagā haubice, 210 mm	11,1 km	6,68 t
Smagā haubice, 150 mm	8,6 km	2,25 t
Smagais lauka lielgabals, 100 mm	10,8 km	3,13 t
Lauka haubice, 105 mm	10,2 km	1,5 t
Lauka lielgabals, 77 mm	10,7 km	1,33 t
Kājnieku lielgabals (krievu), 76 mm	2,5 km	608 kg
Smagais mīnmetējs, 250 mm	985 m	682 kg
Smagais mīnmetējs, 250 mm	540 m	511 kg
Vidējais mīnmetējs, 170 mm	1,13 km	500 kg

Ieroča nosaukums, kalibrs	Šaušanas tālums	Svars
Krievijas armija		
Vieglais mīnmetējs, 76 mm	1,28 km	136 kg
Vieglais mīnmetējs, 76 mm	985 m	91 kg
Ložmetējs (MG.08), 7,92 mm	2 km	18,35 kg (bez ūdens)
Ložmetējs (MG.08/15), 7,92 mm	1,7 km	15,5 kg (bez ūdens)
Mauzera sistēmas šautene, 7,92 mm	2 km	4,1 kg

Piezīme – ložmetējiem (izņemot MG.08/15) svars dots ieroča pamatķermenim, bez balsta/riteņu konstrukcijām

VIETVĀRDU RĀDĪTĀJS

Aizkraukles muiža 8	Kauguri 22	Pētera I lauka nometne 27
Arrasa 20	Klapkalnciems 56	Pikalne 31, 37, 38, 48
Austroungārija 9	Kranciems 19, 34, 35	Rīga 4, 5, 14, 15, 16, 19, 21, 22,
ASV 9, 21	Krievija 4, 5, 7, 8, 9, 14, 40, 49	23, 27, 31, 33, 35, 38, 39, 44, 49,
Auziņu Brāļu kapi 38	Kurzeme 5, 14, 21, 39	51
Babītes ezers 19, 22	Ķekava 57, 56, 55	Rīgas jūras līcis 14, 16, 19, 22,
Baltija 40	Ķemeri 56, 55	33, 39
Bērzmēte 55, 56	Latgale 45	Ropaži 13, 28, 30, 38, 50, 56
Bērzupīte 35	Latvija 4, 5, 39, 40, 49	Rumānija 7, 9
Brandenburga 21	Lejastīnūžu Brāļu kapi 38, 45	Salaspils 27, 37, 47
Braņķu ciems 19, 22	Lielais Smerdukļa purvs 57	Sigulda 14, 19, 38, 55
Braunšveiga 20	Lielās Juglas upe 18, 38, 39	Silu Brāļu kapi 38
Cēsis 19, 23, 33, 40, 44, 53	Lielupe 16, 56, 57	Skrunda 44
Čandarū kapi 38	Liepāderu Brāļu kapi 38	Sloka 22, 55, 56
Daugava 9, 14, 15, 16, 17, 18,	Liepāja 45	Smārde 55, 56, 57
19, 20, 21, 22, 24, 25, 26, 27, 33,	Limbažu pagasts 44	Stalupiene 21
38, 40, 47, 48, 50	Ložmetējkals 13	Stende 44
Daugavpils 8	Luņģu Brāļu kapi 37	Stopiņi 15, 22, 31
Doles sala 22	Marijas pusmuiža 28	Šauļi 15
Elkšņi, apdzīvota vieta 16, 17,	Mazās Juglas upe 4, 5, 8, 9, 13,	Šmīziņkrogs 36, 38, 54, 55, 56
20, 24, 25, 26	14, 15, 27, 28, 30, 31, 32, 33, 35,	Šveice 8
Elzasa 21, 24	36, 39, 42, 47, 50, 52, 53, 54, 56,	Tannenbergas 21
Francija 7, 20, 49	57	Tēradu (Štālu) Brāļu kapi 38
Galīcija 4, 15, 21	Mazūru ezeri 21	Tīnūži 16, 19, 21, 22, 27, 28, 30,
Grēna muiža 56	Mācītāja sala 20	31, 32, 33, 34, 38, 40
Gumbinene 21	Mālpils 38	Tīrelpurvs 55, 56, 57
Hanovere 20	Mercendarbes stacija 15	Turkalne 27, 30
Ikšķile 14, 15, 16, 17, 19, 20, 21,	Misas upe 55	Ulboka 22
22, 23, 24, 25, 27, 28, 30, 31,	Naroča ezers 21	Vācija 4, 5, 7, 8, 9, 14, 49
32, 33, 37, 37, 40, 45, 46, 47	Nāves sala	Verdena 20
Irbes jūras līcis 16	(Ikšķiles priekštilta nocietinājumi)	Vēveru Brāļu kapi 38
Jaunā muiža 27, 35	19, 55, 56	Vidzeme 4, 39
Jaunjelgava 22	Nītaure 39, 46, 57	Vidzemes šoseja 15, 33, 39
Jēkabpils 14, 19, 39	Ogre 18, 21, 22, 24, 33, 37, 38,	Voistes ciemats 22
Jūdaži 56	45	Zaķu muiža (Valdenrode) 13,
Kalnciema šoseja 13	Ogres upe 22	50, 53, 54
Kaparāmuri 28, 31, 48	Olaine 14, 22, 55, 56	Zemgale 14, 39
Kastrāne 44	Petrograda 7, 14, 21, 39, 49	Ziemeļvidzeme 40
Katrīnmuiža 55, 56, 57	Pērnavas 22	

Piezīme – vietvārdu rādītājā viensētu nosaukumi netiek uzrādīti

PERSONU RĀDĪTĀJS

Aizkalns Osvalds 36	Caune Ints 37	Gruzdiņš Kārlis 36
Akurāters Jānis 13	Cimmermanis Ernests 37	Guss Staņislavs 43
Ambainis Jānis 36	Cīrulis Emīls 43	Cvetkovs Isajs 43
Antamsons Ernests 31	Cīrulis Kārlis 36	Gulbis Jānis 52
Apinis Ernests 36	Cīrulis Pēteris 37	Gureckis Pēteris 37
Aplociņš Eduards 40, 53	Čače Kārlis 37	Haimans, vārds nezināms 22
Arkls Andrejs 43	Čubkermis Kazimirs 37	Hartmanis Jānis Alda d. 2, 5
Artum-Hartmanis Arnolds 40	Čučenākers Andrejs 43	Hartmanis Jānis Friča d. 43
Arulis Andrejs 43	Dacis Roberts 44	Hartmanis Pēteris 45
Audrups Jānis 36	Dembergs Juris 43	Hasmanis Paulis 35, 42
Augulis Jānis 43	Dinbirs Kārlis 45	Hlopcovs Filips 43
Augusts Fricis 36	Dobelis Pēteris 37	Ilvess Andrejs 36
Auniņš Julius 37	Dombrovskis Jēkabs 31	Ilziņš Ģederts 43
Austrups Kārlis 37	Dombrovskis Kārlis 37	Ilziņš Jēkabs 43
Avens Pēteris 31, 53	Donenbergs Kārlis 31	Inbušs Jegors 36
Avotiņš Jānis 43	Dreiškins Pēteris 37	Itjē Oskars 16, 32
Ābele Kārlis 37	Dulbergs Ādolfs 43	Jakobsons Alfrēds 32
Ābeļlapa Jānis 36	Dumpe Eduards 36	Jakovskis Jānis 45
Ābols Pēteris 36	Dzenis Teodors 37	Jansons Jānis 37, 45
Ādiņš Bernhards 43	Dzirkalis Matīss 43	Jansons Kārlis 37
Balodis Juliāns 36	Egdesmans, vārds	Jātnieks Mārtiņš 36
Baltgailis Kārlis 50, 51	nezināms, artilērists 32	Jeruševics Andrejs 37
Barzdāvičs Roberts 36	Egle Aleksandrs 37	Jēkabsons Kārlis 34, 35, 40
Baumanis Jānis 36	Egle Eduards 37	Jurgensons Fricis 43
Bembers Pēteris 31	Eglītis Jānis 32, 37	Jūrmalnieks Teodors 37
Bembis Jānis 36	Eglītis Kārlis 45	Kalpaks Oskars 35
Bencēns Pēteris 37	Ekcers Indriķis 37	Kaļķis Jānis 28, 30, 47
Bergmanis Eduards 36	Eknes Augusts 36	Karnītis Pēteris 37
Bergs Jānis 36	Ertmanis Jānis 43	Kacis Jānis 31
Berķis Krišjānis 40	Ezeriņš Augusts 37	Kauliņš Jānis 46
Bērtulsons Fricis 34, 42	Feldmanis Ernests 37	Kerenskis Aleksandrs 4, 7, 8, 9, 39
Bērziņš Arnis 2	Feldmanis Indriķis 37	Kervāžs Juris 37
Bērziņš Ādolfs 43	Flūgins Kārlis 37	Kalējs Kaspars 37
Bērziņš Kārlis 36	Fogels Miķelis 37	Kirilovs Georgs 43
Bērziņš Valdis 39	Folkmanis Fricis 31	Kiseļevskis Boļeslavs 43
Birziņš Teodors 43	Gaigals Jānis 43	Klūga Fricis 43
Blaumanis Arnolds 37	Galiņš Artūrs 43	Klūga Jānis 36
Blesis Jānis 43	Galvāns Antons 37	Kļava Georgs 36
Boldirevs Vasiļijs 27	Garoza Jānis 36	Kļaviņš Jānis 46
Brakmanis Voldemārs 35	Gauks Alfrēds 36	Kondratjevs Fjodors 45
Baļtruljānis Aleksandrs 37	Geidāns Jānis 37	Kramuls Alberts 43
Brambats Kārlis 36	Gembergs Juris 43	Krastiņš Kārlis 31, 43
Brengmanis Jānis 37	Goldbergs Artūrs 31	Krastiņš Žanis 37
Briedis Pēteris 43	Gorevičs Ignats 32	Krauklis Arvīds 37
Brikmanis Jānis 32	Gotrejs Viktors 36	Krauze Pēteris 37
Broks Bronislavs 43	Grēns Jānis 36	Kriķis Kārlis 43
Bruhmillers Georgs 9, 16, 17, 18, 29, 38	Grinbergs Artūrs 37	Kroja Jānis 31
Brusilovs Aleksejs 7	Grinbergs Rūdolfs 36	Kronbergs Jānis 37
Bukalders Voldemārs 45	Grinbergs Žanis 37	Krustiņš Andrejs 30, 42
Bukāns Roberts 36	Grīnfelds Jānis 43	Krutkrāmelis Kaspars 37
Buravs Roberts 36	Grīnfelds Vilis 43	Krūmiņš Jānis 53
Bušs Pēteris 37	Grīnvalds Žanis 37	Krūmiņš Kārlis 46
Būmanis Kārlis 43	Grīve Ulrihs 37	Kukurītis Jānis 36
	Grošs Fricis 31	Kundziņš Oļģerts 19

Kupčiks Pēteris 37
 Kurmis Jānis 31
 Ķīsis Pēteris 37
 Lagzdiņš Juris 37
 Lagzdiņš Kārlis 36
 Lakins Tenis 36
 Lapiņš Jānis 37
 Lapsa Jānis 35
 Lapselis Jānis 35
 Lapsiņš Alfrēds 37
 Lapsiņš Jānis 37
 Lasis Pēteris 31
 Lasmanis Jānis 37
 Laure Andrejs 45
 Lauris Jānis 37
 Lauris Krišs 37
 Lazda Julius 43
 Legzdiņš Augusts 43
 Leite Alfrēds 36
 Leitis Pāvels 37
 Lelis Eduards 43
 Leopolds, Bavārijas princis 14, 15, 38
 Liekniņš Jēkabs 37
 Lielbriedis Jānis 43
 Lielgalvis Ansis 13, 28, 33
 Liepa Aleksandrs 37
 Liepa Ansis 37
 Liepiņš Jānis 37
 Liepiņš Jēkabs 43
 Liepiņš Klementijs 44
 Līgeris Kārlis 44
 Līdumnieks Jānis 45
 Ludendorfs Ērihs 15
 Lundbergs Jānis 36
 Lunders Jānis 31
 Lūsis Kārlis 37
 Ļeņins (Uļjanovs) 8
 Ļuļa Jānis 36
 Mahlapū Jāns 19
 Malafejevs Gavrila 31
 Mangulis Gustavs 30
 Marks Vilhelms 17
 Maskals Vilis 36
 Maskalūnas Antons 37
 Mauriņš Kārlis 37
 Mauziņš Eduards 37
 Mazvērsītis Fricis 36
 Mālkalns Mārtiņš 44
 Mālnieks Pēteris 36
 Mednis Kārlis 36
 Metenis Julius 37
 Mežko Konstantīns 37
 Mežs Roberts 37
 Mētriņš Juris 44
 Miķelsons Jānis 44
 Moskovskis Vilis 36
 Nāckalns Krišs 32, 44
 Neimanis Fricis 37
 Nipards Otto 37
 Noriņš Vilhelms 45
 Nullite Arnolds 35
 Olšteins Žanis 36
 Osis Kārlis 46
 Ositis Roberts 44
 Ošs Otto 44
 Ozoliņš Augusts 44
 Ozoliņš Bernhards 37
 Ozoliņš Kārlis 44, 46
 Ozols Voldemārs 37
 Paegle Julius 37
 Paeglītis Aleksandrs 31
 Palma Roberts 32
 Palme Pēteris 44
 Pample Vilis 44
 Parskis Dmitrijs 22, 23, 27
 Pelšs Ludvigs 37
 Platmalnieks Kārlis 31
 Pleišs Staņislavs 44
 Plūģis Jēkabs 37
 Podnieks Heinrihs 31
 Podnieks Kārlis 46
 Podzāls Dāvis 44
 Poļuleitis Ansis 44
 Priede Augusts 46
 Priede Juris 37
 Priedītis Jānis 36
 Priedītis Jūlijs 39
 Pucirius Vilhelms 35
 Pučurs Dāvids 37
 Puksis Jānis 42
 Pulīte Jānis 37
 Pumpmahers Fricis 44
 Puriņš Mārtiņš 36
 Pūpols Bernhards 44
 Radzions Feliks 45
 Ramiņš Jānis 31
 Rauhenbergers Otto 18, 28, 30
 Reinbergs Juris 44
 Rakijans Francis 44
 Resnis Pēteris 36
 Riekstiņš Jānis 46
 Riekstiņš Kārlis 37
 Rigalis Mārtiņš 44
 Rimša Pēteris 45
 Robiņš Teodors 37
 Rodze Fricis 37
 Rakstiņš Miķelis 37
 Roze Pēteris 36
 Rozentreters Ansis 37
 Rubanovs Ivans 28
 Rublis Staņislavs 44
 Rutkis Kārlis 37
 Rutkovskis Jānis 36
 Salovs Andrejs 36
 Sebežs Jānis 35
 Siliņš Arnolds 37
 Siliņš Pēteris 36
 Sirups Jānis 37
 Sika Jānis 37
 Skalons M., ģenerālis 27
 Skopiņš Voldemārs 37
 Skuja Jānis 36
 Skulte Jānis 37
 Sloka Kārlis 35, 40
 Sniedze Jānis 37
 Spožums Mārtiņš 37
 Sprinģis Aleksandrs 44
 Stērste Pēteris 35, 40, 41
 Strausmanis Rūdolfs 46
 Strautmanis Gothards 37
 Strazdiņš Kārlis 42
 Strujevičs Kristaps 37
 Strumpe Julius 45
 Strunke Niklāvs 35, 51
 Stučka Pēteris 5
 Stūrītis Pāvels 36
 Sviķers Pēteris 36
 Svirskis Jānis 45
 Šilfs Gustavs 36
 Šiliņš Jānis 2, 5
 Šiliņš Teodors 31
 Šolcs Fridrihs 15
 Šteins Eduards 37
 Štucers Jānis 44
 Švarcs Kārlis 36
 Švāģeris Žanis 45
 Tilners Jānis 44
 Timma Jānis 37
 Toločko Edgars 45
 Uhenbergs Gustavs 36
 Ulšteins Vilis 44
 Upītis Fricis 36
 Urbans Donats 36
 Ustics Kārlis 37
 Ūdentiņš Oto 42
 Valters Ēvalds 40
 Vanags Eduards 38
 Vanags Kārlis 36
 Vācietis Jukums 29, 30, 32, 35, 49
 Vācietis Žanis 42
 Vēveris Ādolfs 44
 Viktorovs (Eggerts) Viktors 22, 27
 Vilde Roberts 44
 Vilhelms II 4, 8
 Virsis Eižens 37
 Vīters Pauls 24
 Vīgants Eduards

Vītolīņš Jēkabs 44	Zariņš P., strēlnieks 30	Zobins Mārtiņš 45
Vītols Matvejs 36	Zaubercveigs Kārlis Gustavs 14,	Zommers Alberts 37
Vulfs Juhans 31	15	Zonenbergs Jānis 31
Zajončkovskis Andrejs 27	Zeltiņš Jānis 31	Zukovskis Jānis 36
Zariņš Andrejs 31, 47	Zeltiņš Namejs 2	Zupa Jānis 37
Zariņš Anna 31	Zibens Kārlis 36	Zvaigzne Andrejs 36
Zariņš Eduards 31	Znatnajs Jānis 44	Zvingulis Jānis 44
Zariņš Jānis 31	Znots Artūrs 31	

AVOTU RĀDĪTĀJS

Krievijas Valsts Kara vēstures arhīvs: 12. armijas artilērijas inspektora 1917.07.11. ziņojums 12. armijas štābam par Rīgas kaujām 1917. gada augustā, fonds nr. 2152; 43. armijas korpasa štāba priekšnieka ziņojums 12. armijas ģenerālkvartirmeistaram par 1917.19./25. augusta kaujām, fonds nr. 2152; 1., 2., 3., 4., 5., 6., 7. un 8. latviešu strēlnieku bataljona/pulka kaujas darbības žurnāli un bataljona/pulka komandiera pavēles 1915.–1917. (fondi nr. 3454, 3455, 3456, 3457, 3458, 3459, 3460 un 3461); 1. un 2. latviešu strēlnieku brigādes pavēles 1917., fondi nr. 2550 un 2551; 2. latviešu strēlnieku brigādes kaujas darbības apraksts pie Mazās Juglas upes un Ropažu rajonā 1917.19.–22.08., fonds nr. 2551; Nāves un strēlnieku bataljonu zaudējumu saraksts 1915.–1917., fonds nr. 16196; 33. kājnieku divīzijas kaujas darbības žurnāls 1917., fonds nr. 2363; 186. kājnieku divīzijas kaujas darbības žurnāls 1917., fonds nr. 2486; 130. Hersonas kājnieku pulka kaujas darbības žurnāls 1917., fonds nr. 2744

Latvijas Valsts arhīvs: Krievijas 12. armijas 1917. gada pavēles, fonds nr. 45

Latvijas Valsts vēstures arhīvs: latviešu strēlnieku bataljonu karavīru personīgās anketas, kuras tika aizpildītas 1916. gada rudenī, fonds nr. 5434 ; Lāčplēša Kara ordeņa kavalieru Pētera Bebriša, Kārļa Jēkabsona, Augusta Krastiņa un Pētera Stērstes personīgās lietas, fonds nr. 1304

“Zvaigžņu pulku atmirdza 1915–1947”, rakstu krājums (Vācija – 1947)

V. Bērziņš “Latvija pirmā pasaules kara gados. Latviešu strēlnieki” (Latvijas Universitāte, Rīga – 1992)

“20. gadsimta Latvijas vēsture” I sējums (Latvijas vēstures institūta apgāds, Rīga – 2000)

Pulkvedis-leitnants Vachenfelds “Vācu 8. armijas Daugavas forsēšana 1917. g. septembrī” (Militāro rakstu krājums, nr. 1, Rīga – 1924)

J. Vācietis “Latviešu strēlnieku vēsturiskā nozīme” (Rīga – 1989)

U. Ģermanis – J. Vācietis “Pa aizputinātām pēdām” (Stokholma–1956) ; N. Strunkes intervija 1955.11.01.

“Lāčplēša Kara ordeņa kavalieri” (Rīga – 1995)

J. Lismanis “1915–1920 kauju un kritušo karavīru piemiņai” (Rīga – 1999)

Latviešu konversācijas vārdnīca, 18. sējums (Rīga – 1938/1939)

A. Зайончковский “Первая Мировая война” (Санкт-Петербург – 2000)

A. Н. Де Лазари “Химическое оружие на фронтах Мировой войны 1914–1918” (Москва – 2008)

В. Триандафилов “Размах операций современных армий” (Москва – 1926)

Е. И. Барсуков “Русская артиллерия в Мировую войну” (Москва – 1938)

А. Жук “Стрелковое оружие” (Москва – 1992)

А. Брусилов “Мои воспоминания” (Москва – 2001)

А. Уткин “Первая Мировая война” (Москва – 2001)

“Антивоенные выступления на русском фронте в 1917 году глазами современников” (Москва – 2010)

О. Поршнева “Крестьяне, рабочие и солдаты в годы Первой Мировой войны” (Москва – 2001)

Otto Ritter von Rauhenberger "Die 14. Bayer. Infanterie-Division in der Schlacht um Riga" (München – 1924)

Von Oberst W. Volkart "Die Schlacht um Riga 1917" (Militär Zeitschrift – Zürich, 1960)

Rudolf Hanslian "Der chemische Krieg" (Berlin – 1927)

Hugo F. W. Schulz "Die Preussischen Kavallerie-Regimenter 1913/1914" (Berlin – 1992)

Jürgen Kraus, Stefan Rest "Die deutsche Armee im ersten Weltkrieg" (Ingolstadt – 2004)

Herman Cron "Imperial German Army 1914 – 18. Organisation, structure, orders of battle" (London – 2001)

David T. Zabecki "Steel wind" (Westport, Connecticut – 1994)

R. Bruce "Machine Guns of World War I" (London – 1997)

"World War I" Vol. 8, (New York, London, Toronto – 1984)

"Histories of two hundred and fifty-one divisions of the German Army which participated in the war (1914 – 1918)" (France – 1919)

Žurnāls "Aizsargs", nr. 9 (Rīga – 1934)

Žurnāls "Universitas", nr. 38 (ASV – 1976)

Žurnāls "Latviešu strēlnieki" (Rīga – 1939, nr. 30)

Žurnāls "Latviešu strēlnieks" (Rīga – 1927/28, nr. 6; Rīga – 1932/33, nr. 11)

"Daugavas Vanagu mēnešraksts", 1981., nr. 1 (P. Zariņš "Latviešu strēlnieku kaujas atceroties")

A. Кавтарадзе "Рижская операция 1917 года" (Военно-исторический журнал – 1967, nr. 9)

Laikraksts "Pravda" 1917.07.03.

Laikraksts "Jaunākās Ziņas" 1917.22.06.

"Sapieru loma Daugavu forsējot 1. IX 1917. gadā" (laikraksts "Latvijas Kareivis" – 1935, nr. 198)

Kārļa Baltgaila atmiņas (Latvijas Kara muzeja krājums)

Kaspars Špēļa 2020.01.06. veiktais "Lejastīnūžu" Brāļu kapu apsekošanas akts

www.latviesustrelniekusaraksts.lv

SAĪSINĀJUMI

ASV – Amerikas Savienotās Valstis

d. – dēls

HES – hidroelektrostacija

km – kilometri

lpp. – lapaspuses

m – metri

mm – milimetri

nr. – numurs

plkst. – pulksten

PSRS – Padomju Sociālistisko Republiku Savienība

rubl. – rubļi

t. s. – tā saucamais

t. sk. – tai skaitā

utt. – un tā tālāk

v. i. – vietas izpildītājs